धम्मपद

(तामाङ र नेपाली अनुवाद सहित)

सं. भिक्षु महानाम 'कोविद'

बु. सं. २५३६

वि. सं. २०४९

प्रकाशक

धर्मोदय सभा

काठमाण्डू

धम्मपद

(तामाङ र नेपाली अनुवाद सहित)

सं. भिक्षु महानाम 'कोविद'

तामाङ अनुवादक

लामा धर्मराज तामाङ

महासचिव

ने. ता. घे. लामा समिति

प्रकाशक

धर्मोदय सभा

काठमाण्डू

प्रकाशक :

धर्मोदय सभा

बुद्ध विहार

काठमाण्डू (नेपाल)

फोन : २२७१७६

प्रथम संस्करण : २००० प्रति

बु. सं. २५३६

वि. सं. २०४६

ई. सं. १९९२

मूल्य : १५-।

मुद्रक

नेपाल प्रेस

शुक्रपथ, काठमाण्डू

फोनः २२१०३२

ताम ङि

सुत्तपिटक विनयपिटक थेन अभिधम्मपिटक दुगु त्रिपिटक पाङपामुला। सुत्तपिटक न्हाङरि लिच्छाला खुद्दक निकाय हिन्ना। खुद्दक निकायरि जाजा दुगु गोर चुङा पोथी (किताब) साङगे का (बुद्ध–वचन) थान्पा मुला। थे माछदेरि "धम्मपद" खुद्दक पाठ ङाच्छाला थेन लिच्छाला ङि (पहिलो दोश्रो) हिन्ना। "धम्मपद"ला नामथार धर्मपद हिन्ना। धामला मिन्छे लापा मुनेपा गेताङ रिमठिम थेन दार्शनिक तेन्पा जे आहिन।

खाज्युपाई गेताङ न्होङपा (घटना) ग्याम से याकार गि म्हि वा साङगेका गाथा रूपसे पिन्पा मुला, थे का (उपदेश) "धम्मपद" हिन्ना "धम्मपद"ला मुतेपा गाथाला ग्यापरि खालाइ म्हिवा म्होकोन म्हिला घटना वागे तापा मुला, गे न्होङपा तापा छ्योइ ता साल्पा गे "धम्मपदट्ठ कथा"ला टाँ साङगेका हिन्ना। साङगे धार्मा

थेन साङगे धार्मा तेन्पा श्रीलङ्का, वर्मा, थाइलैण्ड, कम्बोडिया, लाओस, जापान, कोरिया, मङ्गोलिया, भियतनाम, तिब्बत चीन, ह्यु्ल्सा ला ग्योइरि "धम्मपद" छ्योइ खेपायाङपा मुला। हिन्दी, बंगाली, पंजाबी, मराठी, तेलगु, थेन उर्दू ग्योइरि "धम्मपद" तेसी (प्रकाशित) तासी जिन्पा "धम्मपद" मुतेपा ग्योइ साहित्य रि थान्पा याङपा मुला। अमेरिका थेन युरोप ह्यु्ल्सा ला आंरेजी, जर्मनी, फ्रेन्च मुतेपा ग्योइरि "धम्मपद" ला ल्हानान छ्योइ थोन्पा से चुला ज्यापा तामसेपामुला। याकार गि ग्योइरि खालादाम्मान विद्वान ग्याम "धम्मपद" ला फ्राल्पा (अनुवाद) लापा पारमान (प्रमाण) तापा मुला। "धम्मपद" फ्राल्पा आरेना आतापा थु (ज्ञान) सेपा ग्याल्हाम हिन्ना। भारत रि हिन्दू दुगुला तिन्ह्राङकार भागवत गीता ला ताम मुला, साङगे थेन साङगे का सामासकिर्ति मुला ह्यु्ल्सा दुगुरि ओन्मा दाङपो हेन्छे तिनि दोना "धम्मपद" ला ज्यापा ताम (महत्व) च्याङना ला धारे। श्रीलङ्कारि

मुतेपा "धम्मपद" खेसी (कण्ठ) लासी थेना ला आखमते दोना खाज्युपाइ थेना लापा म्हिसे गेलोङ याङसेला आरे बिपा काथा मुला। यम्बुरि गेलोङ उपसंपदा दोपारि-दान्ते "अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ" ग्याम गेलोङ ता तिगाइ जापा (पवित्र) "धम्मपद"ला ङाच्छाला वर्ग खेपा लातोपा वा स्यान्दो वर्ग ला नामथार सेपा थेना लाखाम्पा तातोपा दोम्पा (नियम) म्होपा मुला।

याम्बुरि बुद्ध संबत २४९२, २४९५ रि भिक्षु अमृतानन्द महानायक महास्थविर ग्याम पालि गाथा थेन ज्यार्दी ग्योइरि फाल्छी "धम्मपद" तेसी थोन्पा मुला। "धम्मपद"ला ङाच्छाला वर्गला नामथार बुद्ध संवत २४८८ रि बाइ ग्योइ (नेपाल भाषा) रि भिक्षु अमृतानन्दसे तेसि जिन्पा मुला। "धम्मपद" ङाच्छाला वर्ग लिच्छाला म्होकोन गाथाला नामथार अर्थकथा बिपा ङि, सोम, व्लि, ङा, ड्रु, ङिस, थेन ब्रे बो (भाग) लासी भिक्षु अनिरूद्ध महास्थविरग्याम फाल्छी बुद्ध संवत २५३६ रि जिन्पा (समाप्त) तापामुला।

चुम्होकोन प्रेस ला गेताङरि भिक्षु महानाम महास्थविरग्याम स्प्रष्ट मुला। पालि ग्योइरि "धम्मपद" २६ वग वा ४२६ गाथा दुगुरिबो लापा मुला बिपा चिन थेन, बोइ ग्योइरि "धम्मपद" ३९ वर्ग रि वोलापा मुला। होराङपान गाथा दुगु ७९ गोटा पालिगाथा बिलाइ ल्हाना मुला चुदोना की गाथा थेन गेताङला तामगि नुन मुला। तिनी दोना याङपा बुद्ध धार्मीला तान्त्रिक उतखल म्हाइपा "धम्मपद" तिगाइ गाथा श्रोन्मा हेन्छेला मुला। खेतानछे म्हाइपा खरोष्ठि हिजेगरि ब्रिपा ईस्वी ङाच्छाला "धम्मपद" लागाथा चुला परमान (प्रमाण) हिन्ना। ईस्वी शताब्दीला दुइरि ब्रिपा मिलिण्द पञ्हो मिलिण्डा ग्योइरि "धम्मपद" ला ब्रिपामुला। चुछचोइ (पुस्तक) गिला गे (विषय) हिन्ना याम्बु ला जनजाति दुगुरि ल्हानान जनसंख्या मुपा केवा हिन्छे बौद्ध न्हुइ (जाति) तामाङ दुगुला तामाङ ग्योइ (भाषा) रि फ्रालपा (अनुवाद) ग्याम चुह्लाङपा महत्व मुपा छचोई "धम्मपद" थोन्पा गेन मुला लामा समिति

ला महासचिव धर्मराज तामाङ थेन नेपाल तामाङ घेदुङ लामा समिति ग्याम तामाङ ग्योइ फ्राल्पा गे लापा मुला ।

यामबुला राष्ट्रिय स्तरला बौद्ध संस्था थेन विश्व बौद्ध महासंघ (WEB) रि याम्बुला प्रतिनिधित्व लापा "धर्मोदय सभा" ग्याम चु तेपा (प्रकाशन) तापागेन मुला । महत्वला ताम "धर्मोदय सभा"ला संस्थापक सदस्य माछदेरि छोन्पो संस्थापक ङि माछदेरि सदस्य श्री साहू मणिहर्ष ज्योति ग्याम चुला आर्थिक सहयोग लासी पिनस्युपा मुला । स्यान्दो आजीवन सदस्य भिक्षु महानाम महास्थविर ग्याम पालि गाथा, ज्यार्दी ग्योइ थेन तामाङ ग्योइरि फ्राल्पा "धम्मपद" डिक्ना लापा (संपादन) गे तापा मुला । तेपा सहयोग थेन डिक्ना लापा ङि रिन तामाङ ग्योइ रि फ्राल्पासे ल्हानन ताङ सेला मुला । ङादा आश मुला तामाङ ग्योइ ग्याम "धम्मपद" ला मोलाम (स्वागत) तासेला मुला । तामाङ ग्योइ ग्यास खेसि ह्लाङला स्हुइरि साङगेका

फेल्छेला मुला साङ्गे धार्माला बहुजन हिताय, बहुजन सुखाय, ज्यापा तागाई ल्हानान म्हिता सुक्खा तागाइ बिपा उद्देश्य छोना लापा तासेला मुला ।

श्रीकिर्ति विहार, कीर्तिपुर
काठमण्डौं
१।८।२०४६

—भिक्षु सुदर्शन
उपसभापति
धर्मोदय सभा

दुई शब्द

सुत्तपिटक, विनयपिटक र अभिधम्मपिटकहरूलाई त्रिपिटक भनिन्छ। सुत्तपिटकमा पाँच निकायहरू छन् र यसको भन्दा पछिल्लो निकाय खुद्दक निकाय हो। खुद्दक निकाय भित्र पन्ध्रवटा स-साना पोथीहरू अथवा बुद्ध-वचन सङ्कलनहरू छन्। यी पन्ध्रवटा पोथीहरूको क्रममा "धम्मपद" खुद्दकपाठ पछिको दोश्रो पोथी हो।

"धम्मपद" को साधारण अर्थ "धर्मपद" हो। त्यसो भएता पनि "धम्म"को अर्थ यहाँ धर्मको नाउँमा गरिने अथवा हुने अनेकविध क्रियाकर्म, आचार-विचार, रीति-स्थिति र दार्शनिक मान्यताहरू मात्र होइन। वास्तवमा यहाँ धर्म (धम्म) को अर्थ "बुद्ध-वचन" हो।

एक व्यक्ति वा समूहहरूको कुनै न कुनै घटना वा कारण पछि बुद्धद्वारा जुन उपदेश गाथारूपमा दिनु भएको छ, त्यो उपदेश नै "धम्मपद" हो। त्यसकारण "धम्म-

पद"को प्रत्येक गाथा पछाडि कुनै एक व्यक्ति वा समूहको कुनै न कुनै घटना वा कारण हुन्छ। यस घटना वा कारणलाई स्पष्टयाउने काम "धम्मपदट्ठकथा" पुस्तिकाबाट हुन्छ। अर्को शब्दमा "धम्मपदट्ठकथा" को मूल उपदेश बुद्ध–वचन गाथा नै "धम्मपद" हो।

बुद्ध–धर्म र बौद्ध–संस्कार भएका श्रीलंका, बर्मा, थाइलैण्ड, कम्बोडिया, लाओस, जापान, कोरिया, मङ्गोलिया, भियतनाम, तिब्बत चीन आदि देशका भाषाहरूमा "धम्मपद" को पठन–पाठन अत्यन्त नै व्यापक रूपमा हुन्छ। हिन्दी, बंगाली, पंजाबी, मराठी, तेलगू र उर्दू आदि भाषामा पनि "धम्मपद" प्रकाशित भएबाट "धम्मपद"लाई प्रत्येक भाषा साहित्यमा समावेश गर्न चाहेको कुरा स्पष्ट हुन्छ। अमेरिका र यूरोपादि देशका अंग्रेजी, जर्मनी, फ्रेञ्च आदि अनेक भाषामा "धम्मपद"को धेरै संस्करण प्रकाशित हुनुबाट यसको महत्त्व र सार स्पष्ट हुन्छ। एउटै भाषामा विभिन्न विद्वान्हरूबाट "धम्मपद"को अनुवाद भएको यथार्थता-

बाट प्रमाणित हुन्छ, "धम्मपद" वास्तवमा मानव जीवनको लागि अत्यन्त उपयोगि प्रेरणा-श्रोत वा मार्ग-दर्शन हो ।

भारतमा हिन्दूहरूका लागि आजकल भगवत्-गीताको जुन महत्त्व छ, बुद्ध-धर्म र बौद्ध-संस्कृति भएका देशहरूमा प्राचीनकालदेखि आजसम्म "धम्मपद"को महत्व त्यो भन्दा कम छैन । श्रीलङ्कामा सम्पूर्ण "धम्मपद" मुखस्थ (कण्ठ) गरिकन सुनाउन नसकेसम्म कुनै श्रामणेरले उपसम्पदा पाउने छैन भन्ने कथन छ । नेपालमा उपसम्पन्न हुनका लागि "अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ" बाट उपसम्पदापेक्षीलाई केही परित्त-सुत्तहरूका साथै "धम्मपद"को पहिलो वर्ग मुखस्थ गर्नु पर्ने अथवा एक वर्गको कथा जान्न सुनाउन सक्ने हुनुपर्ने नियम बनाएको छ ।

नेपालमा बुद्ध सम्वत २४९२ मा भिक्षु अमृता-नन्द महानायक महास्थविरबाट पालि गाथाको साथै नेपाल भाषामा अनुवाद गरिएको "धम्मपद" प्रकाशित

भएको छ। बुद्ध सम्बत् २४६५ मा पालि गाथाका साथै नेपाली भाषामा भिक्षु अमृतानन्द महानायक महास्थविर-बाट अनुदित "धम्मपद" प्रकाशित भएको छ। "धम्म-पदट्ठकथा"को जहाँसम्म कुरा छ, "धम्मपद"को पहिलो वर्गको कथा बुद्ध सम्बत् २४८८ मा नेपाल भाषामा भिक्षु अमृतानन्द महानायक महास्थविरबाट अनुदित प्रकाशित भएको थियो। धम्मपदको पहिलो वर्ग पछिका सम्पूर्ण वर्ग वा गाथाको अर्थकथा भन्ने दोश्रो, तेश्रो, चौथो, पाँचौं, छैठौं, सातौं र आठौं भाग गरी भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविर-बाट अनुदित भई यही बुद्ध सम्बत् २५२६ मा समाप्त भएको छ। यस ग्रन्थमालाका प्रेस सम्बन्धी काममा भिक्षु महानाम महास्थविरबाट भएको श्रम सारै स्तुत्य छ।

पालि भाषाका "धम्मपद" २६ वर्ग अथवा ४२६ गाथाहरूमा विभाजित छ भने चिनियाँ र तिब्बति भाषाका "धम्मपद" ३९ वर्गमा विभाजित छ त्यस्तै गाथाहरूको संख्या पनि ७९ वटा पालि गाथा संख्या भन्दा बढता

छन् । जहाँसम्म गाथाहरूको धारणा र सारको कुरा छ, एउटै छ ।

"धम्म"को अर्थ बुद्ध-वचन भए "पद"को अर्थ "शब्दसार, बाटो र उपाय"को रूपमा व्याख्या गर्न सकिन्छ ।

आजसम्म पाइएका बुद्ध-धर्मका पुरातात्त्विक उत्खननमा "धम्मपद"को केही गाथा नै सर्वाधिक प्राचीन छ । खोटानको उत्खननमा खरोष्ठि लिपिमा लेखिएको ईस्वी पूर्वका "धम्मपद"को केही गाथा यसको प्रमाण हो । ईस्वी शताब्दीको शुरुमा लेखिएको "मिलिन्दप्रञ्हो" (मिलिन्दप्रश्न)मा "धम्मपद"को उल्लेख गरिएको छ ।

यो सारै प्रसन्नताको विषय हो, नेपालका जनजातिहरू मध्येमा सर्वाधिक जनसंख्या भएको र जन्मत: बौद्ध जातिका तामाङहरूको तामाङ भाषामा अनुवाद संगै यस्ता महत्वपूर्ण पुस्तक "धम्मपद" प्रकाशित भइरहेको छ । लामा समितिका महासचिव

श्री धर्मराज तामाङ र तामाङ घेदुङ लामा समितिबाट तामाङ भाषावादमा जुन प्रयास भएको छ, त्यो अनेकनेक धन्यवादको विषय हो ।

नेपालको राष्ट्रिय स्तरको बौद्ध संस्था र विश्व बौद्ध भातृत्व संघ (WFB) मा नेपालको प्रतिनिधित्व गर्ने "धर्मोदय सभा" बाट यसको प्रकाशन भइरहेको छ । अरू महत्वपूर्ण कुरा हो, "धर्मोदय सभा"को संस्थापक सदस्यहरू मध्येका जीवित दुई संस्थापक सदस्यहरू मध्येमा एक संस्थापक सदस्य श्री साहू मणिहर्ष ज्योतिबाट यसको आर्थिक भार वहन गर्नु भएको छ भने अर्को संस्थापक आजीवन सदस्य भिक्षु महानाम महास्थविर-बाट पालि गाथा, नेपाली भाषानुवाद साथै तामाङ भाषानुवादको "धम्मपद"को सम्पादन कार्य भएकोछ । प्रकाशनको अर्थ सहयोगी र सम्पादक दुवैमा तामाङ भाषाभाषीहरू धेरै आभारी हुनेछ । मलाईआशा छ, तामाङ भाषा भाषीहरूबाट "धम्मपद"को स्वागत हुने नै छ । तामाङ भाषाभाषीहरूबाढ "धम्मपद"को अध्ययन

र मनन गरेर आफ्नो जीवनमा बुद्ध-वचन चरितार्थ गर्नेछ अनि बुद्ध-धर्मको "बहुजन हिताय र बहुजन सुखाय" को उद्देश्य पूरा गर्नुमा सहभागी हुनेछ ।

श्रीकीर्ति विहार, कीर्तिपुर **–भिक्षु सुदर्शन**
काठमाडौं । उपसभापति
१।८।२०४९ धर्मोदय सभा

विषय-सूची

विषय पृष्ठ

★

धम्मपद

[तामाङ र नेपाली अनुवाद सहित]

"नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स"
थेनुन साङघे वा साङगेला फया फुल!
उनी भगवान् अरहत् सम्यकसम्बुद्धलाई नमस्कार ।

धम्मपद

१–यमकवग्गो

आर्था ङी ढ्क्पा (युगल वर्ग)

यो गाथा भन्नु भएको स्थान—	जस्को कारणमा भन्नु भएको हो उसको नाम—

श्रावस्ती (१) चक्खुपाल (थेर)

मनोपुब्बङ्गमा धम्मा—मनोसेट्ठा मनोमया ।
मनसा चे पदुट्ठेन—भासति वा करोति वा ।
ततो नं दुक्खमन्वेति—चक्कं'व वहतो पदं ॥१॥

(पालि)

१–सेमला धार्मा हिन्ना खाज्यूवाइ गेरी ङाच्छा तादोवाथेन सेम मुख्ये तासी खा लाङ दाम्मान घोवा मुला। थेह्लाङ तावासे ग्राझयावा सेम तास खालाई से ताम पाङ्वा लाजी भिसाम म्हेग्लाव लिच्छा लिच्छा गाडाला पांरा खाबाह्लाङ धुङाल (दुःख) लिच्छा ल्हागाव तासी खा बा मुला। (तामाङ्ग)

१—मनको धर्म हो जुनसुकै कामपनि अगुवा हुनु, औ मन मुख्य भएर जताततै पुगेको हुन्छ। त्यसकारण अशुद्ध मन भएर कसैले बोल्यो वा गऱ्यो भने बयलको पछि पछि गाडाको पांग्रा आए झैं दुःख पछि लागेर आउँछ। (नेपाली)

श्रावस्ती (२) मट्ठकुण्डली

मनोपुब्बङ्गमा धम्मा—मनोसेट्ठा मनोमया।
मनसा चे पसन्नेन—भासति वा करोति वा
ततो नं सुखमन्वेति—छाया'व अनपायिनी ॥२॥ (पालि)

२-सेमला धार्मा हिन्ना खाज्यूबाई गेरी ङाच्छा तादोवाथेन सेम मुख्ये तासी खालाङ दाम्मान घोवामुला। थेह्लाङ

ताबासे झ्याबा सेम थोसी खालाईसे ताम पाङ्बा लाजी भिसाम ह्राङला लिच्छा आख्लाबा कृप(छाया)खाबा ह्राङ सु:खा लिच्छा ल्हागाब तासी खाबा मुला। (तामाङ्ग)

२—मनको धर्म—जुनसुकै काममापनि अगुवा हुनु, औ मन मुख्य भएर जतातत्तै पुगेको हुन्छ। त्यस कारण शुद्ध मन लिएर कसैले बोल्यो वा गऱ्यो भने आफ्नो पीछा न छोडने छाया आए झैं सुख पछि पछि लागेर आउँछ। (नेपाली)

श्रावस्ती, जेतवन (३) थुल्लतिस्स थेर

अक्कोच्छि मं अवधि मं—अजिनि मं अहासि मे।
ये च तं उपनय्हन्ति—वेरं तेसं न सम्मति ॥३॥ (पालि)

३—ङादा भाङजी ङादा रोपची ङादा अेना लाजी ङाला भोर्जी भिसि जुन्छे ह्राङला सेमरी सात्तान आन्छा र लाला थेला सेमरी खाईमाई झ्याबा साल तासेला आरे। (तामाङ्ग)

३—'मलाई गालि गऱ्यो' 'मलाई पिट्यो' 'मलाई हराई दियो' औ 'मेरो लगिदियो' इत्यादि भनेर जसले

आफ्यो मनमा बराबर विचार गर्छ, त्यसको मनमा कहिले पनि वैरभाव शान्त हुने छैन। (नेपाली)

(४)

अक्कोच्छि मं अवधि मं—अजिनि मं अहासि मे ।
ये तं न उपनय्हन्ति— वेरं तेसूपसम्मति ॥४॥ (पालि)

४—ङादा भाङ्जी ङादा रोपची ङादा थ्रेना लाजी ङाला भोजीं भिसी जुन्छे ह्लाङ्ला सेमरी सात्तान आन्छार आला थेला सेमरी झयाबा साल ताला। (तामाङ्ग)

४—'मलाई गालि गऱ्यो' 'मलाई कुट्यो' 'मलाई हराई दियो' औ 'मेरो लग्यो' भनेर जसले आफ्नो मनमा बराबर विचार गर्दैन, त्यसको मनमा वैरभाव शान्त हुन्छ। (नेपाली)

श्रावस्ती, जेतवन (५) काली यक्षिणी

नहि वेरेन वेरानि—सम्मन्तीध कुदाचनं ।
अवेरेन च सम्मन्ति—एस धम्मो सनन्तनो ॥५॥ (पालि)

५—भोमोसे काल झागार स्हिवा तासेला आरे, झा झा बा तासी दाया माया सेकाल स्हिवा ताखामला चुनुन ओन्मा गून्दे तासी खावा धार्मा हिन्ना । (तामाङ्ग)

५—रीसले वैरभाव शान्त हुने छैन, प्रेमभावले मात्र वैरभाव शान्त हुन सक्छ; यही सनातन देखि चली आएको धर्म हो । (नेपाली)

आवस्ती, जेतवन (६) कोसम्बिक भिक्षु

परे च न विजानन्ति--मय'मेत्थ यमामसे ।
ये च तत्थ विजानन्ति--ततो सम्मन्ति मेधगा ॥६॥

(पालि)

६—भोमोलोङसे जेन ह्याङ तिरेम शिनुन तोला भिसि आन्छार आलाबा मुला, ह्याङ शिसेला हिन्ना भिसी आन्छार लावाई छ्याम काल स्हिवा ताला । (तामाङ्ग)

६—मूर्खले मात्र हामीले एक दिन अवश्य मर्नु

पर्छ भनी विचार गर्दैन, 'हामी मर्ने छौं' भनी विचार गर्ने वित्तिकै कलह शान्त हुन्छ । (नेपाली)

श्रावस्ती, जेतवन (७) चुल्लकाल महाकाल

सुभानुपस्सि विहरन्तं इन्द्रियेसु असंवुतं ।
भोजनम्हि च अमत्तञ्ञुं--कुसीतं हीनवीरियं ।
तं वे पसहति मारो--वातो रुक्खं'व दुब्बलं ।।७।।

(पालि)

७--सेम (इन्द्रिय) नाङ आखाम्बा झयाव आङवा स्हेवा बोलावा आसेवा, आजान्बा (कोशिस) आलाबा चुह्लाङवादा लाबासे दोङ धुर्बा ह्लाङ मार, (म्हाङ)से झिन्ना लाबा मुला । (तामाङ्ग)

७—इन्द्रिय संयम नगरी राम्रो देख्ने, भोजनमा मात्रा न जान्ने, वीर्यहीन हुने यस्तालाई, बतासले रुख ढाले झैं मारले बिताउँछ । (नेपाली)

(८)

असुभानुपस्सि विहरन्तं--इन्द्रियेसु सुसंवुतं ।

भोजनम्हि च मत्तञ्ञुं--सद्धं आरद्धवीरियं ।
तंवे नप्पसहति मारो--वातो सेलं'व पब्बतं ॥८॥

(पालि)

८–ईन्द्रिय सेमनाङ खाम्वा झयावा आम्राङवा स्हेबा बोलासेबा थेन माना थान्छी जान्वा लासी थान्बा चुह्लाङबादा ब्राला युङवा लावासे ह्योङ आखम्बा ह्लाङ मार म्ह्लासे थुर अखम्वा मुला । (तामाङ्ग)

८–इन्द्रिय संयम गरी राम्रो न देख्ने, भोजनमा मात्रा ज्ञान राख्ने र श्रद्धा वीर्य कायम राखेका यस्ता-लाई पर्वतको ढुङ्गा बतासले हल्लाउन न सके झैं मारले डगाउन सक्दैन । (नेपाली)

श्रावस्ती, जेतवन (९) देवदत्त

अनिक्कसावो कासावं--यो वत्थं परिदहेस्सति ।
अपेतो दमसच्चेन--न सो कासावम'रहति ॥९॥

(पालि)

९–सेम आनाङ्ना (इन्द्रिय) सत्यज्ञान ज्यामसे थाह्लेङ तासीह्लाङ्लासेमदा झयाबा आथान्वा गेरू (वाला) क्वान अझेबा मुला। (तामाङ्ग)

९--इन्द्रिय दमन न गरी सत्यज्ञानबाट दूर भई आफ्नो मनलाई स्वच्छ नराख्ने लाई गेरूवा बस्त्र सुहाउँदैन। (नेपाली)

(१०)

यो च वन्तकसाव'स्स--सीलेसु सुसमाहितो।
उपेतो दमसच्चेन--स वे कासावम'रहति ॥१०॥

(पालि)

१०–धिक्पा (क्लेश) थाम लास ह्लाङ्ला सेम झयाबा लासी थान्छी झोम ल्हिन्छी सेम नाङ्सी सत्य ज्ञानरी चिबादा गेरू (बाला) क्वान झेबा मुला। (तामाङ्ग)

१०–क्लेशलाई दूरगरी आफ्नो मन स्वच्छ राखी शीलवान् भई इन्द्रिय दमन गरेर सत्य ज्ञानमा बस्नेलाई गेरूवा बस्त्र सुहाउँछ। (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (११) अग्रश्रावक

असारे सारमतिनो––सारे चा' सारदस्सिनो ।
ते सारं ना'धिगच्छन्ति––मिच्छासङ्कप्प गोचरा ।।११।।
(पालि)

११–आतावा स्हेदा तावा, तावा स्हेदा आतावा आन्बा तिगाइ आसेबा ल्हुवा म्हिदा तोर ताबा गेरी ङ्याबा (लाभ) आताबा मुला । (तामाङ्ग)

११–असारलाई सार, सारलाई असार ठान्ने यस्तो मिथ्यादृष्टि हुने व्यक्तिलाई सार पदार्थको लाभ हुँदैन । (नेपाली)

(१२)

सारञ्च सारतो ञत्वा––असारञ्च असारतो ।
ते सारं अधिगच्छन्ति––सम्मासङ्कप्प गोचरा ।।१२।।
(पालि)

१२–ङ्याबा दा ङ्याबा आङ्याबादा आङ्याबा आङसी ढान्खाम्बा दा ङयाबा तोर ताबा स्हेला लब्बे तावा मुला । (तामाङ्ग)

१२–सारलाई सार, असारलाई असार देखेर सम्यग्दृष्टि हुने यस्ता व्यक्तिलाई सार पदार्थको लाभ हुन्छ। (नेपाली)

श्रावस्ती, जेतवन (१३) नन्दस्थविर

यथा'गारं दुच्छन्नं––वुट्ठी समतिविज्झति ।
एवं अभावितं चित्तं––रागो समतिविज्झति ।।१३।।

(पालि)

१३–आङ्यानाले न्हान्वा छानु ग्याम क्युईसु ब्रेवा ह्लाङ ङ्यानाले खिम्राखाम्वा मेम ग्याम मीरः (राग) ब्रेवा मुला। (तामाङ्ग)

१३–न राम्रोसित छाएको छानाबाट पानी चुहे झैं राम्रासँग न बाँधेको चित्तमा राग चुहुन्छ। (नेपाली)

(१४)

यथा'गारं सुच्छन्नं––वुट्ठी न समतिविज्झति ।
एवं सुभावितं चित्तं––रागो न समतिविज्झति ।।१४।।

१४–थेह्लाङ तावासे झयाना लासी न्हान्बा छानु ग्याम क्युई श्राब्रेबा मुला। थेह्लाङनु खोंबा स्हाङ्वा तामा मीसुर (राग) ला क्युई श्रब्रेबा मुला।(तामाङ्ग)

१४–जस्तो राम्रोसँग छाएको छानाबाट पानी चुहँदैन त्यस्तै शुद्ध चित्तमा राग चुहँदैन। (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (१५) चुन्द सूकरिक

इध सोचति पेच्च सोचति

पापकारी उभयत्थ सोचति

सो सोचति सो विहञ्ञति

दिस्वा कम्मकिलिट्ठम'त्तनो ।।१५।।

(पालि)

१५–धिक्पा (पापी) दा चुग्ला थेनतोङला ग्ला ङी रीन धुङाल (दुःख)ङ्योईबा ताबा मुला।(तामाङ्ग)

१५–पापी व्यक्तिलाई इहलोक परलोक दुवै लोकमा शोक हुन्छ, आफुले गरेको खराब कामलाई देखेर आफै आफ दुःखी र पीडित हुन्छ। (नेपाली)

श्रावस्ती, जेतवन (१६) धम्मिक उपासक

इध मोदति पेच्च मोदति ।
कतपुञ्ञो उभयत्थ मोदति ।
सो मोदति सो पमोदति ।
दिस्वा कम्मविसुद्धिम'त्तनो ॥१६॥
(पालि)

१६–धार्मान्ती म्हि चुरि थेन तोङ झायावा (सुख) तावा मुला, ह्लाङमे लावा झयावा गे दा आङसी ह्लाङ नुन सुःख याङसी ताङ्बा था याङ्बा मुला। (तामाङ्ग)

१६–पुण्यवान् व्यक्ति इहलोक परलोक दुवै लोकमा सुखी हुन्छ, आफुले गरेको राम्रो कामलाई देखेर आफै सुखी हुन्छ, प्रमुदित हुन्छ। (नेपाली)

श्रावस्ती, जेतवन (१७) देवदत्त

इध तप्पति पेच्च तप्पति ।
पापकारी उभयत्थ तप्पति ।
पापं मे कतन्ति तप्पति ।
भीय्यो तप्पति दुग्गतिं गतो ॥१७॥

(पालि)

१७–धिक्पा (पापी) म्हिदा चुरी थेन तोङ्ग्ला ङीरीन धिक्पा तावा मुला, ङाई धिक्पा लाजी भिवा आन्छार से सेम क्लाङा मुला, आगाती रि धोसी थेदा ल्हानान क्रोबा तावा मुला। (तामाङ्ग)

१७–पापी व्यक्तिलाई यहाँ पनि वहाँ पनि दुबै लोकमा ताप हुन्छ, मैंले पाप गरें भन्ने विचारले मनमा संताप हुन्छ, दुर्गतिमा पुगेर उसलाई झन बर्ता ताप हुन्छ। (नेपाली)

श्रावस्ती, जेतवन (१८) सुमनादेवी

इध नन्दति पेच्च नन्दति
कतपुञ्ञो उभयत्थ नन्दति ।

पुञ्ञं मे कतन्ति नन्दति
भीय्यो नन्दति सुग्गतिं गतो ॥१८॥
(पालि)

१८—धार्मान्ती म्हिदा चुरी थेन तोङ ग्ला ङिरीन सानचा तावा था याङ्वा म्हान्वा मुला, ङाई धार्मा लाजी भिसी सान्चा तावा मुला, तोङ धोसी चुरी भिलाई ल्हानान सान्चा याङ्वा मुला। (तामाङ्ग)

१८–पुण्यवान् व्यक्तिलाई इहलोक परलोक दुबै-मा आनन्दको अनुभव हुन्छ, मैले पुण्य गरें भनी आनन्दित हुन्छ, परलोकमा पुगेर यहाँ भन्दा पनि धेरै आनन्द प्राप्ति हुन्छ। (नेपाली)

श्रावस्ती, जेतवन (१९) दुइ जना साथी

बहुम्पि चे सहितं* भासमानो
न तक्करो होति नरो पमत्तो।

* 'संहितं' कहिं कहिं।

गोपो व गावो गणयं परेसं
न भागवा सामञ्ञस्स होति ॥१६॥
(पालि)

१६–जुन म्हिला म्हेमामा छाबा घोठालो से ङ थुङबारी आयाङ्या मुला थे ह्राङनु धार्मोला ताम लावारी सेसीनुन गै आलावादारो (फाल) याङ आखम्बा मुला। (तामाङ्ग)

१६–जस्तो अर्काको गाई चराउने गोठालाले दूध भेटाउन सक्तैन, त्यस्तै धेरै धर्मको कुरा गर्नु जानेर पनि तदनुसार आचरण नगर्नेलाई श्रमणत्व फल प्राप्त हुन सक्तैन। (नेपाली)

(२०)

अप्पम्पि चे सहितं* भासमानो
धम्मस्स होति अनुधम्मचारी।
रागञ्च दोसञ्च पहाय मोहं

* 'संहितं' कहिं कहिं।

सम्मप्पजानो सुविमुत्तचित्तो ।
अनुपादियानो इध वा हुरं वा
स भागवा सामञ्ञस्स होति ।।२०।।
(पालि)

२०–झाजागी जेन धार्मा ला ताभ लाखाम्बा तासाईनु छ्योइ ताम लाबा मींसुर, भोमो, माया प्रेम ख्लासी झयावा धार्मा घोसी ह्राङला खोपादा धाक्ना लासी चुरी थेन तोङ सेम श्राक्लाङबादा गे ला रो याङ खाम्वा मुला । (तामाङ्ग)

२०–अलिकता मात्र धर्मको कुरा गर्न सक्ने भएता पनि धर्मानुसार आचरण गर्ने, राग, द्वेष, र मोहलाई हटाई, राम्रो धर्मावबोध भएर आफ्नो चित्त लाई क्लेशबाट हटाई, इहलोक र परलोकको चिन्ता नगर्नेलाई श्रमणत्व फल प्राप्त हुन सक्तछ । (नेपाली)

जोडा वर्ग सिद्धियो ।

२–अप्पमादवग्गो

साङघेबा (अप्रमाद वर्ग)

कौशम्बी, घोषिताराम (२१) श्यामावती

अप्पमादो अमतपदं––पमादो मच्चुनो पदं ।
अप्पमत्ता न मीयन्ति––ये पमत्ता यथा मता ॥१॥

(पालि)

२१–साङघेबा (अप्रमाद) ग्या ल्हाम हिन्ना, केतोबा शितोबा (प्रमाद) ग्याल्हाम हिन्ना, केवा धुगु शिवा ह्लाङ साङघेमा गून्दे धोसी केवा शिवा आताबा मुला । (तामाङ्ग)

२१–अप्रमाद निर्वाणको बाटो हो, प्रमाद मृत्युको बाटो हो; प्रमादीहरू मर्नेझैं अप्रमादीहरू मर्दैन । (नेपाली)

(२२)

एतं विसेसतो ञत्वा––अप्पमादम्हि पण्डिता ।
अप्पमादे पमोदन्ति––अरियानं गोचरे रता ॥२॥

(पालि)

२२–बुद्ध धार्मा (आर्य धर्म) रि वाङ्वा पण्डित घुगुसे साङ घेबा ग्या ल्हाम मुला आङ्सी साङ घे तोबा रीन सेम निबा ङोन्वा मुला। (तामाङ्ग)

२२–आर्य धर्ममा नियुक्त भएका पण्डितहरूले अप्रमादमा भएको जुन विशेषता हो त्यसलाई देखेर अप्रमादी हुनुमानै विशेष रुचि देखाउँछन्। (नेपाली)

(२३)

ते झायिनो साततिका––निच्चं दल्ह–परक्कमा।
फुसन्ति धीरा निब्बानं––योगक्खेमं अनुत्तरं ।।३।।

२३–आकोना लासी थान खाम्बा घोम चिवा घुगुसे ह्रङला जान्वा गेदा घोम ला ग्याल्हाम से धोसी केत्रा शिवा साङघेखाम्बा ल्हेङ्मो थेन तिगाई जवाफ आरेवा गोम (ध्यान) याङ्वा मुला। (तामाङ्ग)

२३–धैर्य राखन सक्ने ध्यानीहरूले आफ्नो वीर्य-लाई ध्यानको सहाराले बढाएर, जन्म मरण रहित

निर्वाण पद र अनुत्तर योगक्षेम प्राप्ति गर्दछन्। (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (२४) कुम्भघोषक

उट्ठानवतो सतिमतो
सुचिकम्मस्स निसम्मकारिनो।
सञ्ञतस्स च धम्मजीविनो
अप्पमत्तस्स यसो'भिवड्ढति ॥४॥

(पालि)

२४–तोर तावा गे ढान खम्बा तासी झयाबा गे लासी धार्मारी चिसि साङ घेवा यावा म्हिला झयाबा ल्हेवा तावा मुला। (तामाङ्ग)

२४–उद्योगी स्मृतिवान् भई शुभकाम राम्रोसँग गरी संयमी भएर धार्मिक जीवन बिताई अप्रमादी हुने व्यक्तिको यश बढ्दछ। (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (२५) चूलपन्थ थेर

उट्ठानेनप्पमादेन—सञ्ञमेन दमेन च।

दीपं कयिराथ मेधावी—यं ओघो ना'भिकीरति ।।५।।

(पालि)

२५–ज्ञान मुबासे सेम नाङ्सी खोपा (चित्त) नाङ्सी साङ्घेवा तासी होन खासाई नु भोर आखमना घाङ् सोतोबा मुला । (तामाङ्ग)

२५–बुद्धिमान्‌ले संयम र चित्त दमन गरी अप्रमादी भएर बाढी आए पनि हुत्याउन नसकिने टापु बनाउनु पर्दछ । (नेपाली)

जेतवन (२६) बालनक्खत्तधुट्ठ (फागु.)

पमादम'नुयुञ्जन्ति—बाला दुम्मेधिनो जना ।
अप्पमादञ्च मेधावी – धनं सेट्ठं व रक्खति ।।६।।

(पालि)

२६-भोमलोङ् (मुर्ख) धुगु सितोबा तावामुला घेसे (पडिण्त) धुगु फ्युक्या से न्होर झयाना लासी थानवा ह्लङ् साङ्घेवा लासी थानवा तावा मुला (तामाङ्ग)

२६–मूर्खहरू प्रमादी हुन्छन्, पण्डितहरू सेठले धन रक्षा गरे झैं अप्रमादलाई रक्षा गर्दछन् ।(नेपाली)

(२७)

मा पमादमनुयुञ्जेथ––मा कामरतिसन्थवं ।
अप्पमत्तो हि झायन्तो––पप्पोति विपुलं सुखं ॥७॥

(पालि)

२७–सितोवा थाता उ आ तोबा गेताङरी सेम थालाउ साङघेवा तासो घोम (ध्यान) लाजी भिसाम ङाज्याङ सु;ख याङवा मुला । (तामाङ्ग)

२७–प्रमादी न होऊ, काम विषयमा आसक्त न होऊ, अप्रमादी भई ध्यान गऱ्यो भने विपुल सुख प्राप्त हुन्छ । (नेपाली)

जेतवन (२८) महाकश्यप स्थविर

पमादं अप्पमादेन––यदा नुदति पण्डितो ।

पञ्ञापासादमा'रुय्ह--असोको सोकिनि पजं ।
पब्बतट्ठो'व भुम्मट्ठे--धीरो बाले अवेक्खति ॥८॥
(पालि)

२८–जुन धुईरी घेसे (पण्डित) से शितोबा साङघेबा से ढासी ह्लाङ धङल ग्यामसे थोनवा तावा मुला ये धुईरी थेसे ज्ञान से सी तोङ चिसी धुङल तावा सेमच्यान (प्राणी) धुगु ता घाङला थोपो ग्याम से घाङ धि ला उरी चिवा म्हि ह्लाङ आङ्वा मुला । (तामाङ्ग)

२८–जुन् बखतमा पण्डितले प्रमादलाई अप्रमादले जितेर आफु शोक, तापबाट रहित हुन्छ, त्यस वखत उसले प्रज्ञारूपी उच्च प्रासादमा बसी शोकी-संतप्प प्राणीहरूलाई, पहाडको टुप्पाबाट पहाड मुनि बस्ने मानिसलाई देखे झैं देख्द छ । (नेपाली)

जेतवन (२९) दुइ साथी भिक्षु

अप्पमत्तो पमत्तेसु–सुत्तेसु बहुजागरो ।

बलस्सं'व सीघस्सो–हित्वा याति सुमेधसो ॥९॥

(पालि)

२९–केंवा थेनशिवा धुगुरी साघघेबा ङ्आह्लावारी ङ्अह्लाबा वाङ आरेबा ता धुगुरी वाघ छयोबा ता ङाच्छा नीबा ह्लाङ ज्ञान आरेबा म्हि धुगुरी ज्ञान मुबाजा ङाच्छा धोबामुला । (तामाङ्ग)

२९–प्रमादीहरूमा अप्रमादी, निद्रालुहरूमा अनिद्रालु र बलहीन घोडाहरूमा सबल घोडा अगाडि गए झैं बुद्धिहीन व्यक्तिहरूमध्ये बुद्धिवान् पूर्वगामी हुन्छ । (नेपाली)

वैशाली, कूटागार (३०) शक्र देवराज

अप्पमादेन मघवा–देवानं सेट्ठतं गतो ।
अप्पमादं पसंसन्ति–पमादो गरहितो सदा ॥१०॥

(पालि)

३०–साङघेबा ताबासे ला (इन्द्र ला) धुगुलाग्ले;

ताजी, साङ्घेब्रा ताम तासीन चिवा मुला ।शितोबाला सात्तान ताम ता सीन चिबामुला । (तामाङ्ग)

३०–अप्रमादी हुनाले इन्द्र देवताहरूका राजा भए; अप्रमादको प्रशंसा हुन्छ, प्रमादको संधैंभरी निन्दा हुन्छ । (नेपाली)

जेतवन (३१) कुनै एक भिक्षु

अप्पमादरतो भिक्खु– पमादे भयदस्सि वा ।
सञ्ञोजनं अणुं थूलं–डहं अग्गी'व गच्छति ।।११।।

(पालि)

३१–शीतोबारी लोङसी साङघेबारी सेमलावा लामा घेलोङ धोसी धोसी केतोबा झाझा ङाज्याङ खातदाम्मान सेहदा में से मेंफ्रा दोना लावा ह्लाङ लावामुला । (तामाङ्ग)

३१–प्रमादमा डर मानी अप्रमादमा मन लगाउने भिक्षुले फेरि फेरि जन्म लिनु पर्ने सानो ठूलो

जुनसुकै संयोजनलाई पनि आगोले भस्म गरे झैं भस्म गर्दछ । (नेपाली)

जेतवन (३२) निगमवासी तिस्सथेर

अप्पमादरतो भिक्खु–पमादे भयदस्सि वा ।
अभब्बो परिहाणाय–निब्बानस्से'व सन्तिके ॥१२॥

(पालि)

३२–शीतौंबारी लोङसी साङघेवारी सेगलावा घेलोङला आज्ञयावा ग्याल्हाम आतावा मुला साङघेबा ङामरी दोखावा मुला । (तामाङ्ग)

३२–प्रमादमा डर मानी अप्रमादमा मन लगाउने भिक्षुको खराब गति हुँदैन ऊ निर्वाणको नजिकै आई पुग्दछ । (नेपाली)

अप्रमाद वर्ग सिद्धियो

३--चित्त वग्गो

सेम खोपा (चित्त वर्ग)

चालिका पर्वत (३३) मेघिय स्थविर

फन्दनं चपलं चित्तं–दुरक्खं दुन्निवारयं ।
उजुं करोति मेधावी–उसुकारो'व तेजनं ॥१॥ (पालि)

३३-सेवा स्हिसे म्या धाली सोजो टाना लात्रा ह्लाङ ह्लाङ ला प्लोङ प्लोङ तावा थेन झयानाले थान्वारी आखाम्वा सेम कुसी थान खाम्बा मुला । (तामाङ्ग)

३३–बुद्धिमान् व्यक्तिले बाणकारकले वाण सोजो पार्ने झैं आफ्नो चञ्चल तथा रक्षा गर्न गाह्रो चित्तलाई तह लाउँछ । (नेपाली)

(३४)

वारिजो'व थले खित्तो–ओकमोकत उब्भतो ।
परिफन्दति दं चित्तं–मारधेय्यं पहातवे ॥२॥ (पालि)

३४–क्युई ग्यामसे खार्वा तेसी खार्वा सारी थान्म ताङ्गी खाह्लाङ्ले बोल्वा मुला, थेह्लङ्नुन म्हाङ (मार) ग्याम सेफे मा सेम बोल्बा मुला । (तामाङ्ग)

३४–पानीबाट झिकेर सुखा जमीनमा राख्दा माछा जसरी छट् पटाउँछ त्यस्तै मारको जालबाट छुटाउँदा यो चित्त छट्पटाउँछ । (नेपाली)

श्रावस्ती (३५) कुनै एक भिक्षु

दुन्निग्गहस्स लहुनो–यत्थ कामनिपातिनो ।
चित्तस्स दमथो साधु–चित्तं दन्तं सुखावहं ।।३।।

(पालि)

३५–रेच्छाग रेयाछागरी ढुङ्वा नाङ आखम्बा खालाङ दाम्म,न थेताङ्वारी छ्योङ्बा सेम, (चित्त) दा नाङ्वा झयाबा मुला, सेम नाङ बासे सुख याङ्बा मुला । (तामाङ्ग)

३५–क्षण क्षणमा उत्पन्न हुने, रोक्न गाह्रो,

जतातत‍ै दगुर्ने, स्वेच्छाचारी चित्तलाई दमन गर्नु वेस छ, चित्त दमन गर्नाले नै सुख पाईन्छ । (नेपाली)

श्रावस्ती (३६) कुनै उत्कण्ठित भिक्षु

सुदुद्दसं सुनिपुणं यत्थकाम निपातिनं ।
चित्तं रक्खेथ मेधावी–चित्तं गुत्तं सुखा वहं ।।४।।
(पालि)

३६–घेसे (पण्डित) हो म्राङ आखम्वा सेम ताङवा ग्लारी निवा सेम दनाङ सी थान्जी भिसाम सुख याङला । (तामाङ्ग)

३६–पण्डित हो ! अगोचर, सूक्ष्म र मनपरेको ठाउँमा जाने चित्तलाई रक्षा गर, चित्तलाई वशमा राख्यो भने सुख पाईन्छ । (नेपाली)

श्रावस्ती (३७) संघरक्षित स्थविर

दूरङ्गमं एकचरं–असरीरं गुहासयं ।
ये चित्तं सञ्ञमेस्सन्ति–मोक्खन्ति मारबन्धना ।।५।।
(पालि)

३७–थाह्लेङ थाह्लेङ धोना निखाम्वा याकार गी ड्रावा ल्हुइ आरेवा ऊरी चिवा मेम दा नाङसी थान खाम्वा म्हि म्हाङ ग्यामसे तोर थोदवा (मूक्त) ताबा मुला। (तामाङ्ग)

३७–टाढा टाढा सम्म पुग्न सक्ने एक्लै हिंडने, विना शरीरको गुफामा वस्ने चित्तलाई वशमा राख्न सक्ने व्यक्ति मारको वन्धनबाट मुक्त हुन्छ। (नेपाली)

श्रावस्ती (३८) चित्तहत्थ थेर

अनवट्ठित चित्तस्स–सद्धम्मं अविजानतो।
परिप्लवपसादस्स–पञ्ञा न परिपूरति ॥६॥ (पालि)

३८–सेम ग्ला गीरीन आतावा साज्य धार्म आसेना सेम आसाङवा ताङवा झेवा आरेवा म्हिदा ह्लङसे ढान खाम्वा (प्रज्ञा ज्ञान) मुतेव ज्ञाद याङआ खाम्वा मूला। (तामाङ्ग)

३८–चित्त स्थिर न भएको सद्धर्म न जान्ने र

प्रसन्न स्वभाव न भएको व्यक्तिलाई प्रज्ञा-ज्ञान पूर्ण रूपले प्राप्ति हुन सक्दैन । (नेपाली)

अनवस्सुत चित्तस्त-अनन्वाहत चेतसो ।
पुञ्ञपाप पहीणस्स–नत्थि जागरतो भयं ।।७।। (पालि)

(३९)

३९–सेम खालाएन (अनासक्त) अनिना ग्ला गिरी न छोगीं चिबा सेमधार्मा थेन धिक्पा ङिनुन आरेवा ह्रिदा लोङ्वा तासेला आरे । (तामाङ्ग)

३९–अनासक्त, स्थिरचित्त र जागृत चित्त भई पुण्य र पाप दुवै न भएको व्यक्तिलाई भय हुने छैन । (नेपाली)

श्रावस्ती　　(४०)　　वीर्यवान् भिक्षुहरू

कुम्भू'पमं कायमि'मं विदित्वा
नगरू'पमं चित्तमि'दं ठपेत्वा ।
योधेथ मारंपञ्ञायुधेन
जितञ्च रक्खे अनिवेसनो सिया ।।८।।
(पालि)

४०– ल्हुई (शरीर) वा साप्राङ ताङ ढान्छी सेमदा ह्युल (नगर) आम्हाना थान्बा ह्राङ ह्राङसे सेवा ज्ञान किन्छी घेघ, म्हाङ थेन छेगो, म्हाङदा ढासी नुन सेम आकोबा ह्राङला सेमदा आम्हाना लासी थानो। (तामाङ्ग)

४०–शरीरलाई माटाको भाँडो सम्झी, चित्तलाई नगर झैं सुरक्षत राखेर प्रज्ञारूपी शस्त्र लिएर मार-सँग युद्ध गर, मारलाई जितेर पनि अनाशक्त भई आफ्नो चित्तलाई रक्षा गरी रहनु। (नेपाली)

श्रावस्ती (४१) पूतिगत्त तिस्स थेर

अचिरं वत' यं कायो–पठवि अधिसेस्सति।
छुद्धो अपेत विञ्ञाणो– निरत्थं'व कलिंगरं ॥९॥

(पालि)

४१–यो नान चुल्हुइम्हिसे स्होवा (विज्ञान) आहीन गे अखेल्वा सिङ टाकोल ह्राङ सारी घुसि चिसेला मुला। (तामाङ्ग)

४१–चाँडै नै यो शरीर विज्ञान रहित भै काम नलाग्ने काठको मुढा झैं भूमिमा लडी रहने छ। (नेपाली)

कोशल देश (४२) नन्द गोपालक

दिसो दिसं यं तं कयिरा–वेरी वा पन वेरिनं ।
मिच्छा पणिहितं चित्तं–पापियो नं ततो करे ॥१०॥
(पालि)

४२–आताङ्बा शत्रु से आताङ्बा म्हिदा गादे खामदे आर्तबा गे ला खाम्जी थे च्यासी ल्हाना आतोबा गे (हानी) आझयावा ग्याल्हामरी वाङ्बा सेम सेघोना लावा मुला। (तामाङ्ग)

४२–शत्रुले शत्रुलाई जति हानि पुऱ्याउँन सक्छ, त्यो भन्दा बढता हानि कुमार्गमा लागेको चित्तले पुऱ्याउँछ। (नेपाली)

कोशल देश (४३) सोरेय्य थेर

न तं माता पिता कयिरा–अञ्ञे वा पिच ञातक ।
सम्मा पणिहितं चित्तं–सेय्यसो नं ततो करे ॥११॥
(पालि)

४३–ङ्याबा ग्याल्हामरी ल्हागाब तावा सेम से ह्लाङदा ङ्याबा (उपकार) लाबा मुला ओत्ते ङ्याबा आबा आमा ङमा ङङकोर से नुन ला आखामबा मुला । (तामाङ)

४३–सुमार्गमा लागेको चित्तले आफूलाई जति उपकार गर्दछ, त्यति उपकार बाबु आमा र कुटुम्बले समेत गर्न सक्तैनन् (नेपाली)।

चित्त वर्ग सिद्धियो ।

४–पुप्फवग्गो

(फूल वर्ग) म्हेन्दो कादे

श्रावस्ती (४४) पाँच शय भिक्षु

को इमं पठविं विजेस्सति[१]
यमलोकञ्च इमं सदेवकं ?
को धम्मपदं सुदेसितं
कुसलो पुप्फमि'व पचेस्सति ? ॥१॥

(पालि)

४४–जामह्यु ल (यमलोक) ला ह्यु लङी लान चुसा क्राम्बुलिङ ढा खाल्छे दाखामला ? सेवा म्हिसे म्हेन्दो दाम्बा हङ झ्यानाले साङगेला धार्मा खाल्छे दाम खाम्ला ? (तामाङ)

४४–यमलोक, देवलोक सहितको यो पृथ्वीलाई कस्ले जित्नु सक्तछ ? चतुर मालीले फूल छाने कैं राम्रो-सँग देशित धर्मपद कसले रोज्न सक्ला ? (नेपाली)

१. ब० विचेस्सति ।

(४५)

सेखो पठविं विजेस्सति
यमलोकञ्च इमं सदेवकं ।
सेखो धम्मपदं सुदेसितं
कुसलो पुप्फमि'व पचेस्सति ॥२॥ (पालि)

४५–जाम ह्यु ल ला ह्यु ल ङी लान चुसा क्राम्बु-लिन्दा घोबाम्हि (शैक्ष) से ढाला म्हेन्दो दाम्बासेबा ह्राङ ह्यु ल साला धार्मा कार्मा घोबा चा से ह्राङला धार्मा दामखम्ला । (तामाङ)

४५–यमलोक, देवलोक सहितको यो पृथ्वीलाई शैक्ष[1] ले जित्ला, चतुर मालीले फूँ राम्रोसँग देशित धर्मपद शैक्षले रोज्ला । (नेपाली)

श्रावस्ती (४६) मृगतृष्णा भावना गर्ने भिक्षु

फेणू पमं कायमिमं विदित्वा
मरीचिधम्मं अभिसम्बुधानो ।

---

१. शैक्ष (शिक्षित)

छेत्वान मारस्स पपुप्फकानि[1]

अदस्सनं मच्चुराजस्स गच्छे ॥३॥ (पालि)

४६–ल्हुइ दा क्युई ला भोव्से ह्लाङबा ताङसार दा क्युई फुइबा ह्लाङ ढान्छी घेसे घुगु पेसुबा म्हाङ ग्याम्से थोन्छी म्हाङसे आम्राङबा ग्लारी घोबामुला । (तामाङ)

४६–शरीरलाई पानीको फींज समान अथवा मृगतृष्णा समान सम्झेर पण्डितहरू मार बन्धनबाट मुक्त भई मारले नदेख्ने ठाउँमा पुग्दछन् । (नेपाली)

श्रावस्ती (४७) विडूडभ

पुप्फानि हे'व पचिनन्तं–ब्यासत्तमनसं[2] नरं

सुत्तं गामं महो'घों व – मच्चु आदाय गच्छति ॥४॥

(पालि)

४७–घोम्पाङा (पञ्चकामेन्द्रिय) से म्हेन्दो थुमा सेमनाङ आखाम्बा म्हिदा होनसे म्हेर्सी चिबा नामसाबा

१. ब० सपुप्फकानि ।

२. ब० मानसं

घुगुदा ब्योङसी भोर्मा ह्लाङ जाम (काल) से भोर्वा मुला । (तामाङ)

४७-पञ्चकामेन्द्रियरूपी फूल टिप्नुमा आसक्त भई रहेने व्यक्तिलाई, बाढीले सुतिरहेका ग्रामयासीहरूलाई बगाएर लगे कैं मृत्युले लैजान्छ । (नेपाली)

श्रावस्ती (४८) पतिपूजिका

पुप्फानि हे'व पचिन'न्तं – ब्यासत्तमनसं नरं ।
अतित्तं ये'व कामेसु – अन्तको कुरुते वसं ॥५॥ (पालि)

४८–धोम्पा ङासे म्हेन्दो थुमा प्लेक तासी चिबा म्हिदा ह्लाङला फुइबा आछयोनान जामला यारी थान्बा मुला । (तामाङ)

४८–पञ्चकामेन्द्रियरूपी फूल टिप्नुमा व्यस्तभई रहने व्यक्तिलाई आपनो तृष्णा पूरा नहुँदै मृत्युराजले वशमा राख्तछ । (नेपाली)

श्रावस्ती (४९) कंजूस कोसिय साहु

यथा'पि भमरो पुप्फं – वण्णगन्धं अहेठयं ।
पलेति रसमा'दाय – एवं गामे मुनीचरे ॥६॥ (पालि)

४९–भुमरा से म्हेन्दोला छोन आन्होङनाले थेला खुकु सिपसीनिबाह्ला घेलोङ धुगु नामसारी आन्छार लाबा मुला । (तामाङ)

४९–भमराले फूलको रङ्ग रूप न बिगारी कन त्यसको रस चुसेर गए झैं मुनिहरू ग्राममा विचरण गर्दछन् । (नेपाली)

श्रावस्ती (५०) पाठिय आजीवक

न परेसं विलोमानि – न परेसं कता'कतं ।
अत्तनो'व अवेक्खेय्य – कतानि अकतानि च ॥७॥
(पालि)

५०–म्हिला पाल लावाथेन म्हिसे तिगा लाजी तिगा श्रालानी भिसिभिमा ह्लाङला श्राझ्याबा पाल ह्लाङसे तिगा लाजी तिगा श्रालानी भिसि च्याबा चा झ्याबा ताबामुला । (तामाङ)

५०–अर्काको दोष र अर्काले के गऱ्यो के गरेन भनी हेर्नु भन्दा आफ्नो दोष र अफुले के गरें के गरिन भनी हेर्नु नै वेसछ । (नेपाली)

श्रावस्ती (५१) छत्तपाणि

यथापि रुचिरं पुप्फं – वण्णवन्तं अगन्धकं ।
एवं सुभासिता वाचा – अफला होति अकुब्बतो ॥८॥

(पालि)

५१–खाज्यु बाई थाङ आखाबा म्हेन्दो ङ्याबा मुसाईनु गे ल्हागाब आतावामुला, थेह्लाङनु आतो गे तांङ ताम एन गेल्हागाव आताबा मुला । (तामाङ)

५१–जस्तो बास न आएको फूल राम्रो भएता पनि निष्फल हुन्छ, त्यस्तै क्रियाहीन कुरा पनि निष्फल हुन्छ । (नेपाली)

(५२)

यथा'पि रुचिरं पुप्फं – वण्णवन्तं सुगन्धकं ।
एवं सुभासिता वाचा – सफला होति सकुब्बतो ॥९॥

(पालि)

५२–थाङ बुमा झ्याबा म्हेन्दो दा किन्बा ह्लाङ गे खेल्बा ताम झ्याबा ताबा मुला । (तामाङ)

५२–सुगन्ध भएको राम्रो फूलको कदर भए झैं क्रियायुक्त कुरा सफल हुन्छ । (नेपाली)

श्रावस्ती, पूर्वाराम (५३) विशाखा उपासिका

यथा'पि पुप्फरासिम्हा – कयिरा मालागुणे बहु ।
एवं जातेन मच्चेन – कत्तब्बं कुसलं वहुं ॥१०॥ (पालि)

५३–म्हेन्दो थुबा म्हिसे ल्हानान म्हेन्दो ग्यामसे झ्याबा झ्याबा दामसी ख्वाङ (माला) स्युबा ह्लाङ काम्बु लिङरी केबा म्हिसे ल्हानान झ्याबा गे (कर्म) लातोबा मुला । (तामाङ)

५३–मालीले धेरै फूलबाट छानी छानी राम्रो माला गाँसे झैं संसारमा जन्मने मानिसले धेरै कुशल कर्म गर्नुपर्छ । (नेपाली)

श्रावस्ती (५४) आनन्द स्थविर

न पुप्फगन्धो पटिवातमे'ति
न चन्दनं तगरमल्लिका वा ।

सतं च गन्धो पटिवातमे'ति
सब्बादिसा सप्पुरिसो पवाति ।।११।।

५४-म्हेन्दो, चान्दान, चामेली, धुगुला, थाङ लाबा, आधोबाग्लारी धो आखाम्बा मुला, तिगाता भिसाम सान्तेला गान्बा म्हिला ङ्याबा गेताङ ला थाङग्ला च्युई-रीन धोबा मुला । (तामाङ)

५४-फूल, चन्दन, चमेली आदिको बास हावा न पुगेको ठाउँमा जान सक्तैन किन्तु सत्पुरुषको सौजन्य-रूबी सुगन्ध दसौं दिशामा फैलिन्छ । (नेपाली)

(५५)

चन्दनं तगरं वा'पि – उप्पलं अथ वस्सिकी ।
एतेसं गन्धजातानं – सीलगन्धो अनुत्तरो ।।१२।। (पालि)

५५-चान्दान, तागार, कामाल, चामेली म्हेन्दोला थाङ भिलाईनु धोम्पा थु ला थाङ ङा स्याङ ताबा मुला । (तामाङ)

५५-चन्दन, तगर, कमल, चमेली आदिको सुगन्ध भन्दा शील–गुणको सुगन्ध उत्तम हुन्छ । (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (५६) महाकाश्यप स्थविर

अप्पमत्तो अयं गन्धो – यायं तगर चन्दिनी[1] ।
यो च सीलवतं गन्धो – वाति देवेसु उत्तमो ॥१३॥

(पालि)

५६–तागार, चान्दान घुगुला थाङ च्याङ नामुला ।
घोम्पा मुबा म्हिधुगुला थाङ ह्यु ल धोना धोबा मुला ।
(तामाङ)

५६–तगर चन्दनादिको सुगन्ध कम्ती छ, शील-वान्हरूको सुगन्ध देवलोक सम्म पनि फैलिन्छ । (नेपाली)

राजगृह वेणुवन (५७) गोधिक थेर

तेसं सम्पन्न सीलानं – अप्पमादविहारिनं ।
सम्मदञ्ञा विमुत्तानं – मारो मग्गं न विन्दति ॥१४॥

(पालि)

१. ब० नगर चन्दनं ।

५७-घोम्पा मुवा साङघेबा तासी सेम दा आ-ज्ञ्याबा ग्याम से च्यासी चिवा म्हिला ग्याल्हाम म्हङसे था याङ आखाम्बा तावामुला । (तामाङ्ग)

५७-शीलवान् श्री अप्रमादी भएर चित्तलाई क्लेसबाट मुक्त गराएर बस्ने व्यक्तिको मार्ग मारले पता लाउन सक्तैन । (नेपाली)

जेतवन (५८-५९) गरहदिन्न

यथा संकारधानस्मि – उज्झितस्मि महापथे ।
पदुमं तत्थ जायेथ – सुचिगन्धं मनोरमं ॥१५॥ (पालि)

एवं सङ्कारभूतेसु - अन्धभूते पुथुज्जने ।
अतिरोचति पञ्ञाय – सम्मासम्बुद्ध सावको ॥१६॥
(पालि)

५८-५९-ङा ज्याङ ग्याल्हामरी व्याङबा नाइ-थाङ (फोहोर) ग्लारी कामाल म्हेन्दो फुइवा ह्लाङ आज्याबा सेम मुबा ला घुङरी साङगेला शीच्छे (शिष्य) धुगु थु सेसी ढाङ ढोङ रेवामुला । (तामाङ्ग)

५८–५९–ठूल्ठूला बाटामा फेंकिएका फोहोर ठाउँमा कमलको फूल उम्रे झैं क्लेशयुक्त पृथग्जनको बीचमा सम्यग्सम्बुद्धका शिष्यहरू प्रज्ञावान् भएर जगमगाउँछ। (नेपाली)

फूल वर्ग सिद्धियो।

५–बालवग्गो

(मूर्ख वर्ग) भोम लोङ

श्रावस्ती, जेतवन (६०) प्रसेनजित राजाको सेवक

दीघा जागरतो र्‍त्ति – दीघं सन्तस्स योजनं।
दीघो बालानं संसारो–सद्धम्मं अविजानतं ॥१॥ (पालि)

६०–ङुह्लाबा आखाबादा म्हुन ह्लेङ्बा ह्लाङ मान्बा ठाबा म्हिदा तुन्बाग्याल्हाम ह्लेङ्बा ह्लाङ मान्बा मुला, थे ह्लाङ नुन सात्या घामा आसेबा भोमलोङ दा सान्छारला ग्याल्हाम ह्लेङ्बा ढान्बा मुला । (तामाङ)

६०–नींद न आउनेलाई रात लामो जस्तो लाग्ने; थाकेकालाई एक योजनको बाटो पनि टाढा जस्तो लाग्ने हुन्छ, त्यस्तै सद्धर्म न जान्ने अज्ञानी मूर्खलाई संसारको बाटो लामो जंचिन्छ । (नेपाली)

श्रावस्ती (६१) कश्यपसँग बस्ने

चरं चे ना'धिगच्छेय्य – सेय्यं सदिसम'त्तनो ।

एकचरियं दल्हं कयिरा – नत्थि बाले सहायता ।।२।।

(पालि)

६१ खाम्ते घोना ह्लाङ भिलाई थु मुबा म्हि थेन ह्वो स्होतोबामुला, आतासाम ह्लाङ थेल च्यो च्योपाला भ्रेल्वा लासे आहीन्छाम ह्लाङ भिलाई थु आरेबा थेन खाइ माइ भ्रेल्वा आलासे, चुह्लाङबा थेन भेल्वा लाबा भिलाइ ङ्याबा सेम थोसी याक्रारगी ब्राबा ताबा मुला ।

(तामाङ)

६१–भरसक आफू भन्दा गुणी मानिसको सत्संगत् गर्नु, न भए आफु समानको सत्संगत् गर्नु तर आफु भन्दा दुर्गुणीको सत्संगत् कहिल्यै नगर्नु, यस्ताको संगत गर्नु भन्दा त सुदृढ मन राखी एक्लै हिड्नु जाति छ ।

(नेपाली)

श्रावस्ती (६२) आनन्द साहु

पुत्ताम'त्थि धनंमत्थि—इति बलो विहञ्ञति ।
अत्ताहि अत्तनो नत्थि—कुतो पुत्ता कतो धनं ? ।।३।।

(पालि)

६२ ङाला क्वा मुला न्होर (सम्पति) मुला भिसी थु आरेबा धुगु घुङाल तावा मुला। ह्राङला ल्हुइ नुन ह्राङसे भिबा ह्राङवा आरे, भिसाम क्वा मुसी तिगा? न्होर मुसी तिगा? (तामाङ)

६२–'मेरो छोरा छ' 'धन छ' भनी अज्ञानीहरू चिन्तित हुन्छन्। आफ्नो देह नै आफूले भने जस्तो छैन भने छोरा भएर के! धन भएर के! (नेपाली)

जेतवन (६३) चोर

यो बालो मञ्ञति बाल्यं—पण्डितोवापि तेन सो।
बालो च पण्डितमानी— स'वे बालो'ति वुच्चति ॥४॥
(पालि)

६३–ह्राङला भोमलोङ दा ङोसे खाम्बा म्हि नुन घेसे (पण्डित) पाङबा मुला, भोमलोङ तासीनुन घेसे-हिन्ना भिबा म्हि भोमलङ (मूख)पाङबा मुला।(तामाङ)

६३–आफ्नो मूर्खतालाई चिन्नसक्ने मानिस नै पण्डित कहलाइन्छ, मूर्ख भई कन पनि पण्डित हुँ भन्ने-लाई मूर्ख भन्दछन्। (नेपाली)

श्रावत्ती, जेतवन (६४) उदायी थेर

यावजीवम्पि चे बालो—पण्डितं पयिरुपासति ।
न सो धम्मं विजानाति—दब्बी सूपरसं यथा ।।५।।

(पालि)

६४–आईराक से खु (तरकारी) ला थ्रोई था आयाङ्बा ह्लाङ भोमलोङधुगुसे सोतेघोना घेसे थेन छयाम चिसाइनु घार्माला ग्याल्हाम घो आखाम्बा मुला ।

(तामाङ)

६४–दारूले त्युन तरकारीको स्वाद थाह न हुने झैं मूर्खजनले पनि जीवनभर पण्डितको सत्संगत् गरेता पनि धर्मको मर्म बुझ्न सक्तैन । (नेपाली)

श्रावस्ती, जेतवन (६५) भद्रवर्गीय भिक्षु

मुहुत्तम'पि चे विञ्ञू—पण्डितं पयिरुपासति ।
खिप्पं धम्मं विजानाति— जिव्हा सूपरसं यथा ।।६।।

(पालि)

६५–लेसि खुला थ्रोई याङबा ह्लाङ थु याङबा

म्हिसे रेच्छाग जेकेन तासाईनु घेसे धुगु थेन छयाम चिजि भिसाम धार्माला खुकु (रस) घोबा मुला । (तामाङ)

६५–जिब्रोले त्युन तरकारीको स्वाद पाए झैं विज्ञजनले, क्षणमात्र भएपनि पण्डितहरूको सत्संगत् पायो भने धर्मको रस बुझिहाल्छ । (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (६६) सुप्रबुद्ध कुष्ठी

चरन्ति बाला दुम्मेधा—अमित्तेनेव अत्तना ।
करोन्ता पापकं कम्मं—यं होति कटुकप्फलं ॥७॥

(पालि)

६६–भोमलोङ घुगुसे ह्लाङतान आताङबा म्हि सोसी धिक्पा (पाप) कार्मा लाबा मुला । थेनुन धिक्पा कार्मा ला आाङ्यावा रो (फल) लिच्छा ह्लाङतान याङबा मुला । (तामाङ)

६६–मूर्खहरूले आफैंलाई शत्रु बनाएर पाप कर्म गर्छन् ! त्यही पाप कर्मको कटु–फल पछि आफैंलाई प्राप्त हुन्छ । (नेपाली)

जेतवन (६७) एक किसान

न तं कम्मं कतं साधु— यं कत्वा अनुतप्पति ।
यस्स अस्सुमुखो रोदं—विपाकं पटिसेवति ।।८।।
(पालि)

६७–खाज्यु बाई गेला रो भोगाव लामा मिखली ताइसि लिच्छा तादोवा ताला थेह्नावा गे झ्यावा म्हिसे आलावा झ्यावा ताला । (तामाङ)

६७–जुन कामको फल भोग गर्दा आँसु बहाई पछुतो गर्नु पर्ला त्यस्तो काम सज्जनले नगर्नु नै वेस हो ।
(नेपाली)

वेणुवन (६८) सुमन माली

तञ्च कम्मं कतं साधु—यं कत्वा ना'नुतप्पति ।
यस्स पतीतो सुमनो—विपाकं पटिसेवति ।।९।। (पालि)

६८–खाज्यु बाई गेला रो भोगाव लामा लिच्छा ताआदोवा सेम ताङसी चिवा तावा मुला झ्यावा म्हिसे थे ह्नाङबा गेला तोवा मुला । (तामाङ)

६८–जुन कामको फल भोग गर्दा पछुतो गर्नु परोइन चित्त प्रसन्न रहन्छ, सज्जनले त्यस्तो काम गर्नु पर्छ। (नेपाली)

जेतवन (६९) उत्पलवर्णा भिक्षुणी

मधू'व मञ्ञती बालो— याव पापं न पच्चति।
यदा च पच्चती पापं—अथ बालो दुक्खं निगच्छति॥१०॥

(पालि)

६९–घिकपाला रो भोगाव ला आतोदे धोना भोमलोङसे ह्लाङ से लावा आङ्याबा गे दा कारा (मह) ह्लाङ मान्बा मुला, तासाइनु धिक्पा ला रो भोगाब लामा धुङाल ताबा मुला। (तामाङ)

६९-पापको फल भोग गर्नु न परे सम्म मूर्खले आफूले गरेको खराव कामलाई मह जस्तो ठान्दछ, तर पापको फल भोग्नु पर्दा दुःखित हुन्छ। (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (७०) जम्बुक आजीवक

मासे मासे कुसग्गेन—बालो भुञ्जेथ[1] भोजनं।

१. ब० भुञ्जेय्य।

न सो सङ्खतधम्मानं—कलं अग्घति सोलसिं ।।११।।
(पालि)

७०–ला ला तिरेम जेकेन झ्यानाले चावा चासा-इनु भोमलोङ घुगु घोसेला ङोन्छाङ आना चुक डूला आना घिक नुन साइ (मूल्य) ता आखाम्बा मुला । (तामाङ)

७०–मैन्हामा एकपल्ट मात्र कुशाग्रले भोजम गरेता पनि मूर्खहरू पण्डितको अगाडि सोह्र आनामा एक आना पनि मूल्यवान् हुन सक्दैन । (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (७१) अहि प्रेत

न हि पापं कतं कम्मं—सज्जु खीरं'व मुच्चति ।
डहन्तं बाल'मन्वेति– भस्मच्छन्नो'व पावको ।।१२।।
(पालि)

७१–ङङबाइ छयाम अन्होङ्बा मुला, थेह्राङ नुन धिक्पा ला रो नुन योनान आखाबा मुला, मेंफा ला मेंसे गोल्छे गोल्छे क्रोबा ह्राङ धिक्पा से गोल्छे गोल्छे क्रोबान भाबा मुला ।(तामाङ)

७१–दुहुना साथ दूध बिग्रँदैन, त्यस्तै पापको फल पनि तुरुन्तै आउँदैन, खरानिको आगोले क्रमशः पोले झैं पापले मूर्खलाई क्रमशः पोल्दै ल्याउँछ। (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (७२) सट्ठिकूट प्रेत

यावदेव अनत्थाय—ञत्तं बालस्स जायति।
हन्ति बालस्स सुक्कंसं—मुद्ध'मस्स बिपातयं ॥१३॥

(पालि)

७२–भोमलोङ ला थु (बुद्धि) आतोबा लाबा ताबा मुला भोमलोङ से ह्लाङ्लो भोमो ला गे ताङ ह्लाङ्दा लिच्छा थोपो थिबा ह्लाङ लासी न्होङना लाबा मुला। (तामाङ)

७२–मूर्खको बुद्धि अनर्थ गर्ने हुन्छ, मूर्खले आफ्नो मूर्खताको कारण आफ्नो सुख हुने भविष्यलाई आफ्नै शिर फोरे झैं गरेर बिगार्दछ। (नेपाली)

जेतवन (७३) सुधर्मस्थविर

असतं भावन'मिच्छेय्य—पुरेक्खारञ्च भिक्खुसु।

आवासेसु च इस्सरियं—पूजा परकुलेसु च ॥१४॥
(पालि)

(७४)

ममे'व कत'मञ्ञन्तु
गिही पब्बजिता उभो ।
ममे'व अतिवसा अस्सु
किच्चा'किच्चेसु किस्मिचि ।
इति बालस्स सङ्कप्पो
इच्छा मानो च वड्ढति ॥१५॥ (पालि)

७३-७४-आङ्यावा ग्रान्छार मुबा घेलोङ से चुह्लाङवा मान्वा घेलोङ धुगु भिलाई थोरी चि गोन्वो (गुम्बा) लाङा ज्याङ म्हि दोगे, म्हिला दिमरी लामा देगो म्होकोन गे ह्लाङसे भिवा ह्लाङ लागाई, चुह्लाङवा मान्वा घेलोङ ला सेमरी फुइवा (तृष्णा) ङाज्याङ थेन ङाग्याल ढासी निवा मुला । (तामाङ)

७३-७४-खराब विचार हुने भिक्षुले यस्तो इच्छा गर्दछः—'भिक्षुगणमा माथि बसुं, मठ र विहारक'

अधिपति होऊं, अर्काको घरमा पूजित होऊँ, सबै काम आफूले भने झैं होस्'— यस्ता सङ्कल्प गर्ने भिक्षुको मनमा तृष्णा र अभिमान बढ्दै जान्छ। (नेपाली)

श्रावस्ती, जेतवन (७५) वनवासी तिस्सथेर

अञ्ञा हि लाभू'पनिसा—अञ्ञा निब्बानगामिनी।
एव'मेतं अभिञ्ञाय—भिक्खु बुद्धस्स सावको।
सक्कारं ना'भिनन्देय्य—विवेकम'नुब्रूहये ॥१६॥ (पालि)

७५–तोर तावा याङ्वा ग्याल्हाम स्यान्दो, साङ्घेवा याङ्बा ग्याल्हाम स्पान्दो, ढान्छी साङ्गेला ठिमरी चिवा घेलोङ्से सामाजरी तोर तावा याङ्वासेमरी श्राथन्ना खलाइ अ]रेबा (एकान्त) ग्लारी चिवागे लातोवामूला। (तामाङ)

७५–लाभ सत्कार पाइने बाटो अर्कै, निर्वाण पाइने बाटो अर्कै सम्झेर बुद्ध शासनमा बस्ने भिक्षुले समाजमा लाभ सत्कारको वास्ता न राखि एकान्तवासी हुने चर्या बढाउनु पर्दछ। (नेपाली)

मूर्ख वर्ग सिद्धियो।

६—पण्डित वग्गो

(पण्डित वर्ग) घेसे धुगु

जेतवन (७६) राध थेर

निधीनं'व पवत्तारं—यं पस्से वज्जदस्सिनं ।
निग्गय्हवादिं मेधाविं—तादिसं पण्डितं भजे ।
तादिसं भजमानस्स—सेय्यो होति न पापियो ॥१॥

(पालि)

७६—ह्लाङ्ला आङ्याबा ङोन्छी पिन्वा दा क्याबा न्होर (धन) ङोन्छी पिन्वा ङेङकोर भिसी मान्तोबा मुला, ज्ञानी धुगु ह्लाङ्दा भाङसी लोप्पा श्रेल्वादा आखलाबामुला, थेह्लाङ बा थेन स्रेल्वा लामा ह्लाङ्ला तोर ताबा बाहीक आङ्याबा आताबा मुला । (तामाङ)

७६—आफ्नो दोष देखाइ दिनेलाई गाडेको धन नेखाइ दिने भित्र भनी ठान्नु पर्छ, ज्ञानीहरू आफुलाई गालि गरेर सिकाउनेको सत्संगत् छोड्दैनन् त्यस्ताको

सत्संगत् गर्नाले आफ्नो उन्नति सिवाय हानी हुँदैन ।
(नेपाली)

जेतवन (७७) अस्सजि, पुनब्बसु

ओवदेय्या 'नुसासेय्य—असब्भा च निवारये ।
सतं हि सो पियो होति—असतं होति अप्पियो ॥२॥
(पालि)

७७–पाङबा ताम (उपदेश) किनो, ह्लाङदा ठिम (अनुशासन) रि थुनो आझ्यावा भानी ग्लागो, भिबा म्हि झ्याबा म्हिला शिच्छे ताबा मुला, थेदा आझ्याबा म्हिसे आताङबामुला । (तामाङ)

७७–उपदेश देऊ, आफूलाई अनुशासन गर, असभ्य स्वभाव छोड भन्ने मानिस सत्पुरुषहरूको प्रेम पात्र हुन्छ । उसलाई असत्पुरुषले रुचाउँदैन । (नेपाली)

जेतवन (७८) छन्न थेर

न भजे पापके मित्ते—न भजे पुरिसा'धमे ।
भजेथ मित्ते कल्याणे—भजेथ पुरिसुत्तमे ॥३॥ (पालि)

७८–धिक्पा ङेङकोर थेन आताङ्बा म्हिला भ्रेल्बा थालाउ, ज्याबा ङेङकोर थेन तोल ताबा म्हिला भ्रेल्बा लाउ। (तामाङ)

७८–पापी मित्र र अधम पुरुषको संगत न गर, कल्याण मित्र र उत्तम पुरुषको सत्संगत गर। (नेपाली)

जेतवन (७९) महाकप्पिन थेर

धम्मपीति सुखं सेति—विप्पसन्नेन चेतसा।
अरियप्पवेदिते धम्मे—सदारमति पण्डितो ॥४॥ (पालि)

७९–धार्मा घोबा चा ताङ्बा सेम तासी ज्यानाले ङुह्लाबा मुला, घेसे धुगुसे आर्य धार्मारी सेम ल्हागाब लाबा मुला। (तामाङ)

७९–धर्म रस बुझ्ने व्यक्ति प्रसन्न चित्त भई आराम पूर्वक निदाउँछ, पण्डितहरूले आर्य धर्ममा मन लगाउँछ। (नेपाली)

जेतवन (८०) पण्डित श्रामणेर

उदकं हि नयन्ति नेत्तिका
उसुकारा नमयन्ति तेजनं।

दारुं नमयन्ति तच्छका
अत्तानं दमयन्ति पण्डिता ॥५॥ (पालि)

८०–कुलु ख्वाबासे ह्लाङ्दा तोदेबा ग्लारी क्युई भोर्वा मुला, म्या (वाण) स्होवा म्हिसे ह्लाङ्दा तोदे म्या स्योबा मुला, कार्मिसि नुन ह्लाङ्दा तोदे सिङ स्होबा मुला, थेह्लाङ नुन घेसे धुगुसे ह्लाङ्दा तोदे सेम नाङ्सी थान्वा मुला । (तामाङ)

८०–कुलो खन्नेले आफुलाई चाहिंदो ठाउँमा पानी लैजान्छ, बाण बनाउनेले आफुलाई चाहिए बमोजिम बाण बनाउँछ, सिकर्मीले पनि आफुलाई चाहिए बमोजिमको काठ बनाउँछ, त्यस्तै पण्डितहरूले पनि आफुलाई चाहिए बमोजिम आत्म दमन गर्दछन् ।
(नेपाली)

जेतवन (८१) भद्दिय थेर

सेलो यथा एकघनो—वातेन न समीरति ।
एवं निन्दा पसंसासु—न समिञ्जन्ति पण्डिता ॥६॥

८१–ङाज्याङ ङाज्याङ युङ्वादा लावासे प्योक ग्राखाम्बा ह्राङ मींसुर थेन ग्राझ्याबा ताम से घेसे धुगुदा न्हातोर न्हामार ला ग्राखाम्बा मुला। (तामाङ)

८१–ठूलठूला ढुङ्गालाई हावाले उखेल्न न सके झैं निन्दा प्रशंसाले पण्डिततरूलाई विचलित गराउन सक्तैन। (नेपाली)

केतवन (८२) काणमाता

यथा पि रहदो गम्भीरो—विप्पसन्नो अनाविलो।
एवं धम्मानि सुत्वान—विप्पसीदन्ति पण्डिता ॥७॥

(पालि)

८२–ल्हानान छ्याबा घ्योइला क्युइ साङबा तासी चिबा ह्राङ घेसे धुगुला सेम धार्मा ङ्यानबा ताम लामा सेम साङबा ताबा मुला। (तामाङ)

८२–अगाध तथा गम्भीर पोखरीको पानी निर्मल भए जस्तै पण्डितहरूको चित्त धर्म श्रवणको प्रभावले स्वच्छ र निर्मल हुन्छ। (नेपाली)

जेतवन (८३) पाँचशय भिक्षु

सब्बत्थ वे सप्पुरिसा चजन्ति
न कामकामा लपयन्ति सन्तो ।
सुखेन फुट्ठा अथवा दुखेन
न उच्चा'वचं पण्डिता दस्सयन्ति ।।८।।
(पालि)

८३–धार्मान्ती म्हि धुगुसे म्होकोन ताम खलाबा मुला, स्हिवा तासी तिगाई गेला ताम आलाबा मुला; सुख तागाई या धुङाॅल तगाइ, थेतामरी तिगाइ नुन आभीबामुला । (तामाङ)

८३ सत्पुरुषहरूले सबै कुरा त्याग गर्छन् श्रौ शान्त भएर काम विषयक कुरा केही गर्दैनन्, सुख होस् वा दुःख होस् त्यस विषयमा केही पनि बोल्दैनन् । (नेपाली)

जेतवन (८४) धम्मिक थेर

न अत्तहेतु न परस्सहेतु
न पुत्त'मिच्छे न धनं न रट्ठं ।

न इच्छेय्य अधम्मेन समिद्धि मत्तनो
स सीलवा पञ्ञवा धम्मिको सिया ।।९।।
(पालि)

८४–ह्लाङला लागीरि म्हिला लागीरि झा क्रामें याङ बारी श्राश लावा थेन न्होर ह्यु ल साला लागीरि श्रातोवा ग्यामसे तोर तासे मिसी श्रान्छार श्राथान्वा थेह्लाङ्बा दा धार्मन्ती पाङ्वामुला । (तामाङ)

८४–श्राफ्नो निमित्त अर्काको निमित्त अथवा छोरा छोरी पाउने श्राशा अथवा धन र राज्यको निमित्त अधर्मबाट समृद्ध हुन्छु भन्ने विचार न राखने यस्तालाई धार्मिक भन्दछन् । (नेपाली)

जेतवन (८५) धर्म श्रवण

अप्पका ते मनुस्सेसु—ये जना पारगामिनो ।
अथा'यं इतरा पजा—तीरमे'वा'नुधावति ।।१०।। (पालि)

८५–चुसान्छारला घान्दी (समुन्द्र) ह्लाङ्बा ग्रेन्दे क्यामजाङ निबा म्हि ध्याङ नान मुला, स्पान्दो लेङ्बा

म्होकोन चूर्से स्योङ कुनिरि छ्योङसी चिवा मुला ।
(तामाङ)

८५–यो संसाररूपी समुद्र देखी उता पार जाने मानिस थोरै हुन्छ अरू बाँकी सबै यतै तीरै तीरमा दगुरी रहने हुन्छन् । (नेपाली)

(८६)

ये च खो सम्म'दक्खाते धम्मे धम्मा'नुवत्तिनो ।
ते जना पार'मेस्सन्ति—मच्चुधेय्यं सुदुत्तरं ।।११।।
(पालि)

८६–ङ्याना लार्सी ल्हुङ थेना लाबा धामाँ चुङबा म्हि चुह्लाङबा घान्दी थासी निबा मुला । (तामाङ)

८६–राम्रोसँग देशना गरिएको सद्धर्म अनुसार आचरण गर्ने व्यक्ति नै यस्तो दुष्कर सागरको पार तरेर जान्छ । (नेपाली)

जेतवन (८७) ५०० आगन्तुक भिक्षु

कण्हं धम्मं विप्पहाय—सुक्कं भावेथ पण्डितो ।

ओका अनोकं आगम्म—विवेके यत्थ दूरमं ॥१२॥

(पालि)

८७–घेसे हो ! श्राङ्याबा धार्मा दा खलासी ङ्याबा धार्मा किन्तोबा मुला, दिम खलासी (त्यागी) ताबासे खालाई श्रारेबा ग्लारी चिबा लातोबा मुला ।

(तामाङ)

८७–भिक्षु हो ! खराब धर्मलाई छोडी असल धर्म ग्रहण गर्नुपर्छ, घर छाडेर त्यागी हुनेले एकान्तसेवन गर्नुपर्छ । (नेपाली)

(८८)

तत्रा'भिरति मिच्छेय्य—हित्वा कामे अकिञ्चनो ।
परियोदपेय्य अत्तानं– चित्तक्लेसेहि पण्डितो ॥१३॥

(पालि)

८८–श्रातोबा स्हे म्होकोन श्राश खलासी सात्तान घेसे से ह्लाङला सेमला खिदि म्होकोन ब्याङसी ह्लाङदा चाङमा (चोखो) स्होबा मुला । (तामाङ)

८८–कामभोग सबै छोडी नैष्कर्म्यमा रत हुनु पर्दछ, पण्डितले आफ्नो मनको मैला सबै फ्याँकेर आफु-लाई परिशुद्ध बनाउँछ। (नेपाली)

(८९)

येसं सम्बोधि अंगेसु—सम्मा चित्तं सुभावितं।
आदान पटिनिस्सग्गे—अनुपादाय ये रता।
खीणा'सवा जुतीमन्तो—ते लोके परिनिब्बुता ॥१४॥

(पालि)

८९–साङगेला थुरि सेम चिसि छिन्बा दिम नाम खलासी छिपा आकिन्वा लोप लाबा खिदि अरेबा सेम मुबा चुह्लाङबा सात्यला म्हिदा साङघेवा ल्हेङमो (निर्वाण पद) याङबा ताबा मुला। (तामाङ)

८९–सम्बोधि अङ्गमा मन बसीसकेको परिग्रह-लाई त्यागेर अपरिग्रहमा लागेको, मैलारहित चित्त भएको यस्तो तेज सम्पन्न पुरुषलाई नै निर्वाण–पद प्राप्ति भएको हुन्छ। (नेपाली)

पण्डित वर्ग सिद्धियो।

७–अरहन्त वग्गो
(अरहत् वर्ग) धर्मान्ती

जीवक आम्रवन (९०) जीवक

गत'द्धिनो विसोकस्स—विप्पमुत्तस्स सब्बधी ।
सब्बगन्थप्पहीणस्स—परिलाहो न विज्जति ॥१॥

(पालि)

९०–ह्लाङला ग्याल्हाम ढिक्ना लासी क्हिन्बा धुङाल आरेवा तासी म्होकोन कोल्टो आसी क्हिन्बा थेह्लाङ्बा चा दा धुङाल आतावा मुला । (तामाङ)

९०–आफ्नो मार्ग तय गरीसकेको, शोक रहित भएर सबै गांठो फुकीसकेको त्यस्तो व्यक्तिलाई शोक सन्ताप हुँदैन । (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (९१) महाकाश्यप

उय्युञ्जन्ति सतीमन्तो—न निकेते रमन्ति ते ।
हंसा'व पल्ललं हित्वा—ओक'मोकं जहन्ति ते ॥२॥

(पालि)

६१–खालाई से ढान खाम्बा तासी गे लाला दिम नामरि छुबा खलाला थेह्लाङ्बा चासे हाङ्सा से आङ्याबा क्रा क्षा घ्योई खलासी निबामुला थेह्लाङ्ले दिम नाम खलासी पिन्बा मुला। (सामाङ)

९१–जसले स्मृतिवान् भएर उद्योग गर्दछ गृहस्थ जीवनमा रमाउन छोड्दछ त्यस्तो व्यक्तिले जस्तो हंसले क्षुद्र जलाशय छोडेर जान्छ त्यस्तै गरी गृहत्याग गरी दिन्छ। (नेपाली)

जेतवन (६२) वेलट्ठिसीस

येसं सन्निचयो नत्थि—येपरिञ्ञात भोजना।
सुञ्ञतो अनिमित्तो च— विमोक्खो यस्स गोचरो।
आकासे'व सकुन्तानं—गति तेसं दुरन्नया ॥३॥ (पालि)

६२–खालाईला भ्रेल्बा (संग्रह) आरे चाबा थुङबारी सेम नाङ्बा तिगाइभ्रेबा (सुन्य) साङघेबारी सेम मुबा थेह्लाङ्बाला गे मुँरि फ्याङ्वा नामे ह्ला-म्राङ भ्राखाम्बा मुला। (तामाङ)

९२–जस्को संग्रह छैन, जो भोजनमा संयमी छ र शून्यस्वरूप निर्वाणमा दत्तचित्त छ त्यस्ताको गति आकाशमा उड्ने पंक्षीको गति जस्तो देख्न गाह्रो हुन्छ। (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (९३) अनुरुद्ध थेर

यस्सा'सवा परिक्खीणा—आहारे च अनिस्सितो।
सुञ्ञतो अनिमित्तो च—विमोक्खो यस्स गोचरो।
आकासे'व सकुन्तानं—पदं तस्स दुरन्नयं॥४॥ (पालि)

९३–खालाईला आशा ला ग्याम अथोन्वा तासी क्रिन्बा मुला चाब थुङ्बारी सेम क्यावा आरे तिगाई आरे भिबा सेम घिक मुवा थेह्लाङ्बा ला गे मुरि थ्याङ्बा नामें आम्राङ्बा ह्लाङ आङ आखाम्बा मुला। (तामाङ)

९३–जस्को आस्रव क्षीण भइसकेको छ, आहारमा आशक्ति छैन, शून्यस्वरूप निर्वाणमा दत्त-दृष्टि छ त्यस्ताको गति आकाशमा उड्ने पंक्षीको गति जस्तै देख्न गाह्रो हुन्छ। (नेपाली)

श्रावस्ती, पूर्वाराम (९४) महाकच्चायन

यस्सि'न्द्रियानि समथं गतानि
अस्सो यथा सारथिना सुदन्ता ।
पहीणमानस्स अनासवस्स
देवा'पि तस्स पिहयन्ति तादिनो ॥५॥
(पालि)

९४–कुशी थन्वा ता ह्राङ खालाईला सेम स्हिवा तासी फिन्बा मुला, थेह्राङवा लोङबा आरेबा सेम नाङबा स्हिवा दा ला धुगु सेनुन क्या फुलबा मुला । (तामाङ)

९४–सवारले दमन गरिएको घोडा झैं जस्को इन्द्रिय शान्त भइसकेको छ त्यस्तो निरभिमानी अनास्रवी सन्तको स्पृहा देवताहरूले पनि गर्दछन् । (नेपाली)

जेतवन (९५) सारिपुत्र स्थविर

पठवीसमो नो विरुज्झति
इन्दखील्'पमो तादि सुब्बतो ।

रहदो'व अपेतकद्दमो
संसारा न भवन्ति तादिनो ॥६॥ (पालि)

९५–क्राम्बुलिङ च्यो च्यो इन्द्र ला ग्ला च्यो च्यो म्राह्योङ्ना चिबा म्हिला सेम साङ साङ्वा तिगाइ म्रारेबा घ्योइ सान्छार ला मुबा म्रारेबा गेरि कोल्छी म्राचिबा मुला। (तामाङ)

९५–पृथ्वी समान र इन्द्रकील समान न डगेर बस्ने व्यक्तिको मन निर्मल पंकरहित जलाशय स्वच्छ भएर संसारका अनेक ग्रन्थिहरूमा अल्झिएको हुँदैन।
(नेपाली)

जेतवन (९६) कौशम्बीवासी तिस्स थेर

सन्तं तस्स मनं होति—सन्ता वाचा च कम्म च।
सम्मदञ्ञा विमुत्तस्स—उपसन्तस्स तादिनो ॥७॥
(पालि)

९६–ङ्नाबा ले सेसि घोसी तोर थन्छी फिन्बा

धार्मात्ती म्हिला सेम स्हिवा ताबामुला, बानी थेन कार्मा नुन स्हिवा ताबामुला । (तामाङ)

९६–राम्रोसँग जानी बुझि मुक्त भैं सकेको अर्हत् पुरुषको मन शान्त हुन्छ वाणी तथा कर्म पनि शान्त हुन्छ । (नेपाली)

जेतबन (९७) सारिपुत्र स्थविर

अस्सद्धो अकतञ्ञू च—सन्धिच्छेदो च यो नरो ।
हता 'वकासो वन्ता'सो—स वे उत्तमपोरिसो ॥८॥

(पालि)

९७–आतोबा तामा आरेबा साङघेबा थु मुबा केबा सिवा ता आतोबा तासी म्होकोन फुईबा (तृष्णा) खलासी छिन्बा म्हि थु धार्मात्ती पाङपा मुला ।(तामाङ)

९७–अन्धविश्वासरहित, निर्वाणको ज्ञानी, जन्म मरणरहित भएर सबै तृष्णा त्याग गरीसकेको मानिसलाई उत्तमपुरुष भनिन्छ । (नेपाली)

जेतवन (९८) खदिरवनीय रेवत थेर

गामे वा यदि वा 'रञ्ञे—निन्ने वा यदि वा थले ।
यत्था'रहन्तो विहरन्ति—तं भूमिं रामणेय्यकं ॥९॥

(पालि)

९८– नामसा, ह्रि, पाङग्याल, घाङधुगु खात-दाम्मान ग्लारी धार्मात्ती धुगु चिबालाब ग्ला झ्याबा ताबा मुला । (तामाङ)

९८–गाउँ, जङ्गल, मैदान, पहाड आदि जुनसुकैं ठाउँमा अर्हत्‌हरू विहरण गर्दछन् त्यो ठाउँ रमणीय हुन्छ । (नेपाली)

जेतवन (९९) आरण्यिक भिक्षु

रमणीयानि अरञ्ञानि—यत्थ न रमती जनो ।
वीतरागा रमिस्सन्ति— न ते कामगवेसिनो ॥१०॥

(पालि)

९९–क्षेबा ह्रि मुवा ग्लारी ओस्पान म्हि चिबारी

आताङ्बा मुला, थेह्लाङ्बा ग्लारी दिम नाम खना खामबा जेकेन घेलोङ चिखाम्बा मुला । (तामाङ)

९९–रमणीय जङ्गल जहाँ विषयासक्त साधारण जन बस्न रूचाउँदैन त्यहाँ काम–भोगको पीछा छाड्ने वीतरागी मात्र बस्न सक्दछ । (नेपाली)

अरहत् वर्ग सिद्धियो ।

८–सहस्स वग्गो
(हजार वर्ग) तोङ (ग्यार्जा च्युइ)

वेणुवन (१००) तम्बदाठिक

सहस्समपि चे वाचा—अनत्थपदसंहिता ।
एकं अत्थपदं सेय्यो—यं सुत्वा उपसम्मति ॥१॥ (पालि)

१००–टान च्योदोला ल्हेङमो मुबा आतोवा ताम पाङबा भिमा सात्यला झ्याबा ल्हेङमो घिक नुन मुसाई जुन झ्याबा ल्हेङमो थेसी स्हिवा याङबा मुला । (तामाङ)

१००–अर्थ न वर्थको पद भएका सहस्रवाक्य बोल्नु भन्दा सार्थक –पद एउटा नै श्रेष्ठ छ, जुन सार्थक–पद सुन्नाले शान्ति मिल्दछ । (नेपाली)

जेतवन (१०१) दारूचीरिय थेर

सहस्समपि चे गाथा—अनत्थपदसंहिता ।
एकंगाथापदं सेय्यो—यं सुत्वा उपसम्मति ॥२॥ (पालि)

१०१–टा न च्योदोला ल्हेङमो ह्वानान छ्योइ खेबा भिलाइ तोबा छ्योइघिक नुन मुसाई तोबा छ्योइ खेमा स्हिवा याङबा मुला । (तामाङ)

१०१–अर्थ न वर्थको पद भएका सहस्र गाथा पढ्नु भन्दा सार्थक गाथा एउटा नै श्रेष्ठ छ, जुन सार्थक गाथा पढ्नाले शान्ति मिल्दछ । (नेपाली)

जेतवन (१०२) कुण्डलकेसी थेरी

यो च गाथासतं भासे—अनत्थपदसंहितं ।
एकं धम्मपदं सेय्यो—यं सुत्वा उपसम्मति ॥३॥ (पालि)

१०२–टा च्योदो आरेबा ग्यार्जा च्युइ सिलोक खेबा भिलाइ टा च्योदो आर्था मुबा स्हिवा (शान्ति) याङबा घिक धार्माला क्ष्हेङमो खेबा झ्याबा ताबा मुला ।
(तामाङ)

१०२–अर्थरहित हजार श्लोक पढ्नु भन्दा अर्थ-सहित शान्ति प्राप्त हुने एउटा धर्मपद पढ्नु वेस छ ।
(नेपाली)

(१०३)

यो सहस्सं सहस्सेन—सङ्गामे मानुसे जिने ।
एकञ्च जेय्य अत्तानं— स'वे सङ्गामजुत्तमो ।।४।। (पालि)

१०३–छात्पा (लडाई) रि ग्योर्जा च्युइ म्हिदा ढाबा भिलाइ ह्लाङदा ढाखाम्बा ढाबा पाङब्रा मुला ।
(तामाङ)

१०३–लडाइँमा हजारौंलाई जित्नुभन्दा आफुलाई जित्न सक्नेलाई नै संग्रामजित भन्दछ । (नेपाली)

जेतवन (१०४, १०५) अनर्थ सोध्ने ब्राह्मण

अत्ता हवे जितंसेय्यो—या चा'यं इतरा पजा ।
अत्तदन्तस्स पोसस्स—निच्चं सञ्ञतचारिनो ।।५।।
ने'व देव न गन्धब्बो—न मारो सह ब्रह्मुना ।
जितं अपजितं कयिरा—एबरूपस्स जन्तुनो ।।६।। (पालि)

१०४, १०५–म्हिदा ढाव भिलाई ह्लाङदा ढाबा झ्याबा, तिगादा भिसाम सेम नाङसी चिबा म्हिदा ला लुं छेबा झ्योबा स्वाबा म्हाङथेन ब्रह्म से नुन ढा आखाम्बा मुला । (तामाङ)

१०४, १०५–अर्कालाई जित्नु भन्दा आफुलाई जित्नु बेस हो, किनभने आत्मदमन गरी सदा संयमी हुने व्यक्तिलाई देव, गन्धर्व, मार तथा ब्रह्माले पनि जित्न सक्दैन।(नेपाली)

वेणुवन (१०६) सारिपुत्रको मामा

मासे मासे सहस्सेन यो यजेथ सतंसमं।
एकं च भावित'त्तानं मुहुत्तम'पि पूजये।
सा ये'व पूजना सेय्यो—यं चे वस्ससतं हुतं ॥७॥(पालि)

१०६–ला लारि फाम से फाम न्होर व्याङसी झिन्सेघ (होम) लाबा भिलाई रेच्छाक जेकेन तासइ नु सेमनाङसी चिवा म्हिदा छयोपा (पूजा) मान लाबा झ्याबा, ल्हो ग्यर्जा घिक झिन्सेघ लाबा भिलाई रेच्छाग छयोपा लाबा ङाज्याङ हिन्ना।(तामाङ)

१०६–महिना महिनामा हजारौं रूपैयां खर्च गरी यज्ञ–होम गर्नुभन्दा क्षणभर मात्र भएता पनि संयमी ब्यक्तिलाई पूजा सत्कार गर्नु बेस–सय वर्ष होम गरेको भन्दा क्षणभर गरेको त्यस्तो पूजा नै श्रेष्ठ हो। (नेपाली)

वेणुवन (१०७) सारिपुत्रको भाञ्जा

यो च वस्ससतं जन्तु—अग्गि परिचरे वने ।
एकञ्च भावित'त्तानं—मुहुत्तम'पि पूजये ।
सायेव पूजना सेय्यो—यञ्चे वस्ससतं हुतं ।।८।।(पालि)

१०७–ल्हो ग्यार्जा घिक धोना ह्रिरि चिसि ङ्न्सेघ लावा भिलाई रेच्छाग तासाइनु सेम नाङसी चिबा म्हिदा छचोपा मान लावा झ्यावा, तिगादा भिसाम ल्हो ग्यार्जा घिका ङिन्सेघ लावा लिाई रेच्छाग छचोपा लावा ङाज्याङ हिन्ना । (तामाङ)

१०७–सय वर्षसम्म जङ्गलमा बसी यज्ञ गर्नु भन्दा क्षण भर भएता पनि इन्द्रिय संयमी व्यक्तिलाई पूजा सत्कार गर्नु बेस, किनभने सय वर्ष यज्ञ गरेको भन्दा क्षणभर गरेको त्यस्तो पूजा नै श्रेष्ठ हो । (नेपाली)

वेणुवन (१०८) सारिपुत्रको साथी

यं किञ्चि यिट्ठं च हुतं च लोके
संवच्छरं यजेथ पुञ्ञपेक्खो ।
सब्बम्पि तं न चतुभागमे'ति

अभिवादना उज्जुगतेसु सेय्यो ॥९॥ (पालि)

१०८—धार्मा ला सेम थान्छी तिगादाम्मान ल्हो घिक (वर्षदिन) धोना क्रिन्सेघ लासाइनु धार्मात्ती ज्ञादीदा लाबा फ्या फुलबा बो ब्लिला बो घिकएन आयाङ्बा मुला। (तामाङ)

१०८—पुण्यको इच्छा गरी जुनसुकै यज्ञ होम वर्ष दिनसम्म गरेता पनि ऋजुभूत सन्तलाई गरेको अभिवादनको चौथाई भाग पनि फलस्वरूप पाइँदन। (नेपाली)

अरण्यकुट (१०९) दीर्घायु कुमार

अभिवादनसीलिस्स[1]—निच्चं वद्धापचायिनो।
चत्तारो धम्मा वड्ढन्ति—आयुवण्णो सुखंबलं ॥१०॥
(पालि)

१०९—फ्याफु लबा भानी लाबा थेन सात्तान खेप्पा खुइ धुगुला च्याबा साम्बा लाबा म्हिदा थोक ब्लि बढधिबा मुला, छे, ह्रेङ्बा, लि, सुख, बाङ। (तामाङ)

१. सि० अभिवदनसीलस्स।

१०९–अभिवादन गर्ने स्वभाव हुने र सधैं वृद्ध-हरूको सेवा सुश्रूषा गर्ने व्यक्तिको चार थोक बढ्दछ– आयु, वर्ण, सुख र बल । (नेपाली)

जेतवन (११०) संकिच्च श्रामणेर

यो चे वस्ससतं जीवे—दुस्सीलो असमाहितो ।
एका'हं जीवितं सेय्यो—सीलवन्तस्स झायिनो ॥११॥
(पालि)

११०–भोमलोङ थेन आ ढिक्पा म्हि ल्हो ग्यर्जा घिक सोबा ल्हुइ भिलाई धार्मात्ती म्हि धिन तिरेला जेन ल्हुई केसाइ झ्याबा हिन्ना । (तामाङ)

११०–दुराचारी र असमाहित पुरुषको सय वर्षको जीवन भन्दा सदाचारी र ध्यानी पुरुषको एक दिनको जीवन नै बेस छ । (नेपाली)

जेतवन (१११) कौण्डिन्य स्थविर

यो चे वस्ससतं जीवे—दुप्पञ्ञो असमाहितो ।

एका'हं जीवितं सेय्यो—पञ्ञवन्तस्स झायिनो ॥१२॥
(पालि)

१११–ग्राक्काल आरेबा च्यो च्यो ग्राम्रङबा म्हि ल्हो ग्यार्जा घिक ला ल्हुइ भिलाई धार्मात्ती म्हि घिन तिरेला ल्हुइ केसाइ झ्याबा ताबा मुला । (तामाङ)

१११–बुद्धिहीन असमाहित पुरुषको सय वर्षको जीवनभन्दा ध्यानी प्रज्ञावान्को एकै दिनको जीवन बेस छ । (नेपाली)

जेतवन (११२) सप्पदास थेर

यो चे वस्ससतं जीवे—कुसीतो हीनवीरियो ।
एका'हं जीवितं सेय्यो—विरियमारभतो दल्हं ॥१३॥
(पालि)

११२–भ्लेखु गे आलाबा ल्हो ग्यार्जा घिक सोबा भिलाइ उद्यिम लाबा म्हि धिन तिरे जेन सोबा झ्याबा ताब मुला । (तामाङ)

११२ अल्सी वीर्यहीन भई सय वर्ष जिउनुभन्दा दृढ उद्योगी भई एकै दिन जिउनु बेस । (नेपाली)

जेतवन (११३) पटाचारा थेरी

यो चे वस्ससतं जीवे—अपस्सं उदयब्बयं[1] ।
एका'हं जीवितं सेय्यो पस्सतो उदयब्बयं ।।१४।।

(पालि)

११३–ठुङ्वा थेन ढोङ्बा थु म्ह्रेसी ल्हो ग्यार्जा घिक सोवा भिलाइ ठुङ्बा थेन ढोङ्वा ला थु सेसी तिरे जेन सोबा क्याबा ताबा मुला । (तामाङ)

११३–उत्पत्ति र विनाशको ज्ञान बिर्सेर सय वर्ष जिउनुभन्दा उत्पत्ति र विनाशको ज्ञान जानेर एक दिन जिउनु बेस । (नेपाली)

जेतवन (११४) कृशा गौतमी

यो चे वस्ससतं जीवे—अपस्सं अमतं पदं ।
एका'हं जीवितं सेय्यो—पस्सतो अमतं पदं ।।१५।।

(पालि)

१. ब० उदयब्बयं ।

११४-धुच्ची (अमृत) ला ल्हेङमो म्लेसी ल्हो ग्यार्जा घिक सोबा भिलाइ धुच्यी ला ल्हेङमो सेसी घिन तिरे जेन सोबा झ्याबा। (तामाङ)

११४-अमृतपदलाई बिर्सेर सय वर्ष जिउनु भन्दा अमृतपदलाई जानेर एकै दिन जिउनु बेस।
(नेपाली)

जेतवन (११५) बहुपुत्तिक थेरी

यो चे वस्ससतं जीवे—अपस्सं धम्ममुत्तमं।
एका'हं जीवितं सेय्यो—पस्सतो धम्ममुत्तमं ॥१६॥
(पालि)

११५-तोबा ङाज्याङ धार्मा आसेना ल्हो ग्यार्जा घिक सोबा भिलाई तोबा ङाज्याङ धार्मा सेसी घिन तिरे जेन सोबा झ्याबा। (तामाङ)

११५-उत्तम धर्म न जानेर सय वर्ष जिउनुभन्दा उत्तम धर्म जानेर एकै दिन जिउनु बेस। (नेपाली)

हजार वर्ग सिद्धियो।

९–पापवग्गो

(पाप वर्ग) धिक्पा

जेतवन (११६) चूलेकसाटक ब्राह्मण

अभित्थरेथ कल्याणे—पापा चित्तं निवारये ।
दन्धं हि करोतो पुञ्ञं—पापस्मिं रमती मनो ॥१॥

(पालि)

११६–धार्मा योनान लासी ख्लातोबा, मुला, सेमरि घिक्पा (पाप) माश्ना आखाबा मुला, धर्मा लाबारी गाईजी भिस'म घिक्पारी सेम निबारी म्हाईबा मुला ।

(तामाङ)

११६–पुण्य कर्ट्टै गरिहाल्नु पर्छ मनमा पाप चिताउनु हुँदैन, पुण्य गर्नमा ढेर लायो भने पापमा चित्त जाने सम्भावना छ (नेपाली)

जेतवन (११७) सेय्यसक थेर

पापं चे पुरिसो कयिरा—न तं कयिरा[1] पुनप्पुनं ।

१. ब० करिया ।

न तम्हि छन्दं कयिराथ[1] दुक्खो पापस्स उच्चयो ।।२।।
(पालि)

११७–म्हिसे धिक्पा लासी खलाजी भिसाम धोसी धोसी लाला प्राखावा मुला, धिक्पा पोप ताजी भिसाम धुङाल ला गे तानीं बा मुला । (तामाङ)

११७–मानिसले पाप गरि हाल्यो भने पनि फेरी फेरी गर्नु हुँदैन । पापमा इच्छा बढाउनु हुँदैन, पाप थुप्रियो भने दुःखको कारण बन्न जान्छ । (नेपाली)

जेतवन (११८) लाजदेव कन्या

पुञ्ञं चे पुरिसो कयिरा[2]—कयिराथेतं पुनप्पुनं ।
तम्हि छन्दं कयिराथ[3] सुखो पुञ्ञस्स उच्चयो ।।३।।
(पालि)

११८–धार्मा लाखाम्जी भिसी धोसी धोसी नु लातोबा मुला, थेरी सेम वाडाव लातोबा मुला, धर्मा पोप

१. ब० करियाथ । २. ब० करिया ।
३. ब० करियाथ ।

लाबा गे सु:ख ला ग्याम हिन्ना । (तामाङ)

११८–पुण्य गरिसक्यो भने फेरी फेरी पनि गर्नु पर्छ । त्यसमा खुब उत्साह बढाउनु पर्छ । पुण्यको रास सुखको कारण हो । (नेपाली)

जेतवन (११९) अनाथपिण्डिक साहु

पापो'पि पस्सति भद्रं—याव पापं न पच्चति ।
यदा च पच्चति पापं अथ पापो पापानि पस्सति ।।४।।

(पालि)

११९–धिक्पा ला रो (फल) आयाङ्ते धोना धिक्पा से धिक्पा लाबारी झ्याबा मानबा मुला, धिक्पाला रो याङमा ग्रेन्दे जेन थेसे ङोसेला । (तामाङ)

११९–पापको फल नपाएसम्म पापीले पाप गर्नु वेस सम्झन्छ । पापको फल पाएपछि मात्रै उसलाई पापको पुरा परिचय हुन्छ । (नेपाली)

(१२०)

भद्रो'पि पस्सति पापं—याव भद्रं न पच्चति ।

यवा च पच्चति भद्रं—अथ भद्रो भद्रानि पस्सति ।।५।।

१२०–धार्मात्ती सेनु धार्माला रो आरोदे धोना धार्मा झ्याबा आमान्बा मुला, धर्माला रो खामा ग्रेन्दे जेकेन थेदा धार्माला ग्याल्हाम ङोसेबा मुला । (तामाङ)

१२०– पुण्यात्माले पनि पुण्यको फल न आए-सम्म पुण्य खराब सम्झन्छ । पुण्यको फल आए पछि मात्रै उसलाई पुण्यको पुरा परिचय हुन्छ । (नेपाली)

जेतवन (१२१) असंयमी भिक्षु

मा'प्पमञ्ञेथ पापस्स—न मन्तं आगमिस्सति ।
उदबिन्दु निपातेन—उदकुम्भो'पि पूरति ।
पूरति बालो पापस्स—थोक थोकम्पि आचिनं ।।६।।

१२१–क्राजागी धिक्पा लासी तिगा ताला भिसी ढान्बा थोपो धिक धिक लासी क्युई से धापुंङ प्लिङबा ह्लाङ भोमलोङ म्हिसे क्रा क्रा कार कार लासी धिक्पा पोप लाबा मुला । (तामाङ)

१२१ अलिकति पाप गरेर के होला भनेर न सम्झनु, एक एक थोपा गरेर पानीले गाग्री भरे झैं मूर्ख

जनले पनि अलि अलि गरेर पाप थुपार्छ । (नेपाली)

जेतवन (१२२) विलालपाद सेठ

मा'प्पमञ्ञेथ पुञ्ञस्स—न मन्तं आगमिस्सति ।
उदबिन्दु निपातेन—उदकुम्भो'पि पूरति ।
पूरति धीरो पुञ्ञस्स—थोकथोकम्पि आचिनं ॥७॥
(पालि)

१२२–क्रा क्रागी धार्मा लासी तिगा ताला था पाङगो थोपो घिक घिक लासी क्युई से धांपुंङ प्लिङबा ह्लाङ धार्मात्ती से क्रा क्रा कार कार लासी धार्मा पोप लाबा मुला । (तामाङ)

१२२–अलिकता पुण्य गरेर के होला र भनी न भन, एक एक थोपा गरेर पानीले गाग्री भरे झैं धीर पुण्यवानूले अलि अलि गरेर पुण्य थुपार्छ । (नेपाली)

जेतवन (१२३) महाधनी व्यापारी

वाणिजो'व भयं मग्गं— अप्पसत्थो महद्धनो ।
विसं जीवितुकामो'व—पापानि परिवज्जये ॥८॥(पालि)

१२३–ह्रातेर प्रारेबा बारू (धनी) छोड़बासि

लोङ्वा ग्या ल्हाम खलावा ह्लाङ सोवारी सेम मुवा म्हिसे म्यामेन (विख) खलाबा ह्लाङ म्हिसे घिक्पा लाबारी खला तोबा मुला। (तामाङ)

१२३-हथियार न हुने महाधनी व्यापारीले भय-युक्त बाटो छोडे झैं अथवा जिउने इच्छा हुनेले विषलाई छोडे झैं मनुष्यले पाप गर्न छोड्नु पर्छ। (नेपाली)

वेणुवन (१२४) कुक्कुटमित्र

पाणिम्हि चे वणो ना'स्स— हरेय्य पाणिना विसं।
ना'ब्बणं विसम'न्वेति—नत्थि पापं अकुब्बतो ॥९॥

(पालि)

१२४-थारी पोर आरेबा से म्या मेन थुसाईनु म्या मेन से आथुर्बा ह्लाङ घिक्पा आलाबा दा घिक्पा से आथुर्बा मुला। तामाङ)

१२४-हातमा घाउ न हुनेले विष छोएता पनि विष न लागे झैं पाप न गर्नेलाई पापले छुँदैन। (नेपाली)

जेतवन (१२५) कोक भन्ने शिकारी

यो अप्पदुट्ठस्स नरस्स दुस्सति

सुद्धस्स पोसस्स अनङ्गणस्स ।
तमे'व बालं पच्चेति पापं
सुखुमो रजो पटिवातं'व खित्तो ॥१०॥
(पालि)

११५–लावा खावा ङोन्छे धुलु ब्याङमा ह्राङ ङोन्छे खावा ह्राङगे न्होङना आलावा धुङाल आरेबा धार्मत्ती म्हिदा पाल (दोष) लाजी भिसाम थे पाल ह्राङ तान दो खावा मुला । (तामाङ)

१२५–जताबाट हावा बहेको छ उतातिर फ्यांक्दा धुलो आफैतिर आउने झैं निर्दोषि, शुद्ध, क्लेशरहित पुरुषलाई गरेको दोषारोपणको प्रतिफल आफैलाई पर्न आउँछ । (नेपाली)

जेतवन　　(१२६)　　तिस्स थेर

गब्भमे'के उप्पज्जन्ति—निरयं पापकम्मिनो ।
सग्गं सुगतिनो यन्ति—परिनिब्बन्ति अनासवा ॥११॥
(पालि)

१२६–खालाइ सान्छाररी केबा मुला, खालाइ

घिक्पा नार्गारी केबा मुला, धार्मात्ती चा साङगेला ह्यु लरी केबामुला सेम स्हङवा तिगाइरी सेम आलाबा म्हि साङ-घेबा मुला । (तामाङ)

१२६-कोही संसारमा जन्मन्छ, कोही पापी नरकमा जन्मन्छ, पुण्यवान्ले स्वर्गमा जन्म लिन्छ, चित्त मलरहित अनास्रव व्यक्तिलाई परिनिर्वाण प्राप्ति हुन्छ । (नेपाली)

जेतवन (१२७) तीनजना भिक्षु

न अन्तलिक्खे न समुद्दमज्झे
न पब्बतानं विवरं पविस्स ।
न विज्जति सो जगतिप्पदेसो
यत्थट्ठितो मुञ्चेय्य[1] पापकम्मा ॥१२॥

(पालि)

१२७–मु सामुन्दारा घाङ ला ऊरी मुसाङ खोलाङ दाम्माव निसी चिसाइ नु ह्राङसे लाबा धिक्पाला रो

१. ब० मच्चेथ ।

ग्यामसे सो श्राखाम्बा मुला । (तामाङ)

१२७–श्राकाश, समुद्र तथा पर्वतको गुफामा जहाँ गएर बसेता पनि श्राफुले गरेको पापको फलबाट बच्न सकिदैन । (नेपाली) ।

कपिलवस्तु, न्यग्रोधाराम (१२८) सुप्रबुद्ध शाक्य

न अन्तलिक्खे न समुद्दमज्झे
न पब्बतानं विवरं पविस्स ।
न विज्जति सो जगतिप्पदेसो
यत्थट्ठितं न'प्पसहेथ मच्चु ।।१३।। (पालि)

१२८–मुँ सामुन्दारा घाङ ला ऊरी मुसाइ खालाङ दाम्मान निसी चिसाइनु जम (काल) ग्यामसे सो श्राखम्वा मुला । (तामाङ)

१२८–श्राकाश समुद्र वा पर्वतको गुफा होस् जहाँ गएर वसेता पनि मृत्युबाट बच्न सकिदैन । (नेपाली)

पाप वर्ग सिद्धियो ।

१०–दण्डवग्गो

(दण्ड वर्ग) दाण्डा

जेतवन (१२९) छवर्गिय भिक्षु

सब्बे तसन्ति दण्डस्स—सब्बे भायन्ति मच्चुनो।
अत्तानं उपमं कत्वा—न हनेय्य न घातये ।।१।। (पालि)

१२९–ढाण्डा ग्राङ्सी म्होकोन लोङ्बा मुला शिवा ग्राङ्सी म्होकोन लोङ्सी घार्बा मुला, थेह्ला ताबासे ह्लाङ ह्लाङ बा ढान्छी भुमुबा (प्राणी) दा सेबा तुबबा लाबा थालाउ। (तामाङ)

१२९–दण्ड देखेर सबै डराउँछन्, मृत्यु देखेर सबै काँप्तछन् त्यसकारण आफु झैं सम्झि प्राणीलाई हिंसा नगर्नु र नगराउनु। (नेपाली)

जेतवन (१३०) छवर्गिय भिक्षु

सब्बे तसन्ति दण्डस्स—सब्बेसं जीवितं पियं।
अत्तानं उपमं कत्वा—न हनेय्य न घातये ।।२।। (पालि)

१३०–ढाण्डा म्राङसी म्होकोन लोङ्बा मुला, म्होकोतान ल्हुइला माया मुला, थेह्राङ ताबासे ह्राङ ह्राङ्वा ढान्छी भुमुवादा सेबा उद्यिम लाबा आलासे।
(तामाङ)

१३०–दण्ड देखेर सबै डराउँछन् सबैलाई ज्यानको माया छ त्यसकारण आफु झैं सम्झि प्राणीलाई आघात नगर्नु र नगराउनु। (नेपाली)

जेतवन (१३१) घेरै केटाहरू

सुखकामानि भूतानि—यो दण्डेन विहिंसति।
अत्तनो सुख'मेसानो पेच्च सो न लभते सुखं ॥३॥(पालि)

१३१–ह्राङला सुख च्यासी, दु:ख याङ्बा भुमुवादा खालाईसे ढाण्डा लासी थाबा तुप्पा लाला थेसे साङगेला ह्युलरि सुख आयाङ।(तामाङ)

१३१–आफ्नो सुखको लागि सुखकामी प्राणीलाई जस्ले दण्डद्वारा हिंसा पीडा दिन्छ त्यसले परलोकमा सुख पाउँदैन। (नेपाली)

(१३२)

सुखकामानि भूतानि— यो दण्डेन न हिंसति ।
अत्तनो सुख'मेसानो– पेच्च सो लभते सुखं ।।४।। (पालि)

१३२–ह्लाङला सु:ख च्यासी सु:ख याङ्वा भुमुबादा खालाईसे ढाण्डा पिन्छी थावा तुप्पा ग्राला थेदा साङगेला ह्युलरि सु:ख झ्यावा याङ । (तामाङ)

१३२–आफ्नो सुखको लागि सुखकामी प्राणीलाई जस्ले दण्डद्वारा हिंसा पीडा दिदैंन त्यसलाई परलोकमा सुख प्राप्ति हुन्छ । (नेपाली)

जेतवन (१३३) कुण्डधान थेर

मा'वोच फरुसं कञ्चि—वुत्ता पटिवदेय्यु[1] तं ।
दुक्खाहि सारम्भ कथा—पटिदण्डा फुसेय्यु[2] तं ।।५।।
(पालि)

१३३–ग्रझ्याबा ल्हेङमी थालान्उ म्हिसेइनु ह्लाङदा ओतेबान ग्राळयाबो ताम पाङसेला मुला, ग्राझ्या-

१. ब० पटिवतेय्युं । २. ब० फुसेय्युं ।

बा पाङबासे थेला खी ढाण्ङा याङसे लामुला। (तामाङ)

१३३–कठोर वचन न बोल, अरूले पनि तिमीलाई उत्ति नै कडा वचन बोल्ने छ, कडा बोल्नाले त्यसको बदला दण्ड पाउने छौ। (नेपाली)

(१३४)

सचे नेरेसि अत्तानं—कंसो उपहतो यथा।
एस पत्तो'सि निब्बानं—सारम्भो ते न विज्जति ॥६॥

(पालि)

१३४–काँसला खार्बा थिबा ह्लाङ याँङ श्राथेबा ताखाम्जी भिसाम ह्लाङदा साङघेबा याँङ ला ह्याङ ला लागिरि याङबा थाबा तुप्पा तिगाइनुन श्राता (तामाङ)

१३४–फुटेको काँसको थाल झैं निःशब्द हुन सक्यौ भने तिमीलाई निर्वाण प्राप्ति हुन्छ, तिम्रो निम्ति कलह (हिंसा) केही हुने छैन। (नेपाली)

श्रावस्ती, पूर्वाराम (१३५) विशाखा सहित उपासिकाहरू

यथा दण्डेन गोपालो—गावो पाचेति गोचरं।

एवं जरा च मच्चू च—आयुं पाचेन्ति पाणिनं ।।७।।

(पालि)

१३५–घोठालो से वेर्गा (काटी) थोसी म्हे घाड्वा ह्लाङ खेम्पा जाम (काल) से भुमुबा छे (श्रायु) धांपाइ ग्याम भोर्बा मुला । (तामाङ)

१३५–गोठालाले लट्ठि लिएर गाई धपाउँदै लगे झैं बुढापा र मृत्युले प्राणीको श्रायुलाई धपाउँदै लेजान्छ ।

(नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (१३६) श्रजगर प्रेत

अथ पापानि कम्मानि— करं बालो न बुज्झति ।
सेहि कम्मेहि दुम्मेधो— अग्गिदड्ढो'व तप्पति ।।८।।

(पालि)

१३६–भोमलोङ (मुर्ख) से धिक्पा सामा धुङाल ताला भिबा श्रासेबा मुला, लिच्छा ह्लाङला कार्मालि रो (फल) भोगाबा लाबा धुइरि थेदा मेंसे क्रोबा ह्लाङ लिच्छा ढान तोबा मुला । (तामाङ)

१३६–मूर्खलाई पाप गर्दा दुःख हुन्छ भन्ने ज्ञान हुँदैन;

पछि आफ्नो कर्मको फल भोग्ने वेलामा उसलाई आगोले झैं पोलेर पछुतो हुन्छ । (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (१३७) महामौद्गल्यायन

यो दण्डेन अदण्डेसु—अप्पदुट्ठेसु दुस्सति ।
दसन्न मञ्ञतरं ठानं—खिप्पमे'व निगच्छति ॥९॥

(पालि)

(१३८)

वेदनं फरुसं जानिं—सरीरस्स च भेदनं ।
गरुकं वा'पि आबाधं—चित्तक्खेपं'व[1] पापुणे ॥१०॥

(पालि)

(१३९)

राजतो वा उपस्सग्गं[2]—अब्भक्खानं'व दारुणं ।
परिक्खयं'व ञातीनं—भोगानं'व पभंगुरं ॥११॥(पालि)

(१४०)

अथ व'स्स अगारानि— अग्गि डहति पावको ।

१. व० च । २. व० उपसग्गं ।

कायस्स भेदा दुप्पञ्ञो—निरयं सो'पपज्जति ॥१२॥

(पालि)

१३७, १३८, १३९, १४०,–दाण्डा आरेबा दा थेन पाल लाबा आरेबा दा पाल लाबा म्हि दा चुधिरि भ्रिवा च्युइ न्हाङरि धिक आहिन धिक तावा मुला, १) थोपो स्हु खावा तावा मुला, २) ह्लाङला मुवा न्होर (धन) म्हासी निबा मुला, ३) ल्हुइरि या, काङ, क्युइबा तावा मुला, ४) ङाज्हाङ ङाज्याङ न्हात्पा ताबा मुला, ५) म्योबा ताबा मुला, ६) ग्ले ठिमला दाण्डा रि लोङबा नावा मुला, ७) ङाज्याङ ताम लाबा ताबा मुला, ८) ह्लाङला चाबा थुङबा म्हसी निबा ताबा मुला, ९) ह्लाङला चाबा म्हाला दिमरि में ल्हागाव ताभा थेन, १०) शिसी नार्गा बास तावा मुला। (त म ङ)

१३७, १३८, १३९, १४०–दण्ड रहितलाई दण्ड र दोष रहितलाई दोष दिने व्यक्तिलाई निम्न लिखित दश प्रकारको दु.ख मध्ये कुनै न कुनै दुःख हुन्छः–

१) टाउको दुख्ने आदि असह्य वेदना हुन्छ,

२) आफ्नो भएको धन विनाश हुन्छ, ३) अंग भंग हुन्छ, ४) ठूल्ठूलो रोग हुन्छ, ५) बहुलाउने हुन्छ, ६) राज-दण्डादिको भय हुन्छ, ७) ठूलो निन्दा हुन्छ, ८) ज्ञाति वन्धुहरू विनाश हुन्छ, ९) आफ्नो भोगको विनाश हुन्छ, १०) घरमा आगलागी हुन्छ तथा मृत्यु भइ नरक बास हुन्छ। (नेपाली)

जेतवन (१४१) बहुभण्डिक भिक्षु

न नग्गचरिया न जटा न पङ्का
 ना'नासका थण्डिलसायिका वा[1]।
रजो च जल्लं[2] उक्कुटिकप्पधानं
 सोधेन्ति मच्चं अवितिण्ण कङ्खं ॥१३॥

(पालि)

१४१–लिङ्गाडी चिसि, क्रान्हासी, लोद लोदबा (हिलो) रि क्याल्छीफोइ थान चिसि, सारी म्हेर्सी, मेंफ्रा फोर्सी, चिजी भिमा मेम साङ्बा दो आखाम। (तामाङ)

१. ब० च। २. ब० रजोजल्लं।

१४१–नांगो बसेर, जटा पालेर, हिलोमा लड-बडिएर, भोकै बसेर, भुइँमा सुतेर, खरानी दलेर बस्दैमा शुद्धात्मा बन्न सक्ने छैन। (नेपाली)

जेतवन (१४२) सन्तति महामात्य

अलङ्कतो चे'पि समं चरेय्य
सन्तो दन्तो नियतो ब्रह्मचारी।
सब्बेसु भूतेसु निधाय दण्डं
सो ब्राह्मणो सो समणो स भिक्खू ॥१४२॥
(पालि)

१४२– ज्ञान्छा (गहना) थेन क्यान्छे केना लासाइनु स्हिवा धोम्बा ङारी चिबा घेलोङ (ब्रह्मचारी) तासी म्होकोन भुमुबा थोरी ढाण्डा पिन्बा श्राझ्याबा श्रान्छार लाबा खज्ञा खम्जी भिसाम घेलोङ (भिक्षु) हिन्ना।
(तामाङ)

१४२–गहना र वस्त्रले सिंगारिएर पनि यदि शान्त, दान्त नियम तत्पर ब्रह्मचारी तथा सबै प्राणीको

उपर दण्ड दिने कुत्सित विचारलाई त्याग गर्न सक्यो भने त्यो ब्राह्मण, त्यो श्रमण भिक्षु हो । (नेपाली)

जेतवन (१४३) पिलोतिक थेर

हिरी निसेधो पुरिसो
कोचि लोकस्मिं[1] बिज्जति ।
यो निन्दं अप्पबोधेति[2]
अस्सो भद्रो कसा मिव ॥१५॥ (पालि)

१४३–आतोब कार्मा लावारी पेबा म्हि चुग्लारी खाला, खाल जेकेन ताबा मुला, झ्याबा ता (घोडा) से कोर्रा ल्हागाब लाआतोबा ह्लाङ थेह्लाङ्बासे आतोबा ताम ग्यामसे ह्लाङ्दा आथुर्बा मुला । (तामाङ)

१४३–निषिद्ध कर्म गर्नमा लाजमान्ने मानिस यो लोकमा कोही कोही मात्र हुन्छ, असल घोडाले कोर्रा बचाए झैं उनीहरूले निन्दाबाट आफुलाई बचाउँछन् । (नेपाली)

---

१. लोकम्हि । २. ब० अपबोधति ।

(१४४)

अस्सो यथा भद्रो कसा निविट्ठो
आतापिनो संवेगिनो भवाथ।
सद्धाय सीलेन च वीरियेन च
समाधिना धम्मविनिच्छयेन च।
सम्पन्नविज्जाचरणा पतिस्सता
पहस्सथ दुक्खमि'दं अनप्पकं ॥१६॥ (पालि)

१४४–कोर्रा ला स्हु नाँ आखाम्बा झ्याबा तासे ह्लाङ एनी धुगु उद्यिल थेन तोर घोबा ताउ, तेन्बा लाबा; घोम्बा (शीलवान) जान्बा, छाम, (ध्यान) धार्मती दोसी थु मुवा सेम साङ्बा ढान खाम्बा तासी चुत्त ङाज्याङ धुङाल ला बो खेप्पा दा ताङ लासी क्याम जाङ घोना लाउ। तामाङ

१४४–कोर्राको चोट सहन नसक्ने असल घोडा झैं तिमीहरू पनि प्रयत्नशील र वेगवान होऊ! श्रद्धा, शील, वीर्य, समाधि र धर्मविनिश्चयले युक्त भइ विद्या-वान्, आचरणवान्, स्मृतिवान् भइ यो महान् दुःख राशि-

लाई मेलेंसित पार गर। (नेपाली)

चेतवन (१४५) सुमन श्रामणेर

उदकं हि नयन्ति नेत्तिका
उसुकारा नमयन्ति तेजनं।
दारुं नमयन्ति तच्छका
अत्तानं दमयन्ति सुब्बता ॥१७॥ (पालि)

१४५–कुलुखवावासे ह्लाङदा तोदेबा ग्लारी क्युइ भोर्बामुला, म्या (वाण) स्होवासे ह्लाङदा तोदे घोना म्या स्होवा मुला, सिङ स्होवा (कर्मी) से ह्लाङा तोदे घोना सिङ स्होवा मुला, थेह्लाङनु धार्मा लावा म्हिसे ह्लाङदा सिम नाङ थान्वा मुला। (तामाङ)

१४५–कुलो खन्नेले आफुलाई चाहिएको ठाउँमा पानी लैजान्छ, वाणकारकले आफुलाई चाहिए बमोजिम वाण बनाउँछ, सिकर्मीले आफुलाई चाहिए बमोजिम काठ तयार गर्छ र त्यस्तै धर्मनिरत व्यक्तिले आफुलाई दमन गर्दछ। (नेपाली)

दण्ड वर्ग सिद्धियो।

११–जरावग्गो

खेप्पा धुगु (वृद्ध वर्ग)

जेतवन (१४६) विशाखाकी साथी

कोनु[१] हासो किमा'नन्दो—निच्चं पज्जलिते सति।
अन्धकारेन ओनद्धा—पदीपं न गवेस्सथ ।।१।। (पालि)

१४६– ग्ला ल्हिरिन में लुङ्बा मुला, खाह्लाङ्ले ङसे खाह्लाङ्ले कुटिसी चिंसे, ? ग्ला ल्हिरिन म्हुन थोप तासी क्हिन्जी तिगादा साङघेबा ग्याल्हाम आम्हाइबा।
(तामाङ)

१४६–चारैतिर आगो दन्दन बलिरहेछ, कसरी हाँस्नु–कसरी आनन्द लिनु ? अन्धकारले चारैतिर घेरि सकेर पनि किन आलोक खोज्दैनौ ? (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (१४७) सिरिमा

यस्स चित्तं कतं बिम्बं—अरुकायं समुट्ठितं।
आतुरं बहुसङ्कप्पं— यस्स नत्थि धुवं ठिति ।।२।। (पालि)

१, ब० किन्नु।

१४७– च्यागो चु छिपा झेबा ल्हुइ (शरीर) पोर स्हु तोबा ग्रातोवा स्हे से प्लिङबा थेन सान्तान ग्राचिबा मुला, आरेबा (विचित्र) ल्हुई च्यागो। (तामाङ)

१४७–हरे, यो छापासमान सिंगारिएको देह, घाउ दर्दले पूर्ण, नानाविधि संकल्पले भरिपूर्ण भएको तथा अस्थिर यो विचित्र शरीर हेर! (नेपाली)

जेतवन (१४८) उत्तरा थेरी

परिजिण्णमिदं रूपं—रोगनिड्ढं पभङ्गुरं[1]।
भिज्जति पूति सन्देहो—मरणन्तं हि जीवितं ॥३॥
(पालि)

१४८–चु झेवा ल्हुइ झ्युईसि पुरान तासी निबा, न्हात्पा तावा दिम पुरान दोबा थाङ खाबा ल्हुई फेसि शिबारी निबा मुला। (तामाङ)

१४८–यो रूप जीर्ण भएर जाने, रोगको घर

१. ब० पभंगुणं।

अत्यन्त क्षण भंगुर गह्राउने शरीर छुटेर मरणमा जीवनको अन्त्य हुन्छ। (नेपाली)

जेतवन (१४९) अभिमान भिक्षु

यानि'मानि अपत्थानि—अलापूने'व सारदे।
कापोतकानि अट्ठीनी—तानि दिस्वान का रति ? ॥४॥
(पालि)

१४९–म्हेनीङ सोक राति (शरद ऋतु) रि ब्याङबागे आखेल्बा लौका परेबा ह्लाङबा ताँर नाखु ह्लाङबा ल्हुइदा आङसी खाल्दा दाया ताला ? (तामाङ)

१४९–शरद ऋतुमा फ्यांकिएको काम नलाग्ने लौका, परेवा झैं सेतो हाड रूपी शरीरलाई देखेर कसलाई प्रेम लाग्ला ? (नेपाली)

जेतवन (१५०) रूपनन्दा थेरी

अट्ठीनं नगरं कतं
मंस लोहित लेपनं।

यत्थ जरा च मच्चू च
मानो मक्खो च ओहितो ॥५॥ (पालि)

१५०–नाखुला दाँमा स्हेङसी थेरी स्या थेन कासे च्युर्सि, थेरी खेप्पा सितोबाङा ह्लाङबा खालाई आरे भिबा काप्टी धुगु छुमसि थान्वा मुला । (तामाङ)

१५०–हाडको नगर बनाई त्यसमा मासु र रगतको लेप लगाएको, जसमा वृद्धत्व, मृत्यु, अभिमान, कपट आदि लुकाइएका छन् । (नेपाली)

जेतवन (१५१) मल्लिकादेवी

जीरन्ति वे राजरथा सुचित्ता
अथो सरीरम्पि जरं उपेति ।
सतञ्च धम्मो न जरं उपेति
सन्तो हवे सब्भि पवेदयन्ति ॥६॥ (पालि)

१५१–छेबाङ्योबा ग्लेला राथ पुरान आङ्याबा तासी निबा ह्लाङ चु ल्हुइ नु पुरान तासी निला, घेलोङ धुगुला धार्मा आङ्याबा आता । घलोङ लामा धुगु ला ङाच्छा चिसि चुनुन ताम पाङसेला मुला । (तामाङ)

१५१–सुसज्जित राजाको रथ जीर्ण भएर गए झैं यो देह पनि जीर्ण भएर जान्छ, तर साधु सन्तको धर्म जीर्ण हुँदैन । सन्तहरू सन्त कै अगाडि यही कुरा बताउँछन् । (नेपाली)

जेतवन (१५२) लालुदायी थेर

अप्प 'स्सुता 'यं पुरिसो
बलिबद्दो'व जीरति ।
मंसानि तस्स वड्ढन्ति
पञ्ञा तस्स न वड्ढति ॥७॥ (पालि)

१५२–थु आरेबा (अज्ञानी) म्हि म्हे ग्लाब ह्लाङ वाढाब ताबा मुला । स्या जेन ल्हागाब ताला थे बाढाब आता । (तामाङ)

१९२–अज्ञानी मानिस गोरु झैं बढ्छ । मासु मात्र बढ्छ प्रज्ञा बढ्दैन । (नेपाली)

बोधिवृक्षमनि (१५३) उदानको रूपमा

अनेक जाति संसारं—सन्धाविस्सं अनिब्बिसं ।
गहकारकं गवेसन्तो—दुक्खा जाति पुनप्पुनं ॥८॥ (पालि)

(१५४)

गहकारक दिट्ठो'सि—पुन गेहं न काहसि ।
सब्बा ते फासुका—भग्गा गहकूटं विसङ्खितं
विसङ्खारगतं चित्तं – तण्हानं खयम'ज्झगा ।।९।। (पालि)

१५३-१५४– मुतेबा केबा निजि दिम साङघे–बारी म्हाइना म्हाइनान ! ङाला मुतेबा केवा धुङाल तासी निजि । घारेम ए दिम साङघेबा थु हिन्ना ! ङाई एदा आइदा म्राङसि झिन्जी, घोसी म्राइसे दिम स्हेङ खाम्सेला म्रारे । म्राइला दिम स्हेङवा सिङ म्होकोन क्युईसि पिन्छी फ्रिन्जी, दिमला धुरि नुन ताइना लाजी, ङाला सेम घोना फुईबा थुङ्वा खलासी फ्रिन्जी । (तामाङ)

१५३, १५४-अनेक जन्म बित्यो गृह निर्माण गर्नेलाई खोज्दा खोज्दै ! मेरो हरएक जन्म दुःखमय भएर बित्यो । अब हे गृह निर्माण गर्ने बुद्धि हो ! मैले तँलाई देखिसकें, फेरी तैंले गृह बनाउन सक्ने छैन । तेरो घर बनाउने काठपात जम्मै भाँची दी सकें, घरको धुरी

पनि खसाली दिएँ, मेरो चित्त संस्कार रहित भइ तृष्णाको विनाश भइसक्यो । (नेपाली)

वाराणसी, ऋषिपतन (१५५) महाधनी सेठको छोरा

अचरित्वा ब्रह्मचरियं
अलद्धा योब्बने धनं ।
जिण्णकोञ्चा'व झायन्ति[1]
खीणमच्छे'व पल्लले ॥१०॥ (पालि)

१५५– व्योन ना धुईरि न्होर आस्होना घेलोङ धोम्पा आलाना चिबा म्हिसे तार्ङा आरेबा घ्योइरि ख्ङसी चिबा क्रोच नामेसे ल्हुई होल्हाङ नुन पुइबा ल्हाङ ल्हाङला ल्हुइ खेरो व्याङ तोसेला मुला । (ताताङ)

१५५–यौवन अवस्थामा धन नकमाएर, ब्रह्मचर्य पालन नगरेर बस्ने व्यक्तिले माछा नभएको पोखरीमा ढुकेर क्रौंच पंक्षीले जीवन सित्तै फाले झैं आपनो जीवन खेर फाल्नु पर्नेछ । (नेपाली)

---

१. "पखायन्ति" छुनै २ ग्रन्थमा ।

(१५६)

अचरित्वा ब्रह्मचरियं – अलद्धा योब्बने धनं ।
सेन्ति चापा'तिखीणा'व— पुराणानिअनुत्थुनं ॥११॥

१५६–चुह्लाबा भोमलोङ से व्याङवा म्या धाली से ह्लाङ निसि छिन्बा ताम धुगुला जेन ढान्तोवेला मुला । (तामाङ)

१५६–यस्ता मूर्खले पर्याकिएको पुरानो धनुषले झैं बितेका घटनाहरूको मात्र चिन्ता गरेर अपशोच गर्नु पर्नेछ । (नेपाली)

वृद्ध वर्ग सिद्धियो ।

१२—अत्तवग्गो

ह्लाङला ह्लाङनुन (आफु वर्ग)

सुंसुमारगिरि (१५७) बोधिराजकुमार

अत्तानं चे पियं जञ्ञा—रक्खेय्य नं सुरक्खितं।
तिण्ण'मञ्ञतरं यामं—पटिजग्गेय्य पण्डितो ॥१॥

(पालि)

१५७-ह्लाङ्दा ह्लाङला पिर्थि (प्रेम) मुला भिसाम ह्लाङ्दा झ्याना लासी थानो, घँसे धुगुसे धुई सोमरी तिरेमा छोर्तोबा मुला।

१५७—तिम्रो आपनो उपर प्रेम छ भने आफुलाई सुरक्षित (संयत) गर! पण्डितजनले तीन प्रहरमा कुनै एक प्रहरमा जागा रहनु पर्दछ। (नेपाली)

जेतवन (१५८) उपनन्द शाक्य पुत्र

अत्तानं एव पठमं—पटिरूपे निवेसये।
अथञ्ञम'नुसासेय्य—न किलिस्सेय्य पण्डितो ॥२॥

(पालि)

१५८–ङच्छा ह्लाङदा ङयावा ग्याल्हामरि ल्हा-गाब लाउ, थेग्याम से लिच्छा म्हिदा ल्हुङ लाउ, चुह्लाङ लामा घेसे धुगुदा धुङाल चिसेला आरे । (तामाङ)

१५८–सर्वप्रथम आफुंलाई उचित मार्गमा लगा-उनु अनि पछि मात्र अरूलाई उपदेश गर्नु, यसो गर्नाले पण्डितलाई क्लेश हुने छैन । (नेपाली)

जेतवन (१५९) पधानिकतिस्सत्थेर

अत्तानं चे तथा कयिरा[1]—यथञ्ञमनुसासति ।
सुदन्तो वत दम्मेथ—अत्ता हि किर दुद्दमो ॥३॥ (पालि)

१५९–स्यादो दा ताहा लातोसाम ङाच्छा ह्लाङनुन ताहा तातोबा मुला । ह्लाङला सेल नाङतोबा मुला । सेम नाङबारी ल्हानान घाह्रो ताबामुला । (तामाङ)

१५९–अरूलाई अनुशासन गर्नु छ भने पहिले आफै त्यस्तो बनीदिनु पर्दछ । आफुलाई दमन गर्नु

1. ब० करिया ।

पर्दछ। आत्मा दमन गर्नु नै ज्यादै गाह्रो कुरा हो।
(नेपाली)

जेतवन (१६०) कुमारकश्यपकी आमा

अत्ता हि अत्तनो नाथो—को हि नाथो परो सिया ?
अत्तना'व सुदन्तेन—नाथं लभति[1] दुल्लभं ॥४॥ (पालि)

१६०– ह्लाङ नुन ह्लाङला ग्ले हिन्ना ह्लाङला ग्ले स्यान्दो खाला ताखामला ? ह्लाङदा ङ्याना लासी सेम नाङ खाम्जी भिसाम थु याङ खामला। (तामाङ)

१६०-आफु नै आफ्नो मालिक हो, आफ्नो मालिक अरू को हुन सक्ला ? आफुलाई राम्रोसँग दमन गर्न सक्यो भने दुर्लभ स्वामित्त्व प्राप्ति हुन्छ। (नेपाली)

जेतवन (१६१) महाकाल उपासक

अत्तना'व[2] कतं पापं—अत्तजं अत्त सम्भवं।
अभिमन्थति[3] दुम्मेधं—वजिरं'वस्मयं मणिं ॥५॥ (पालि)

१. व० लभति। २. ब० हि।
३. ब० अभिमथति।

१६१–ह्राङ्से लाबा घिक्पा (पाप)से ह्राङ्दान स्हु पिन्बा मुला, भोमलोङ धुगुदा ह्रङ्सेन लाबा घिक्पासे युङ्वा व्याम थोन्बा हिरासे ह्राङ थोन्बा युङ्बादा नुन थाबा मुला। (तामाङ)

१६१–आफुले गरेको पापले आफैलाई पीडा दिन्छ, मूर्खजनलाई आफुले नै गरेको पापले पत्थरबाट निस्कने हिराले आफु निस्केको ढुंगालाई नै काटे फैं काट्छ। (नेपाली)

जेतवन (१६२) देवदत्त

यस्स अच्चन्त दुस्सील्यं—मालुवा सालमिवो'त्थतं।
करोति सो तथ'त्तानं—यथा नं इच्छती दिसो ॥६॥

(पालि)

१६२–मालुवा भिबा लाहारासे ङ्याम्मा घाप्पा साँगु दोङ ह्राङ खालाई ला आङ्याबा गेताङ ताबा मुला, थे भोमलोङ म्हिसे ह्राङदा शात्रुसे ह्राङ लाबारी म्हाइबा थेह्राङ नुन स्होबा मुला। (तामाङ)

१६२–मालुवा भन्ने लहराले झ्याम्म छोपेको शाल वृक्ष झैं जसको दुराचार फैलिएको छ, त्यस दुर्बुद्धि मनुष्यले आफुलाई शत्रुले जस्तो गर्न चाहेको छ उस्तै बनाउँछ। (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (१६३) संघभेद समय

सुकरानि असाधूनि—अत्तनो अहितानि च।
यं वे हितञ्च साधुञ्च—तं वे परम दुक्करं ॥७॥ (पालि)

१६३–ह्लाङदा आश्यावा तावा गेताङ लाबारी ल्हानान झ्यावा तावा मुला, ह्लङदा झ्यावा तावा गे लावारी आखाम्वा मुला। (तामाङ)

१६३–आफुलाई खराब हुने अहित कर्म गर्नु साह्रै सजिलो हुन्छ, आफूलाई हित हुने काम गर्नु बडो मुस्किल छ। (नेपाली)

जेतवन (१६४) काल थेर

यो सासनं अरहतं—अरियानं धम्मजीविनं।
पटिक्कोसति दुम्मेधो—दिट्ठिनिस्साय पापिकं।

फलानि कट्ठकस्से'व अत्तहञ्ञाय फल्लति[1] ॥८॥ (पालि)

१६४–खालाईसे ह्रङला आतोबा लाबा लाला धर्मात्ती साङगे धुगुला आतोबा ताम लाल, थेसे ह्राङदान ख्निना (नाश) लालो। म्हेन्दोसे पुरानदा ताइना लाबा मुला। (तामाङ)

१६४–जसले आफ्नो मिथ्या धारणाको कारण धर्मात्मा श्रेष्ठ अर्हन्तहरूलाई निन्दा गर्दछ, त्यसले आफैलाई नाश गर्दछ जस्तो फुलले बाँसैलाई नाश गर्दछ। (नेपाली)

जेतवन (१६५) चूलकाल उपासक

अत्तना'व कतं पापं—अत्तना सङ्किलिस्सति।
अत्तना अकतं पापं—अत्तना'व विसुज्झति।
सुद्धी असुद्धी पच्चतं—ना'ञ्ञो अञ्ञं विसोधये ॥९॥ (पालि)

१६५–ह्राङसे लाबा धिक्पासे ह्राङदान ढिप ताना लाबा मुला, ह्राङसे लाबा पुन्येसे ह्राङदा ढिप धाना

१. ब० फलति। 'फूल्लति' भनी रनि छ।

लाबा मुला, ढिप ताबा थेन आताबा ह्लाङ ग्यामसे हिन्ना, खालईसे स्यान्दोदा ढिप घाना (शुद्ध) ला आखाम्बा मुला । (तामाङ)

१६५-आफुले गरेको पापले आफैलाई अपवित्र पार्दछ, आफुले गरेको पुण्यले आफैलाई शुद्ध पार्दछ, शुद्धि हुने र अशुद्धि हुने आफ्नै द्वार-बाट हो, कसैले अरू कसैलाई शुद्ध पार्न सक्दैन । (नेपाली)

जेतवन (१६६) अत्तदत्थ थेर

अत्तदत्थं परत्थेन—वहुना'पि न हापये ।
अत्तदत्थमभिञ्ञाय—सदत्थपसुतो सिया ।।१०।। (पालि)

१६६-स्यान्दो म्हिला झ्याना लाबारी ह्लाङला मारताबा (हानी) लाला आखा, ह्लाङदा झ्याबा ताबा आन्छार लासी गेला तोन्ना मुला । (तामाङ)

१६६-अर्काको खूबै हित गर्नाका लागी आफ्नो हितको हानी गर्नु हुँदैन, आफ्नो हितको विचार राखेर सदर्थमा लाग्नु पर्दछ । (नेपाली)

आफु वर्ग सिद्धियो ।

१३–लोकवग्गो

ङ ङ कोर (लोक वर्ग)

जेतवन (१६७) एक तरुण भिक्षु

हीनं धम्मं न सेवेय्य—पमादेन न संवसे ।
मिच्छादिट्ठि न सेवेय्य—न सिया लोक-वड्ढनो ॥१॥

(पालि)

१६७–आतोबा धार्मा थाकिनो केतोबा शितोबा था ताउ, आतोबा तामरी था वाङो खावा निवा घोसी केंबा गे सेम थालाउ । (तामाङ)

१६७–नीच धर्म सेवन नगर, प्रमादी न होऊ, मिथ्या धारणामा न फँस, आवागमन (फेरि फेरि जन्म लिने) को कामना नबढाऊ । (नेपाली)

कपिलवस्तु, न्यग्रोधाराम (१६८) शुद्धोदन

उत्तिट्ठे नप्पमज्जेय्य—धम्मं सुचरितं चरे ।
धम्मचारी सुखं सेति—अस्मिं लोके परम्हि च ॥२॥

(पालि)

१६८-ह्लेगो थितोबा थाताउ, सात्यधार्मा ला गे लाउ, धार्मात्ती म्हि धुगु चुरिथेन तो ग्ला ङिरिन ङ्यानाले चिबा तावा मुला। (तामाङ)

१६८-उठ प्रमादी नहोऊ सद्धर्मको आचरण गर, धार्मिक पुरुषहरू इहलोक परलोक दुवैमा सुखपूर्वक जीवन बिताउँछन्। (नेपाली)

(१६९)

धम्मं चरे सुचरितं—न तं दुच्चरितं चरे।
धम्मचारी सुखं सेति—अस्मि लोके परम्हिच ॥३॥

(पालि)

१६९-धार्मला गे ताङ ङयानाले लातोबा मुला, आतोबा गेताङ लाला आखा धार्मला गेताङ लावा म्हिसे चुरि थेन तो ग्ला ङिरिन ङ्यावा (सु:ख) याङसी चिबा तावा मुला। (तामाङ)

१६९-धर्म आचरण राम्रोसँग गर्नु पर्छ, दुराचरण गर्नु हुँदैन। धर्माचरण गर्ने पुरुषले इहलोक परलोक, दुवैमा सुखपूर्वक जीवन बिताउँछ। (नेपाली)

जेतवन (१७०) ५०० ध्यानी भिक्षु

यथा बुब्बुलकं पस्से—यथा पस्से मरीचिकं ।
एवं लोकं अवेक्खतं—मच्चुराजा न पस्सति ॥४॥

(पालि)

१७०–चुसान्छार दा क्युइरि ह्लोबा वोप्से (फोका) फुइवा थुङ्बा (तृष्णा) आलाना चिबास्हिदा जेमराजसे श्राम्रङ्वा मुला । (तामाङ)

१७०-यस संसारलाई पानीमा उठेका फोका अथवा मृगतृष्णा बरावर सम्झेर बस्नेलाई यमराजले देख्दैन । (नेपाली)

राजगृह वेणुवन (१७१) अभय राजकुमार

एथ पस्सथि'मं लोकं—चित्तं राजरथू'पमं ।
यत्थ बाला विसीदन्ति—नत्थि सङ्गो विजानतं ॥५॥

(पालि)

१७१–खाउ, च्यागो ग्लेला छचोङ्बा राथ ह्लाङ

सान्छार दा भोमलोङ म्हि जेकेन बाङबा मुला थु मुवा म्हिकादे आवाङ बा मुला । (तामाङ)

१७१–आऊ, हेर यो भड्किलो राजाको रथ जस्तो संसारलाई । यस्मा मूर्खजन मात्र फंस्तछ ज्ञानीजन आसक्त हुँदैन (नेपाली)

जेतवन (१७२) सम्मुञ्जनि थेर

यो च पुब्बे पमज्जित्वा—पच्छा सो नप्पमज्जति[1] ।
सो'मं लोकं पभासेति—अब्भा मुत्तो व चन्दिमा ।।६।।
(पालि)

१७२– ङाच्छा केबा शिबा तासी लिच्छा धोसी केबा शिबा आता, चुह्राबा रहे चुग्लारीन खासु ग्यामसे फेबा लानी से ह्लाङ ह्याल ह्याल मो म्राङना लाखाम्बा मुला । (तामाङ)

१७२–पहिले प्रमादी भै पछि फेरी प्रमादी हुँदैन भने त्यस्ताले यो लोकमा बादल बाट छुटेको चन्द्रमाले झैं तेज फैलाउँछ । (नेपाली)

---

१. ब० नपभज्जति ।

जेतवन (१७३) अंगुलिमाल थेर

यस्स पापं कतं कम्मं—कुसलेन पिथीयति[1] ।
सो'मं लोकं पभासेति अब्भा मुत्तो'व चन्दिमा ॥७॥
(पालि)

१७३–खालाईसे घिक्पा कार्मा ग्यामसे धार्मा कार्मा से घाम्ला थेसे चुग्लारी खासु ग्याम्से फेबा लानी ह्लाङ ह्याल ह्याल ताबा मुला । (तामाङ)

१७३–जसको पाप कर्मलाई पुण्य कर्मले ढाक्छ त्यसले यो लोकमा बादलबाट छुटेको चन्द्रमाले झैं तेज फैलाउँछ । (नेपाली)

आलवी (१७४) पेशकारकी छोरी

अन्धभूतो अयं लोको—तनुकेत्थ विपस्सति ।
सकुन्तो जालमुत्तो'व—अप्पो सग्गाय गच्छति ॥८॥
(पालि)

१. 'पिधिय्यति' कुनै कुनै ग्रन्थमा ।

१७४– चु सान्छर मीं श्राम्राङ (काना) मुला, मां मुँबा म्हि च्याङनाना मुला, क्राल ग्यमसे नामे धुगु थोन्बा ह्नाङ च्याङनाना म्हि साङगेला ह्युलरी धोबा मुला। (तामाङ)

१७४– यो संसार अन्धो छ, श्राँखा हुने मानिस थोरै मात्र छन्। जालबाट मुक्त हुने चराहरू जस्तै थोरै मात्र स्वर्ग जान्छन्। (नेपाली)

जेतवन (१७५) तीसजना भिक्षु

हंसा'दिच्चपथे यन्ति—आकासे यन्ति इद्धिया।
नीयन्ति धीरा लोकम्हा—जेत्वा मारं सहाहिनि ॥९॥

(पालि)

१७५–हांङला धुगु धिनीरी मुँरी फ्याङबा मुला, घेघ (म्हाङ) दा ढासी थु मुबा घेसे (पण्डीता) धुगु चुगला ग्यामसे क्यामजाङ (पार) धोबा मुला।(तामाङ)

७५– हंसहरू सूर्यपथ (श्राकाश) मा उड्छन्; ऋद्धिद्वारा योगी पनि आकाश मार्गमा भ्रमण गर्दछन्,

तर ससैन्य मारलाई जितेर बुद्धिमान् पण्डितहरू यस लोकबाट पार भएर जान्छन् (नेपाली)

जेतवन (१७६) चिंचा माणविका

एकं धम्मं अतीतस्स—मुसावादिस्सजन्तुनो।
वितिण्ण परलोकस्स—नत्थि पापं अकारियं ॥१०॥

(पालि)

१७६–धार्मा खलासी आरेबा ताम लाबा सङ्गेला ह्युल लासेम आलावा दा ला आखाम्बा धिक्पा चुग्लारी मुनुन आरे। (तामाङ)

१७६–धर्म छोडेर झूठो बोल्ने र परलोकको चिन्ता नगर्नेले गर्न नसक्ने पाप यस लोकमा छंदै छैन।

(नेपाली)

जेतवन (१७७) असदृशदान

न वे कदारिया देवलोकं वजन्ति
बाला हवे नप्पसंसन्ति दानं।

धीरो च१ दानं अनुमोदमानो
तेने'व सो होति सुखी परत्थ ॥११॥ (पालि)

१७७–क्लिन्पा (कृपणी) दान आलाबा चा साङगेला ह्यु लरी थाधोबा मुला, भोमलेङ धुगु क्लिन्पा लाबाला गेताङ थालाबा मुसा, घेसे धुगु क्लिन्पाला खाम्वासे थेला क्लिन्लाबसे (पुण्य) से साङगे ह्यु लरी झ्यावा तासी-चिम्याङवा मुला। (तामाङ)

१७७–कृपणीहरू देवलोकमा जाँदैनन्, मूर्खहरू दानको प्रशंसा गर्दैनन्, धीर पण्डितहरू दानको अनुमोदन गरेर दानको पुण्यले परलोकमा सुख प्राप्त गर्दछन्। (नेपाली)

जेतवन (१७८) अनाथपिण्डकको काल भन्ने छोरा

पथव्या एकरज्जेन—सग्गस्स गमनेन वा।
सब्बलोका'धिपच्चेन—सोतापत्तिफलं वरं ॥१२॥ (पालि)

१. ०व व।

१७८–सा क्राम्बुलिङ ला राज्य साङ्गे ह्युल निम्याङ्वाङो (भाग्य) क्याबा सान्छारला ग्ले ठिम भिलाइ ङाज्याङ ङ्यान म्याङ्बा रो (फल) याङ्बा हिन्ना । (तामाङ)

१७८–पृथ्वीको राज्य, स्वर्ग जान पाउने भाग्य अथवा सारा संसारको आधिपत्य भन्दा पनि उत्तम स्रोतापत्ति फलको प्राप्ति हो । (नेपाली)

लोक वर्ग सिद्धियो ।

१४–बुद्धवग्गो

(बुद्ध वर्ग) साङगे

बोधिमण्डप (१७९) मारकी छोरी

यस्स जितं ना'व जीयति
जितम'स्स नो याति कोचि लोके ।
तं बुद्धम'नन्तगोचरं
अपदं केन पदेन नेस्सथ ? ॥१॥ (पालि)

१७९–खालाई ढावा घोसी भ्रे म्राखाम खालाईदा ढासी फिम्बा मीसुर लावा प्रेम लावा घोसी लिच्छा खा म्राखाम्बा मुला, खालाईदा ग्यल्हाम नुन आरे थेह्लाङबा ज्ञानी ग्याल्हाम म्रारेबा साङगेदा खाज्यूबा ग्याल्हाम रि भोर्के लाबा ? (तामाङ)

१७९–जसको विजय फेरी पराजय हुन सक्तैन, जसलाई जिति सकेको राग, द्वेषादिले फेरी पीछा गर्न सक्तैन, जसलाई मार्गका प्रयोजन छैन उस्ता ज्ञानी अनन्तका मार्ग–रहित बुद्धलाई कुन बाटो लै जान्छौ ?

(नेपाली)

(१८०)

यस्स जालिनो विसत्तिका
तण्हा नत्थि कुहिञ्चि नेतवे ।
तं बुद्धम नन्तगोचरं
अपदं केन पदेन नेस्सथ ? ।।२।। (पालि)

१८०–खालाईदा तिगाइ ला पाङ्बा, काबा म्यामेन ह्राङ्बा फुइबा थुङ्बा खालाङ एन भोर्ग्राखाम थेह्राङ्बा स्हिवा ज्ञानी ल्हेङ्मो भ्रारेबा साङगे दा खाजुबा ग्याल्हा-मरी भोर्के लाबा,? । (तामाङ)

१८०–जसलाई बन्धनमा जकड्ने विषरूपी तृष्णाले कहीं पनि लैजान सक्तैन, उसता ज्ञानी अनन्तका पथ रहित बुद्धलाई कुन बाटो लै जान्छौ ?

संकाश्य नगर (१८१) देव, मनुष्य

ये झानपसुता धीरा—नेक्खम्मू'पसमे रता ।
देवा'पि तेसं पिहयन्ति—सम्बुद्धानं सतीमतं ।।३।। (पालि)

१८१–थिर तासी घ्यानरि वाङ्बा स्हिवाला

ग्याल्हाम धोम्पा (शील) किन्छी चिवा सङ्गे धुगुला ला धुगुसे नुन ढान्पा मुला । (तामाङ)

१८१–धीर भै ध्यानमा लागेका, शान्तिको मार्ग नैष्क्रम्र्यमा बस्ने बुद्धहरूको देवताहरूले पनि स्पृहा गर्दछन् । (नेपाली)

वाराणसी (१८२) एरकपत्त नागराज

किच्छो मनुस्सपटिलाभो
किच्छो मच्चान'जीवितं ।
किच्छं सद्धम्मसवणं
किच्छो बुद्धानं उप्पादो ॥४॥ (पालि)

१८२–म्हि ल्हुइला केवा किन्बारी आखाम्बा धुङाल मुला, केसीनुन सोबारी धुङाल मुला, सोजी भिसाम धार्मा किन्बारी धुङाल मुला, साङगेला केवा किन्बारी नुन धुङाल मुला । (तामाङ)

१८२–मनुष्य योनीमा जन्म लिनु दुर्लभ छ, जन्मेर पनि जीवित रहनु कठिन छ। जीवित रहे पनि

धर्म श्रवण गर्नु कठिन छ ओ बुद्धको जन्म हुनु पनि दुर्लभ छ। (नेपाली)

जेतवन (१८३) आनन्द स्थविरको प्रश्न

सब्ब पापस्स अकरणं—कुसलस्स उपसम्पदा ।
सचित्तपरियोदपनं—एतं बुद्धान'सासनं ॥५॥ (पालि)

१८३–खाज्यु बाइ धिक्पा थालाउ, पुण्ये ठोगाव लाउ ह्राङला सेम साङबा लाउ चुनुन साङगे धुगुला का मुला। (तामाङ)

१८३–कुनै पाप नगर्नु, पुण्य संचय गर्नु र आफ्नो चित्तलाई शुद्ध गर्नु– यही बुद्धहरूको शिक्षा हो। (नेपाली)

जेतवन (१८४) आनन्द थेर

खन्ति परमं तपो तितिक्खा
निब्बानं परमं वदन्ति बुद्धा ।
न हि पब्बजितो परूपघाती
समणो[1] होति परं विहेठयन्तो ॥६॥ (पालि)

---

१. ब० न समणो ।

१८४–ना खाम्बा थेन ढान्खाम्वा ङाज्याङ ङो हिन्ना साङगे धुगु साङघेवा (निर्वाण) ङाज्याङ ग्याल्हाम पाङबा मुला, म्हिदा न्होङना लाबा, धुङाल ताना लाबा, म्हि श्याब घेलोङ म्राह्निना। (तामाङ)

१८४–सहनशीलता र क्षमाशीलता परम तप हुन्, बुद्धहरू निर्वाणलाई परमपद भन्दछन्, अर्कालाई घात गर्ने, अर्कालाई पीडा दिने प्रब्रजित सच्चा साधु होइन। (नेपाली)

(१८५)

अनूपवादो अनूपघातो—पातिमोक्खे च संवरो।
मतञ्ञुता च भत्तस्मि— पन्थञ्च सयना'सनं।
अधिचित्ते च आयोगो—एतं बुद्धान'सासनं ॥७॥ (पालि)

१८५–खालाइ दा मींसुर म्रातोबा गे धुङाल म्रालासे, साङघेबा घोम्पा किन्छि चाबारी सेम नाङसी थु थाम्छी, खालाई म्रारेबा ग्लारी चिबा थेन सेम साल्न घोम (ध्यान) लाबा चुनुन साङगेला का हिन्ना।

(तामाङ)

१८५–कसैलाई निन्दा वा हिंसा पीडा नगर्नु, प्रातिमोक्षका शीलहरू पालन गर्नु, आहारमा मात्राको ज्ञान राख्नु, एकान्त बास गर्नु र चित्त शुद्धिको निम्ति योग गर्नु–यही बुद्धहरूको शिक्षा हो । (नेपाली)

जेतवन (१८६) उदासीन भिक्षु

न कहापणवस्सेन—तित्ति कामेसु जायति ।
अप्पस्सादा दुखा कामा—इति विञ्ञाय पण्डितो ॥८॥

(पालि)

(१८७)

अपि दिब्बेसु कामेसु—रतिं सो नाऽधिगच्छति ।
तण्हक्खयरतो होति—सम्मासम्बुद्ध सावको ॥९॥

(पालि)

१८६, १८७–टाङ्गा न्होर ताइ साइनु म्हिला गे फुइबा थुङ्बा आछ्यो बामुला, घेसे धुगु सान्छार ला गेताङ् सेम नाङ्बा च्याङ नान मुला, क्यालो ल्हानान धुङाल

मुबासेसि गेताङ ला सेम आ लाबा मुला, साङ्गेला शिच्छे धुगु फुइबा थुङला आलाबा मुला । (तामाङ)

१८६, १८७–रुपैंया पैसा वर्षेता पनि मानिसको काम तृष्णाहरू तृप्त हुँदैनन्, पण्डित जनहरू सांसारिक काम भोगादिमा अल्पमात्र स्वाद छ उल्टो धेरै दुःख छ भन्ने जानेर काम सुखको इच्छा गर्दैनन्; सम्यक्सम्बुद्धका श्रावकहरू तृष्णा क्षय गर्नमा लाग्दछन् । (नेपाली)

जेतवन (१८८) अग्गिदत्त ब्राह्मण

बहुं[1] वे सरणं यन्ति—पब्बतानि वनानि च ।
आरामरुक्खचेत्यानि—मनुस्सा भयतज्जिता ॥१०॥

(पालि)

(१८९)

ने'तं खो सरणं खेमं—ने'तं सरणमुत्तमं ।
ने'तं सरणमा'गम्म—सब्ब दुक्खा पमुच्चति ॥११॥

(पालि)

---

१. ब० बहु ।

१८८, १८९–लोङबासे लामा म्हि धुगु घाङ (पहाड) ह्रि डिहि (भागँचा) दोङने. (तिर्थ) मुबा ग्लारी चिबारी निबा मुला, तिगादा भिसाम चु चिनिवा (शरण) क्याबा आहिन, चु ओत्त क्याबा नुन आहिन चु चिबारी निबा म्होकोन धुङाल ग्यामसे फेंसी चिम्राम्याङबा मुला। (तमाङ)

१८८, १८९–डरका मारे मनुष्यहरू पर्वत, वन, उद्यान, वृक्ष र तीर्थ स्थानको शरण लिन जान्छन्। किन्तु यो शरण मङ्गल दायक होइन, यो उत्तम शरण पनि होइन, कारण, यस्तो शरणले सबै प्रकारको दु:खबाट छुटकारा पाइँदैन। (नेपाली)

जेतवन (१९०) अग्गिदत्त ब्राह्मण

यो च बुद्धञ्च धम्मञ्च—सङ्घञ्च सरणं गतो।
चत्तारि अरियसच्चानि – सम्मप्पञ्ञाय पस्सति ॥१२॥
(पालि)

(१९१)

दुक्खं दुक्खसमुप्पादं— दुक्खस्स च अतिक्कमं।

अरियञ्च'ट्ठङ्गिकं मग्गं—दुक्खू'पसमगामिनं ॥१३॥
(पालि)

(१९२)

एतं खो सरणं खेमं—एतं सरणमु'त्तमं ।
एतं सरण'मागम्म—सब्बदुक्खा पमुच्चति ॥१४॥(पालि)

१९०-१९१-१९२-खालाइसे न्हङबा साङगेला धार्मा थेन घेधुन ला क्याप रि निला, खालाईसे धुङाल ठुङबा घोसी आताबा साङगेबा (आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग) ग्याल्हाम थु सेसी ङाबा ओत्तो क्यावारी निबाछिन्ना चुरि निबा म्होकोन धुङाल ग्यामसे थोन बा मुला ।
(तामाङ)

१९०, १९१, १९२-जो बुद्ध, धर्म तथा संघको शरण लिन जान्छ, जसले दु:ख, दु:खको उत्पत्ति, दु:ख-निरोध र दु:ख निरोध हुने आर्यअष्टांगिक मार्गलाई प्रज्ञा दृष्टिले हेरेको छ, उसताको शरण नै रक्षादायक उत्तम शरण हो, यही शरण लिएर नै सबै तरहको दुख:बाट मुक्ति हुन्छ । (नेपाली)

जेतवन (१९३) आनन्द थेरको प्रश्न

दुल्लभो पुरिसा'जञ्ञो— न सो सब्बत्थ जायति ।
यत्थ सो जायति धीरो—तं कुलं सुखमे'धति ।।१५।।
(पालि)

१९३– ओत्ते ङ्याबा म्हि आयाङ धेला म्होकोन ग्लारी आकेंबा मुला, खालाईला ल्हुङ (कुल) रि चुह्लाङ्बा घार्मात्ती केला, थेला ल्हुङरि क्याबा खु:ख याङबा मुला । (तामाङ)

१९३–उत्तम पुरुष दुर्लभ छ, त्यसको सबै ठाउँमा जन्म हुँदैन । जुन कुलमा यस्ता महापुरुषको जन्म हुन्छ त्यस कुलमा सुख वृद्धि हुन्छ । (नेपाली)

जेतवन (१९४) धेरै भिक्षुहरू

सुखो बुद्धानं उप्पादो –सुखा सद्धम्म देसना ।
सुखा सङ्घस्स सामग्गी—समग्गानं तपो सुखो ।।१६।।
(पालि)

१९४–साङगे धुगु केबा झ्याबा ह्रिन्ना, सात्य धार्मीला का (उपदेश) झ्याबा ह्रिन्ना, म्होको लान छांम झ्याबा (सुख) याङबारी ह्रिन्ना । (तमाङ)

१९४–बुद्धहरूको जन्म हुनु सुखदायक हो, सद्धर्मको उपदेश सुखदायक हो औ एकतायुक्तहरूको तपस्या पनि सुखदायक हो । (नेपाली)

चारिका गर्दा (१९५) कश्यप बुद्धको चैत्य

पूजा'रहे पूजयतो—बुद्धे यदि व सावके ।
पपञ्चसमतिक्कन्ते—तिण्णसोकपरिद्दवे ।।१७।। (पालि)

(१९६)

ते तादिसे पूजयतो निब्बुते अकुतोभये ।
न सक्का पुञ्ञं सङ्खातुं—इमे'त्तमिति केनचि ।।१८।।
(पालि)

१९५-१९६– सान्छार ला ह्रि ल्हुङ (प्रपञ्च) ग्यमसे थोन्छी झिन्बा धुङाल लोङबा आरेबा साङगेला शिच्छे धुगुदा तेन्बा साङघेबा याङसी ख्रिन्बा तिगाई

स्हेरि प्रालोङ्वा दा स्यापतेन (पूजा) तेन्वा लाबाला रो (फल) थोत्त प्रोत्त भिसि खालाइसे पाङ प्राखाम्वा मुला। (तामाङ)

१९५, १९६–सांसारिक प्रपञ्चबाट मुक्त भै सकेका, शोक, भय रहित पूजनीय बुद्ध अथवा श्रावक-हरूको पूजा सत्कार को; त्यस्ता गुणी, निर्वाण पाएको, कुनै चीजमा भय नहुनेलाई पूजा सत्कार गरेको पुण्यको फल 'यति उति' भनी कसैले पनि भन्न सक्दैन।

(नेपाली)

बुद्ध वर्ग सिद्धियो।

१५–सुखवग्गो

(सुख वर्ग) स्हिच सुक्ख

शाक्य नगर (१९७) झगडा शान्त पार्न

सुसुखं वत जीवाम—वेरिनेसु अवेरिनो ।
वेरिनेसु मनुस्सेसु—विहराम अवेरिनो ॥१॥ (पालि)

१९७–ओहो, आताङ्बा म्ही धुगुला घुङरी ङा आताङ्बा आताना क्यिबालासी चिबामुला, अबा (त्राम्रा) आताङ्बा म्हि धुगुला घुङरी आम्रेवालासी चिबा मुला ।
(तामाङ)

१९७–अहो, वैरीहरूको बीचमा म शत्रुभाव न राखेर सुख पूर्वक बसेको छु, घृणित मानिसहरूको बीचमा म घृणाको भाव न राखेर बसेको छु । (नेपाली)

(१९८)

सुसुखं वत जीवाम—आतुरेसु अनातुरा ।
आतुरेसु मनुस्सेसु—विहराम अनातुरा ॥२॥ (पालि)

१९८–उदेगला ताम मुला लोङडा धुगुला घुङरि ङा आलोङना चिबा मुला। (तामाङ)

१९८–आश्चर्यको कुराछ, भयभीतको बीचमा म भयभीत न भई सुखपूर्वक बसेको छु, भयसहित मनुष्यको बीचमा म भय रहित भई रहेको छु। (नेपाली)

(१९९)

सुसुखं वत जीवाम—उस्सुकेसु अनुस्सुका।
उस्सुकेसु मनुस्सेसु—विहराम अनुस्सुका॥३॥ (पालि)

१९९–ना आखाम्बाला घुङरि ङा नाखामसि चिबा मुला, ना नोन आखाम्बा म्हिला घुङरि ङा स्हिवा तासी चिबा मुला। (तामाङ)

१९९– आसक्तको बीचमा म अनासक्त भै सुखपूर्वक बसेको छु, आशक्ति सहित मनुष्यको बीचमा म अनासक्त भै बसेको छु। (नेपाली)

पञ्चशाल ब्राह्मण गाउँ (२००) मार

सुसुखं वत जीवाम—येसं नो नत्थि किञ्चनं ।
पीतिभक्खा भविस्साम—देवा आभस्सरा यथा ।।४।।

(पालि)

२००–ओहो ! ङान थेनछ्याम तिगाइ आरे साइ नुन ङानी धुगु झ्याना लासी चिबा मुला, ङानी, लासे ह्लाङ क्याना लासीचावा थुङ्वा लासी चिबा मुला ।

(तामाङ)

२००–अहो ! हामीसँग केही पनि छैन तापनि हामीहरू सुखपूर्वक बस्दछौं, हामी आभाश्वर देवताहरू झैं प्रीति भोजन गरी वस्दछौं । (नेपाली)

जेतवन (२०१) कोशल राजा

जयं वेरं पसवति—दुक्खं जेति पराजितो ।
उपसन्तो सुखं सेति—हित्वा जय पराजयं ।।५।। (पालि)

२०१–ढाबासे आइयाबा गे ठुङना लाबा मुला, भ्रेबा म्हि धुङाल तासी म्हेर्बा मुला, स्हिवा तासी चिबा म्हि ढाबा भ्रेबा ङि दान खलासी म्हेर्बा मुला । (तामाङ)

२०१–विजयले वैरभाव उत्पन्न गराउँछ, पराजित पुरुष दुःखपूर्वक सुत्छ, शान्त पुरुष जय र पराजयलाई त्यागेर सुखपूर्वक सुत्छ। (नेपाली)

जेतवन (२०२) एक कन्या

नत्थि रागसमो अग्गि—नत्थि दोससमो कलि।
नत्थि खन्धसमा दुक्खा– नत्थि संति परं सुखं ॥६॥
(पालि)

२०२– मींसुर च्याबा ह्लाङबा मेंमोन स्यान्दो आरे, प्रेम माया ह्लाङबा धिक्पा स्यान्दो आरे, स्कन्धङा ह्लाङबा धुङाल स्यान्दो आरे, स्हिवा ह्लाङबा झ्याबा सु:ख स्यान्दो आरे। (तामाङ)

२०२- राग जस्तो आगो अर्को छैन, द्वेष जस्तो अपराध अरू छैन, पञ्चस्कन्ध समान दुःख अरू छैन, शान्ति जस्तो सुख अर्को छैन। (नेपाली)

आलवी (२०३) एक उपासक

जिघच्छा परमा रोगा—सङ्खारा परमा दुखा।
एतं ञत्वा यथाभूतं—निब्बानं परमं सुखं ॥७॥ (पालि)

२०३– फोक खृन्बा न्हाज्या (रोग) छिन्ना, ठिम तन्वा धुङाल हिन्ना, चुह्लाङ्वा सेसी साङ्येबा याङ्बा ङाज्याङ झ्याबा सुख हिन्ना । (तामाङ)

२०३–भोक रोग हो, संस्कार परम दुःख हो । यस्तो जानेर भेट्टाएको निर्वाण नै परम सुख हो ।(नेपाली)

जेतवन (२०४) प्रसेनजित् कोशल राजा

आरोग्यपरमा[1] लाभा—यन्तुट्ठि परमं धनं ।
विस्सास[2] परमा ञाती— निब्बानं परमं सुखं ।।८।।

(पालि)

२०४–न्हाज्पा श्रातापा ङाज्याङ झ्यावहिन्ना, सान्तोष ङा ज्याङ न्होर (धन) हिन्ना, धेबा (विश्वास) ङाज्याङ ङेङ कोर हिन्ना, साङघेबा ङाज्याङ सुःख हिन्ना । (तामाङ)

२०४–निरोगी हुनु परम लाभ हो, सन्तोष परम धन हो; विश्वास सबभन्दा ठूलो बन्धु हो, निर्वाण परम सुख हो । (नेपाली)

---

१. ब० आरोग्या । २. ब० विस्सासा ।

वैशाली (२०५) तिस्स थेर

पविवेकरसं पीत्वा—रसं उपसमस्स च ।
निद्दरो होति निप्पापो— धम्मपीति रसं पिवं ॥९॥
(पालि)

२०५–खालाइ आरे (एकान्त) ग्लारी चिबा स्हिवाला ग्याल्हाम लाबा धार्मात्ती म्हिदा लोङ आतोबा मुला, धार्मालि ताम लाबा से धिक्पा धाक्सी छिन्बा ताबा मुला । (तामाङ)

२०५–एकान्त बासको रस तथा शान्तिको रस-पान गर्ने सत्पुरुषलाई भय हुँदैन । धर्मको प्रेमरस पान गरेको हुनाले पाप रहित भई सकेको छ । (नेपाली)

बेलुवग्राम (२०६) शक्र देवराज

साहु दस्सनमरियानं—सन्निवासो सदा सुखो ।
अदस्सनेन बालानं—निच्चमे'व सुखी सिया ॥१०॥
(पालि)

२०६–धामत्ती घेलीङ धुगुला पया फुल्मा, घेनी धुगु थेन छयाम चिमा, सुख ङ्यावा ताबा मुला, भोमो-लोङ (मूर्ख) धुगुला पया आलामा सान्तान सुख ताबा मुला। (तामाङ)

२०६–आर्य पुरुषहरूको दर्शन गर्नु र उनीहरूको आश्रयमा बस्नु सुखकर छ, मूर्खजनहरूको दर्शन न गर्नाले सधैं सुख हुन्छ। (नेपाली)

(२०७)

बालसंगतचारी हि—दीघम'द्धान सोचति।
दुक्खो बालेहि संवसो—अमित्ते'नेव सब्बदा॥
धीरोच सुख संवासो—ञातीनंव समागमो॥११॥

(पालि)

२०७–भोमोलोङ धुगुला भ्रेल्वा लामा लिन्छा घोना धुङाल ताबा मुला, भोमोलोङ ला भ्रेल्वा लामा लिन्छ प्राजाङबा (शत्रु) ला ह्रेल्वा लाबा ह्राङबा धुङाल हिन्ना, घेसे धुगु थेन चिबा ज्ञानी ङङकोर थेन चिमा ङ्यावा ताबा मुला। (तामाङ)

२०७–मूर्खहरूको संगत गर्नेलाई दीर्घकालसम्म शोक हुन्छ, मूर्खको संगत गर्नु शत्रुको संगत गर्नु जस्तै दुःख नै हो; धीर पण्डितहरूसँग बस्नु ज्ञाति बन्धुहरूसँग बस्नु भैं नै सुख हो। (नेपाली)

वेलुवग्राम (२०८) शक्र देवराज

तस्मा हि धीरञ्च पञ्ञञ्च बहुस्सुतञ्च
धोरेय्हसीलं[1] वतवन्तमरियं।
तं तादिसं सप्पुरिसं सुमेधं
भजेथ नक्खत्तपथं'व चन्दिमा ॥१२॥ (पालि)

२०८- थेह्लाङ ताबासे ह्लाङनीसे नुन लानी से ग्राहा रि कोर्बा ह्लाङ थिर थु याङसी घोम्बा किन्छी ज्ञानी तासी घार्माती धुगुला भ्रेंवा लाउ। (तामाङ)

१. ब० धोरय्हं०।

२०८– त्यसकारण तिमीहरूले पनि, चन्द्रमाले नक्षत्रपथको अनुगमन गरे झैं धीर, प्राज्ञ, बहुश्रुत, शीलवान्, बुद्धिमान् आर्य तथा सत्पुरुषहरूको सत्संगत गर ! (नेपाली)

सुख वर्ग सिधियो

१६–पियवग्गो

(प्रिय वर्ग) माया भ्रेल्बा

जेतवन (२०९) तीनजना भिक्षु

अयोगे युञ्जमत्तानं—योगस्मिञ्च अयोजयं ।
अत्थं हित्वा पियग्गाही—पिहेतत्तानुयोगिनं ॥१॥ (पालि)

२०९–आङ्यावा गेरि वाङ्बा ङ्यावा गेरि आवाङ्बा ताबा आतावा निदो आलाना माया पिंथि जेन लावा म्हि सेम (आहमा) जेन ताङ्बामुला । (तामाङ)

२०९–खराब काममा लाग्ने असल काममा न लाग्ने, सदर्थ छोडी प्रिय वस्तु मात्र ग्रहण गर्ने व्यक्तिले आत्माको उन्नति गर्ने माथि स्पृहा गर्दछ । (नेपाली)

(२१०)

मा पियेहि समागञ्छि—अप्पियेहि कुदाचनं ।
पियानं अदस्सनं दुक्खं—अप्पियानञ्च दस्सनं ॥२॥
(पालि)

२१०–माया लाबा थेन माया आलाबा ङिलान अरेखा थालाउ, माया लाबा आम्राङमा माया अलाबा म्राङमा धुङाल ताबा मुला। (तामाङ)

२१०–प्रेमीको र अप्रेमीको दुबैको संगत नगर, प्रेमीलाई न देख्दा र अप्रेमीलाई देख्दा दुःख हुन्छ। (नेपाली)

(२११)

तस्मा पियं न कयिराथ
पियाऽपायो हि पापको।
गन्था तेसं न विज्जन्ति
येसं नत्थि पियाऽप्पियं ॥३॥ (पालि)

२११· थेह्राङ ताबासे माया थालाउ, माया पिर्थि फेमा धुङाल ताबा मुला, माया पिर्थि मुबा थेन आरेबा षु ङिनुन आरेबा म्हिदा काबा (बन्धन) आताबा मुला। (तामाङ)

२११–त्यसकारण प्रेम न गर, प्रेमीको वियोग नै

दु:ख हो, प्रिय र अप्रिय दुवै न हुने व्यक्तिलाई बन्धन हुने छैन । (नेपाली)

जेतवन (२१२) कुनै कुटुम्बिक

पियतो जायती सोको—पियतो जायती भयं ।
पियतो विप्पमुत्तस्स—नत्थि सोको कुतो भयं ? ॥४॥
(पालि)

२१२– माया ताबा स्हेरि धुङ्गाल ठुङ्वा मुला, माया ताबा स्हे से लोङ्बा ठुङ्नालाबा मुला, माया ग्याम फेसि झिन्बादा धुङ्गाल आताबा मुला, लोङ्बा खालाङ ग्यामसे खाला ? (तामाङ)

२१२–प्रिय वस्तुले शोक उत्पन्न गर्दछ, प्रिय वस्तुले भय उत्पन्न गराउँछ, प्रिय वस्तुवाट मुक्त हुनेलाई शोक हुँदैन । भय कहाँबाट आउँछ ? (नेपाली)

जेतवन (२१३) विशाखा उपासिका

पेमतो जायती सोको—पेमतो जायती भयं ।
पेमतो विप्पमुत्तस्स—नत्थि सोको कुतो भयं ? ॥५॥
(पालि)

२१३–माया ग्यामसे धुङाल ठुङबामुला, माया ग्यामसे लोङबा ठुङबा मुला, माया ग्यामसे थोन्छी झिन्मा हेन्छे धुङाल आतावा मुला, लोङबा खालाङ ग्यामसे खाला । (तामाङ)

२१३–प्रेमबाट शोक उत्पन्न हुन्छ, प्रेमबाट भय उत्पन्न हुन्छ, प्रेमबाट मुक्त हुनेलाई शोक हुँदैन । भय कहाँबाट आउँछ ? (नेपाली)

वैशाली,कूटागारशाला (२१४) लिच्छवीहरू

रतिया जायती सोको—रतिया जायती भयं ।
रतिया विप्पमुत्तस्स—नत्थि सोको कुतो भयं ? ॥६॥

(पालि)

२१४–मींसुर ग्यमसे धुङाल ठुङबा मुला, मींसुर ग्यामसे लोङबा ठुङबा मुला, मींसुर ग्यामसे थोन्छी झिन्बादा धुङाल आताबा मुला, लोङबा खालाङ ग्यामसे खाला ? (तामाङ)

२१४–रागले शोक उत्पन्न गराउँछ, रागले भय

उत्पन्न गराउँछ, रागबाट मुक्त हुनेलाई शोक हुँदैन। भय कहाँबाट आउँछ ? (नेपाली)

जेतवन (२१५) अनित्थिगन्ध कुमार

कामतो जायती सोको—कामतो जायती भयं।
कामतो विप्पमुत्तस्स—नत्थि सोको कुतो भयं ? ।।७।।
(पालि)

२१५–गेताङसे धुङाल ठुङ्ना लाबा मुला, गेताङ से लोङबा ठुङबा मुला, गेताङ से थोन्छी छिन्बादा धुङाल आताबामुला, लोङ्बा खालाङ ग्याम से खाला ? (तामाङ)

२१५–कामले शोक उत्पन्न गराउँछ, कामले भय उत्पन्न गराउँछ, कामबाट मुक्त हुनेलाई शोक हुँदैन। भय कहाँबाट आउँछ ? (नेपाली)

जेतवन (२१६) कुनै ब्राह्मण

तण्हाय जायती सोको—तण्हाय जायती भयं।
तण्हाय विप्पमुत्तस्स—नत्थि सोको कुतो भयं ।।८।।
(पालि)

२१६–फुईबा थुङबासे धुङाल ठुङना लाबा मुला, फुइबा थुङबा से लोङबा ठुङना लाबा मुला, फुइब थुङबा (तृष्णा) थोन्छी ङिन्वा दा घुङाल अताबा मुला, लोङबा (भय) खालाङ ग्यामसे खाला ? (तामाङ)

२१६–तृष्णाले शोक उत्पन्न गराउँछ, तृष्णाले भय उत्पन्न गराउँछ, तृष्णाबाट मुक्त हुनेलाई शोक हुँदैन । भय कहाँबाट आउँछ ? (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (२१७) ५०० बालक

सीलदस्सनसम्पन्नं—धम्मट्ठं सच्चवादिनं ।
अत्तनो कम्म कुब्बानं—तं जनो कुरुते पियं ॥९॥ (पालि)

२१७–जुन घोम्बा (शील) थु ल्हानान मुला धार्मा रि साज्य ह्राङला कार्मा रि चिबा मुला, थे म्हिदा म्होकोसेन माया लाबा मुला । (तामाङ)

२१७–जो शील र विद्याले सम्पन्न छ, धर्ममा स्थित छ, सत्यवादी र आफ्नो कर्ममा तत्पर छ, त्यस पुरुषलाई सबैले प्रेम गर्दछ । (नेपाली)

जेतवन (२१८) एक अनागामी थेर

छन्दजातो अनक्खाते
मनसा च फुटो सिया ।
कामेसु च अप्पटिबद्धचित्तो
उद्धं सोतो'ति वुच्चति ॥१०॥ **(पालि)**

२१८– साङघेबा सेम लाबा थेरि सेम ल्हागाब लाबा, गे ताङरि सेम आताबा म्हिदा ङ्याज्याङ ङ्यान खाम्बा म्हि पाङबा मुला । (तामाङ)

२१८–निर्वाणको अभिलाषा गर्ने र त्यस्मा चित्त लगउने तथा काम विषयमा संलग्न न हुने व्यक्तिलाई उर्ध्वं स्रोतगामी भन्दछन् । (नेपाली)

ऋषिपतन (२१९) नन्दिपुत्त

चिरप्पवासिं पुरिसं—दूरतो सोत्थिमागतं ।
ञातिमित्ता सुहज्जा च—अभिनन्दन्ति आगतं ॥११॥
(पालि)

(२२०)

तथे'व कत पुञ्ञम्पि—अस्मा लोका परं गतं ।
पुञ्ञानि पतिगण्हन्ति—पियं ञाती'व[1] आगतं ॥१२॥

(पालि)

२१६-२२०–ल्हानान धिन घोना स्यान्दो ग्लारी चिसी झ्यानाले दिम रि दोबा म्हिदा ह्लाङ्ला ङोसेबा ह्लो ङोङ्कोर घुगुसे साकुन (स्वागत) लाबा मुला, थे ह्लाङ नुन चुग्ला ग्यापसे साङ्गे ह्यु ल निबा म्हिदा ह्लाङसे लाबा घार्माला रो (फल) से लामा साकुन लाबा मुला । (तामाङ)

२१६, २२०–धेरै दिनसम्म परदेश बसेर सकुशल घर फर्कने पुरुषलाई, आफ्नो ज्ञाति भाई मित्र र हितैषी-हरू स्वागत गर्दछन् । त्यस्तै इहलोकबाट परलोक जाने व्यक्तिलाई आफुले गरेको पुण्यले स्वागत गर्दछ ।

(नेपाली)

प्रिय वर्ग सिद्धियो

---

१. ब० ञाति'व ।

१७–कोधवग्गो
(क्रोध वर्ग) भोमो

कपिलवस्तु न्यग्रोधाराम (२२१) रोहिणी क्षत्रीकन्या

कोधं जहे विप्पजहेय्य मानं
सञ्ञोजनं सब्बम'तिक्कमेय्य ।
तं नामरूपस्मिं असज्जमानं
अकिञ्चनं ना'नुपतन्ति दुक्खा ॥१॥ (पालि)

२२१–भोमो थालाउ, ङाग्याल (घमण्ड) वन्धान ग्यामसे क्यामजाङ ताराप तासी निउ, मिन. लि, क्याबा रि थेम आघोना धुङाल आरिबा म्हिदा धुङाल सेम क्योल्बा आताबा मुला । (तामाङ)

२२१–क्रोध न गर, अभिमान न गर, सबै बन्धनबाट पार तरेर जाउ, नाम–रूपमा आसक्त न हुने परिग्रह रहित व्यक्तिलाई दुःख सन्ताप हुने छैन ।
(नेपाली)

अग्गालव चैत्य (२२२) कुनै एक भिक्षु

यो वे उप्पतितं कोधं—रथं भन्तं व धारये ।
तमहं सारथिं ब्रूमि—रस्मिग्गाहो इतरो जनो ।।२।।
(पालि)

२२२–खालाइसे भाडाब तासी निबा भोमोदा राथ राप्पा ह्लाङ राप्पा लाखाम्ला थेदान सत्ये ला सारथी भिसे, स्यान्दो भिसाम लागाम चुङ बाजेन हिन्ना । (तामाङ)

२२२–जस्ले बढ्न गएको क्रोधलाई रथ रोके झैं रोक्छ उसैलाई साँच्चिको सारथी भन्दछु, अरू त केवल लगाम समात्ने मात्र हुन् । (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (२२३) उत्तरा उपासिका

अक्कोधेन जिने कोधं—असाधुं साधुना जिने ।
जिने कदरियं दनेन—सच्चेन अलिकवादिनं ।।३।।(पालि)

२२३–भोमोलोङ दा भोमो सि ढातोबा मुला, पाङ्याबा लाबा दा ह्याबागेसे ढातोबा मुला, तिङ नाबा

दा, झिन्वा (दान) लासी ढातोवा मुला, भ्रासात्तीदा सात्ये से ढातोवा मुला। (तामाङ)

२२३–क्रोधीलाई अक्रोधले जित्नु, नराम्रो गर्नेलाई राम्रो कामले जित्नु, कृपणीलाई दानले जित्नु र असत्यवादींलाई सत्यले जित्नु। (नेपाली)

जेतवन (२२४) महाभोद्गल्यायन

सच्चं भणे न कुज्झेय्य
वज्जा'प्पस्मिम्पि[1] याचितो।
एतेहि तीहि ठानेही
गच्छे देवान'सन्तिके ।।४।। (पालि)

२२४–सात्ये ताम पाङ्गो, भोमो थालाउ, ह्विवारी खाबादा व्काङ्गि तासाई पिनो, चु गे सोमसे म्हि साङ्गेला ह्यु ल रि निबा मुला। (तामाङ)

२२४–सत्य बोल्नु, क्रोध न गर्नु र मागन आउँदा अलिकता भए पनि दिनु–यी तीन कामले मनुष्य देवलोकमा जान्छ। (नेपाली)

१, ब० अप्पम्पि।

साकेत (=अयोध्या) (२२५) भिक्षुहरूको प्रश्न

अहिंसका ये मुनयो—निच्चं कायेन संवुता ।
ते यन्ति अच्चुतं ठानं—यत्थगन्त्वा न सोचरे ।।५।।

(पालि)

२२५– खालाइ सात्तान ल्हुइ सेम नाङसी चिाबा मुला, थाबा तुब्वा (हिंसा) आलाना चिला, थे तोङ ङा ज्याङ गलारी धोबा मुला, घेरि धोमा हेन्छे धुङाल आताबा मुला । (तामाङ)

२२५–जो सधैं शारीरिक संयममा बसेर हिंसाले रहित हुन्छ, त्यो अच्युत स्थानमा पुग्दछ, जहाँ पुगेर पछि शोक हुँदैन । (नेपाली)

राजगृह,गृद्धकूट (२२६) राजगृह सेठको छोरा

सदा जागरमानानं अहोरत्ता नुसिक्खिनं ।
निब्बानं अधिमुत्तानं...अत्थं गच्छन्ति आसवा ।।६।।

(पालि)

२२६–खालाइ सात्तान छोर्सीं धिन म्हुन घोम रिचिला साङघेबारी म्हाइबा घिकजेन मुला, थेला सेमला क्याबा आङ्याबा धुङनल साल्बा मुला। (तामाङ)

२२६–जो सधैं जाग्रत भएर रातदिन योगाभ्यासमा लागि रहन्छ निर्वाण नै जस्को एकमात्र अभिलाषा हुन्छ, त्यस व्यक्तिको आस्रव र चित्तमल नष्ट हुन्छ। (नेपाली)

जेतवन (२२७) अतुल उपासक

पोराणमे'तं अतुल—ने'तं अज्जतनामि'व।
निन्दन्ति तुण्हिमासीनं—निन्दन्ति बहु भाणिनं।
मितभाणम्पि निन्दन्ति—नत्थिलोके अनिन्दितो॥७॥

(पालि)

२२७– आहो ! आतुल चु ओन्माला ताम हिन्ना, घान्देला प्राहिन, ताम आपाङबादा नुन एहानान ताम पाङबादा नुन लेङ ह्रो तासाइ म्हिला ताम (निन्दा) लाबा मुला चुग्लारी म्हिला ताम आरेबा आताबा मुला।

(तामाङ)

२२७–हे अतुल ! यो पुरानो कुरा हो, अहिलेको होइन, न बोल्नेलाई पनि, धेरै बोल्नेलाई पनि, मित-भाषीलाई पनि निन्दा गर्छन्, यो लोकमा कोही पनि निन्दा रहित हुँदैन । (नेपाली)

(२२८)

न चा'हु न च भविस्सति— न चे'तरहि विज्जति ।
एकन्तं निन्दितो पोसो—एकन्तं वा पसंसितो ॥८॥
(पालि)

२२८– खाइमाई म्हिला ताम आलाबा आतोबा ताम आलाबा म्हि ना ओन्मा मुबा ना खाइमाई मुबा ना तिन्हाङगार ताला । (तामाङ)

२२८–बिल्कुल निन्दित या बिल्कुल प्रशंसित पुरुष न उहिले थियो न कहिल्यै होला न आजकल हुन्छ । (नेपाली)

जेतवन (२२९) अतुल उपासक

यञ्चे विञ्ञू पसंसन्ति—अनुविच्च सुवे सुवे ।

अच्छिद्द वुत्ति मेधावि—पञ्ञासीलसमाहितं ॥९॥
(पालि)

(२३०)

नेक्खं[1] जम्बोनदस्सेव—को तं निन्दितुम'रहति ।
देवा'पि नं पसंसन्ति—ब्रम्हुना'पि पसंसितो ॥१०॥
(पालि)

२२९-२३०– खालाइ म्हिदा घेसे धुगुसि सात्तान झ्यानाले ताम लाबा मुला, थेह्लाङबा घोम्बारी चिब ढान्बा सेबा न्होर्बु (मणि) ह्लाङबादा–खाल्छे म्हिला ताम लाखामला, ला (ब्रह्म) सेनुन थेला झ्याबा ताम लाबा मुला । (तामाङ)

२२९, २३०–जुन व्यक्तिलाई पण्डितहरूले दिन पर दिन खूबै यादगारीको साथ प्रशंसा गर्दछन् त्यस्ता दोष हीन; मेधावी, शीलवान् र प्रज्ञावान् जाम्बुनद

1. ब० निक्ख ।

मणि जस्तालाइ कसले निन्दा गर्न सक्ला ? देवताले पनि ब्रह्माले पनि उसको प्रशंसा गर्दछ । (नेपाली)

वेणुवन (२३१) छवर्गीय भिक्षु

कायप्पकोपं रक्खेय्य—कायेन संवुतो सिया ।
काय दुच्चरितं हित्वा—कायेन सुचरितं चरे ॥११॥

(पालि)

२३१– ल्हुईसे म्होकोन भुमुवा (प्राणि)दा धुङाल पिन्वा गेसे जोगाब ताउ, ल्हुईला सेम नाङसि थानो, प्राझ्याबा गेताङ खलासी धार्माला ताम लाबा लाउ ।

(तामाङ)

२३१–शारीरिक दुराचारबाट बच, शारीरिक संयम गर, कायिक दुश्चरित्र छोडी कायिक सदाचारको प्राचरण गर । (नेपाली)

(२३२)

वचीपकोपं रक्खेय्य—वाचाय संवुतो सिया ।
वचीदुच्चरितं हित्वा—वाचाय सुचरितं चरे ॥१२॥

(पालि)

२३२– आङ्याबा ताम आङ्याबा गे ग्यामसे जोगाब ताउ, आङ्याबा सेम नाङसि थानो, आङ्याबा गे खलासी ज्याबा गेताङ लाउ। (तामाङ)

२३२-वाचिक दुराचारबाट बच; वाचिक संयम गर, वाचिक दुराचार छोडी वाचिक सदाचार गर।
(नेपाली)

(२३३)

मनोपकोपं रक्खेय्य—मनसा संवुतो सिया।
मनोदुच्चरितं हित्वा—मनसा सुचरितं चरे ॥१३॥
(पालि)

२३३– सेम ब्खाङ्बा आङ्याबा गे ग्याम से ज्ञोमाब ताउ, सेम ब्लाङ्बा नाङसि आङ्याबा गे खलासी सेम आब्लाङ्ना ज्याबा गेताङ लाउ। (तामाङ)

२३३–मानसिक दुराचारबाट बच, मानसिक संयम गर, मानसिक दुराचरण छोडी मानसिक सदाचरण गर। (नेपाली)

(२३४)

कायेन संवुता धीरा—अथो वाचाय संवुता ।
मनसा संवुता धीरा—ते वे सुपरि संवुता ।।१४।। (पालि)

२३४– धामलिा ताम लाबा थेन सेम नाङसि चिबा घेसेदा सेम नाङ्बा ऱ्हिवा पाङ्बा मुला । (तामाङ)

२३४–कायिक, वाचिक र मानसिक संयम हुने धीर पण्डितलाई नै सुसंयमी भन्दछन् । (नेपाली)

क्रोध वर्ग सिद्धियो

१८—मलवग्गो

(कसर वर्ग) आस्हाङबा

जेतवन (२३५) गोघातक पुत्र

पण्डुपलासो'व दानि'सि
यमपुरिसा'पि च तं[१] 'मुपट्ठिता।
उय्योगमुखे च तिट्ठसि
पाठेय्यम्पि च ते न विज्जति ।।१।। (पालि)

२३५-धान्दे ए उँर ल्हाप्ते ह्लाङबा मुला, जाम (यमदूत) धुगु एला ङाच्छा राप्पा मुला, स्हिक्पा (विनास) ला चामरि राम्पा मुला, एथेन छयाम ग्याल्हाम दा थुन्दा नुन आरे। (तामाङ)

२३५- अहिले तिमी पहेंलो पात जस्तो छौ, यमदूतहरू तिम्रो सामने खडा छन्, विनाशको खुडकिलामा खडाछौ, तिमीसँग बाटो खर्च पनि छेन।(नेपाली)

१. ब० ते।

(२३६)

सो करोहि दीप'मत्तनो
खिप्पं वायाम पण्डितो भव ।
निद्धन्तमलो अनङ्गणो
दिब्बं अरियभूमिमे 'हिसि'[1] ॥२॥ (पालि)

२३६– थेह्लाङ ताबासे एसे ह्लाङदा तिगाइसे म्रास्बाप्पा ग्ला स्होउ, योनान घेसे (पण्डित) दोबा गेलाउ, सार आरेबा, तिगाइरि सैम म्रालाबा लाउ, धर्मात्ती धुगुला ग्लारी घोला । (तामाङ)

२३६–त्यसकारण तिमीले आफैलाई द्वीप (रक्षा-स्थान) बनाउ, चाँडै कोशिश गरी पण्डित बन, मल रहित, काम रहित होऊ अनि दिव्य आर्यहरूको पदमा पुग्ने छौ । (नेपाली)

१. ब० उपेहिसि ।

(२३७)

उपनीतवयो च दानि'सि
सम्पयातो'सि यमस्स सन्तिके ।
वासो'पि च ते[1] नत्थि अन्तरा[2]
पाथेय्यम्पि च ते न विज्जति ।।३।। (पालि)

२३७– धारेम एला छे (आयु) छिन्जी जम ला ङाच्छा धोसी झिन्जी, ग्यान्हाम घुङरि चिबा ग्ला आरे, ग्यान्हाम दा थुन्दा तुन्न आरे । (तामाङ)

२३६–अब तिम्रो आयु समाप्त भयो, यमराजका अगाडि पुगि सक्यौ, बीच बाटोमा तिम्रो निवास छैन । बाटो खर्च पनि छैन । (नेपाली)

(२३८)

सो करोहि दीप'मत्तनो
खिप्पं वायाम पण्डितो भव ।

१. ब० वासो ते । २. ब० अन्तरे ।

निद्धन्तमलो अमङ्गणो
न पुन जातिजरं उपेसिहि ।।४।। (पालि)

२३८– थेह्लाङ तावासे एसे ग्ला स्होउ, योनान डो लाउ घेसे दोगो, सार श्रारेबा गेताङ श्रारेबा ताउ, ए दोसी केबा शिबा ला खोर्वारि प्रानी । (तामाङ)

२३८–त्यस कारण तिमीले द्वीप बनाउ, चाँडै कोशिश गरी पण्डित बन, मल रहित काम रहित होऊ अनि तिमी फेरि जन्म मरणको चक्करमा पर्ने छैनौ ।
(नेपाली)

जेतवन (२३९) कुनै एक ब्राह्मण

अनुपुब्बेन मेधावी—थोकं थोकं खणे खणे ।
कम्मारो रजतस्से'व—निद्धमे मल'मत्तनो ।।५।। (पालि)

२३९– सुनुवार से क्वाक्की–क्वाक्की लासी मुईला म्लाङ ब्याङवा ह्लाङ खासु साङबा ह्लाङ घेसे सि क्वाक्कीं क्वाक्की लासी ह्लाङला सेमला श्राङ्याबा सार ब्याङ तोबा मुला । (तामाङ)

२३९–सुनारले अलि अलि गरेर चांदीको कसर निखारे झैं मेधावी पण्डितले अलि अलि गरी क्रमशः आफ्नो चित्तमल निखार्नु पर्छ। (नेपाली)

(२४०)

अयसा'व मलं समुट्ठितं[1]
त'दुट्ठाय[2] त'मेव खादति।
एवं अति धोनचारिनं
सक कम्मानि नयन्ति दुग्गतिं ॥६॥ (पालि)

२४०–फाई ग्याम थोन्बा खिया से फाई नुन चाबा मुला, थेह्लाङ नुन झ्याबा ताम लामा ताम थाबा म्हिदा थेला कार्मा से आझ्याबा ग्याल्हामरि घोना लाबा मुला (तामाङ)

२४०–जस्तो फलामबाट निस्केको खियाले फलामलाई नै खान्छ त्यस्तै केवल सदाचारको उल्लंघन गर्ने व्यक्तिलाई उसको कर्मले उसैलाई दुर्गतीमा पुऱ्याउँछ। (नेपाली)

१. ब० समुट्ठाय। २. ब० ततुट्ठाय।

जेतवन (२४१) लालुदाई थेर

असज्झायमला मन्ता—अनुट्ठानमला घरा ।
मलं वण्णस्स कोसज्जं—पमादो रक्खतो मलं ॥७॥
(पालि)

२४१– सात्तान स्यावतेन (पूजा) आलाबा ङाघ (मन्त्र) ला खिदि हिन्ना, फ्यासे धुलु आसाङ्बा दिमला खिदि हिन्ना, म्लेबा खाबा व्हेबा ला खिदि हिन्ना, शितोबा अपला पाले खिदि हिन्ना । (तामाङ)

२४१-बार बार पाठ नगर्नु मंत्रको मैल हो, झारू बढार नगर्नु घरको मैल हो, आलस्य सौन्दर्यको मैल हो र प्रमाद पहरादारीको मैल हो । (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (२४२) कुनै एक कुलपुत्र

मलि'त्थिया दुच्चरितं—मच्छेरं ददतो मलं ।
मला वे पापका'धम्मा—अस्मिं लोके परम्हि च ॥८॥
(पालि)

२४२–म्रिङ म्हिला खिदी मींसुर हिन्ना, झिन्पा म्रालाबा खिदि हिन्ना चु ग्ला थेन तोङ साङ्गेला ह्यु ल ला खिदि धिक्पा (पाप) हिन्ना । (तामाङ)

२४२–स्त्रीको मैल दुराचार हो, दानीको मैल कंजुसीपन हो, इहलोक र परलोकको मैल पापै हो । (नेपाली)

(२४३)

ततो मला मलतरं—अविज्जा परमं मलं ।
एतं मलं पहत्वान—निम्मला होथ भिक्खवो ॥९॥
(पालि)

२४३–थे भिलाई तोङला (आझ्याबा) खिदि तिगाइ आसेबा हिन्ना । थेह्लाङ ताबासे घेलोङ धुगु हो ! चुखिदि ब्याङसी साङ साङबा ताउ । (तामाङ)

२४३–त्योभन्दा पनि माथिको (खराब) मैल अविद्या हो, त्यस कारण भिक्षु हो ! यो मैलालाई हटाएर निर्मल होऊ । (नेपाली)

जेतवन (२४४) चुल्लसारी

सुजीवं अहिरिकेन—काकसूरेन धंसिना ।
पक्खन्दिना पगब्भेन—सङ्किलिट्ठेन जीवितं ॥१०॥
(पालि)

२४४- पेबा आरेबा घाप्राङ (कौवा) म्हिला च्यान्छी चावारी बाङ्बा (वीर), म्हिला प्राङ्याबा ढान्बा प्रातोबा ताम ङाग्याल ठागाब लासी चाबा म्हिला ल्हुई धिन निबारी सान्चा ताबा मुला । (तामाङ)

२४४–लज्जा रहित काम अर्काको खोसेर खानमा वीर, अर्काको कुभलो चिताउने, वकवादी, अहंकार भ्रष्टाचार गरी मनुष्यको जीवन बिताउन सजिलो छ ।
(नेपाली)

(२४५)

हिरीमता च दुज्जीवं—निच्चं सुचिगवेसिना ।
अलीनेन'प्पगब्भेन—सुद्धा'जीवेन पस्सता ॥११॥ (पालि)

२४५– पेबा म्हि सान्तान झ्याबा सेम थोसी तोर ताबा गे म्हाइसि ढासी ब्राबा धार्मान्तीला फो न्हाबारी गाह्रो ताबा मुला । (तामाङ)

२४५–लाज मान्ने सर्वदा पवित्रताको खोजी गर्ने, उद्योगी र मितभाषी भई शुद्ध जीविका गर्ने ज्ञानीको जीवन–यापन कठिन हुन्छ । (नेपाली)

जेतवन (२४६) ५०० उपासक

यो पाण'मतिपातेति—मुसावादञ्च भासति ।
लोके अदिन्नं आदियति—परदारञ्च गच्छति ॥१२॥
(पालि)

(२४७)

सुरामेरयपानञ्च—यो नरो अनुयुञ्जति ।
इधे'वमेसो लोकस्मि—मूलं खणति अत्तनो ॥१३॥
(पालि)

२४६–२४७–हिंसा लाबा आतोबा ताम पाङ्बा, ह्यो लाबा धिक्पा थेन ङयोइबा आइराक थुङ्बा म्हिसे चुग्लारी ह्राङ्ला टाँ स्योईबा मुला । (तामाङ)

२४६–२४७–हिंसक,असत्यवादी, चोरीकाम गर्ने, व्यभिचारी र मद्यपान गर्ने व्यक्तिले यसै लोकमा आफ्नो उन्नतिको जड् उखेल्दछ । (नेपाली)

(२४८)

एवम्भो पुरिस जानाहि—पापधम्मा असञ्ञता ।
मा तं लोभो अधम्मो च—चिरं[1] दुक्खाय रन्धयुं[2] ॥१४॥
(पालि)

२४८– ङेङ्कोर धुगु धिक्पा कार्मा रोकाब लावारी सान्चा आरे, लोभ थेन धार्मा आलाबा से ए दा लिच्छा धोना धुङ्गलरी थाक्यागाई । (तामाङ)

1. ब० पटं । 2. ब० रन्धसु

२४८-पुरुष हो ! पापकर्मलाई रोक्न सजिलो छैन, लोभ र अधर्मले तिमीलाई चिरकालसम्म दुःखमा न जाकोस् । (नेपाली)

जेतवन (२४९) तिस्स केटा

ददातिवे यथासद्धं—यथापसादनं जनो ।
तत्थ यो मङ्कु भावं वा¹—परेसं पान भोजने ।
न सो दिवा वा रत्ति वा समाधिं अधिगच्छति ॥१५॥
(पालि)

२४९- म्हि धुगुसे ह्लाङला सेम ताङसी मान्बा ह्लाङ झिनपा लाबा मुला, खालाईसे म्हिला चाबा थुङबा श्राङमा भोमो खाला थेदा घिन म्हुन खाइ माई सान्तोस पाता, थेदा घोम याङ श्रालाम्वा मुला । (तामाङ)

१. कहिं र 'तत्व यो मकुं भति'
'तत्व सो मङ्कु भावं वा'
'तत्व यो मकुं भवति'

२४९–लोकले आफ्नो श्रद्धा र भक्ति अनुसार दान दिन्छन्; जो मानिस अर्काको खान पिन हेर्नु सक्दैन त्यसलाई दिनरात कहिले पनि शान्ति हुने छैन. त्यसलाई ध्यान प्राप्त हुँदैन । (नेपाली)

(२५०)

यस्स चे'तं समु'च्छिन्नं— मूलघच्चं समूहतं ।
स वे दिवा वा रत्तिं वा —समाधिं अधिगच्छति ॥१६॥

(पालि)

२५०– खाल्लाइ चुह्लाङ्बा सेमला पुजु स्योइसी ब्याङ बामुला, थेलासेम रिधिन म्हुन सान्चा ताबा मुला, घोम याङ खामबा मुला । (तामाङ)

२५०–जसको यस्तो मनोवृत्ति जड् समेत उखेलिएको छ त्यस्को मनमा दिनरात शान्ति हुन्छ र समाधि प्राप्ति हुन्छ । (नेपाली)

जेतवन (२५१) पाँचजना उपासक

नत्थि रागसमो अग्गि— नत्थि दोससमो गहो ।
नत्थि मोहसमं जालं—नत्थि तण्हासमा नदी ।।१७।।
(पालि)

२५१- मींसुर च्याबा ह्लाङबा में स्यान्दो आरे, भोमो ह्लाङबा स्यान्दो आरे, प्रेम ह्लाङबा जाल स्यान्दो आरे, फुईबा थुङबा ह्लाङबा घान्दी स्यान्दो आरे ।(तामाङ)

२५१-राग बराबरको आगो अर्को छैन, द्वेष बराबरको ग्रह अर्को छैन, मोह बराबरको जाल अर्को छैन र तृष्णा समानको नदी अर्को छैन । (नेपाली)

भद्दिय नगर (२५२) मेण्डक सेठ

सुदस्सं वज्जं अञ्ञेसं—अत्तनो पन दुद्दसं ।
परेसं हि सो वज्जानि— ओपुणाति यथा भुसं ।
अत्तनो पन छादेति—कलि'व[1] कितवा सठो ।।१८।।
(पालि)

१. ब० कली'व ।

२५२– म्हिला आऊयाबा दोष म्राङवारी सान्चा ताबा मुला, घोसी ह्राङला म्राऊयाबा म्राङवारी म्राखाम बा मुला, म्हिला, आझ्याबा भिसाम गिलङ ठाम्बा ह्राङ ठामसी व्राबा मुला, ह्राङला म्राऊयाबा भिसाम जाल लासी जुवासे पासा छुमबा ह्राङ छुमबा मुला। (तामाङ)

२५२–अर्काको दोष देख्नु सजिलो छ, किन्तु आफ्नो दोष देख्नु मुस्किल छ, अर्काको दोष भने हिम छरे झैं छरेर हिँड्छ किन्तु आफ्नो दोष चाहिं जाली जुवारेले पासा छोपे झैं छोप्छ। (नेपाली)

जेतवन (२५३) ऊज्झानसञ्ञी थेर

परवज्जा'नुपस्सिस्स– निच्चं उज्झानसञ्ञिनो।
आसवा तस्स वद्धन्ति आरा सो आसवक्खया ॥१९॥
(पालि)

२५३– पाल (दोष) लाबा सेम से सात्तान म्हिला पाल म्राझ्याबा म्रङसी चिबा म्हिला सेम न्हाङरी सार ला खिदि छ्यासी चिबा मुला, सेमसाल्बा ग्याम म्राचाङ्बा मुला। (तामाङ)

२५३-दोषारोपन गर्ने विचारले सधैं अर्काको दोष देखी रहने व्यक्तिको चित्त-मल बढ्दछ, चित्त-मलको क्षय हुने मार्गबाट वञ्चित हुन्छ। (नेपाली)

कुशीनगर (२५४) सुभद्र परिब्राजक

आकासे पदं नत्थि—समणो नत्थि बाहिरे।
पपञ्चा भिरता पजा—निप्पपञ्चा तथागता ॥२०॥
(पालि)

२५४- मुँरी तिगाइ भारेबा ह्राङ सात्तेला धार्मात्ति फिक्यॅाप आरे म्हिकाते दिम नामरि कोल्छी चिबा मुला, साङगे दिम नामरि कोल्छी चिबा आरे।
(तामाङ)

२५४-आकाशमा केही चिन्ह न भए झैं सच्चा श्रमण बाहिर छैन, दुनिया प्रपंचमा रहेका छन्, तथागत प्रपंच रहित छ। (नेपाली)

(२५५)

आकासे च पदं नत्थि—समणो नत्थि बाहिरे ।
सङ्खारा सस्सता नत्थि—नत्थि बुद्धान'मिञ्जितं ॥२१॥
(पालि)

२५५– मुँरी तिगाइ आरेबा ह्लाङ फिक्यपि सात्य धार्मात्ति आरे सामासकिति ताम नित्य आरे साङगे रि सेम प्लोङ प्लोङ आरे । (तामाङ)

२५५–आकाशमा केही चिन्ह न भए झैं बाहिर सच्चा श्रमण छैन, संस्कृत पदार्थ नित्य छैन, बुद्धमा चञ्चलता छैन । (नेपाली)

कसर वर्ग सिद्धियो ।

१६–धम्मट्ठवग्गो

(न्याय वर्ग) सात्य ल्हेङमो

जेतवन (२५६) विनिश्चय महामात्य

न तेन होति धम्मट्ठो— येनत्थं सहसा[1] नये ।
यो च अत्थं अनत्थञ्च – उभो निच्छेय्य पण्डितो ।।१।।
(पालि)

(२५७)

असाहसेन धम्मेन—समेन नयती परे ।
धम्मस्स गुत्तो मेधावी—धम्मट्ठोति पवुच्चति ।।२।।
(पालि)

२५६–२५७– आन्छार आलाना खालाईसे सात्य निसाफ लावारी म्हाईजी भिसाम न्यायधीश अहिन, खालाई घेसे (पण्डित) से सात्य थेन आसात्य ङिलान

१, व० साहसा ।

आन्छार लासी एला ङाला अभिना तोबा ताम लाजी भिसाम थेदा धार्मा झ्यानाले थान्बा सात्यला न्यायधिश पाङ्बा मुला। (तामाङ)

२५६-२५७-बिना विचारले यदि कसैले न्याय गर्न खोज्छ भने त्यो न्यायाधीश होईन। जुन पण्डितले सांचो र कूठो दुवैको निर्णय गरी, विचारपूर्वक पक्षपात न राखि न्याय गर्छ, उसैलाई धर्म रक्षा गर्ने सांच्चिको न्यायाधीश भन्दछन्। (नेपाली)

जेतवन (२५८) छवर्गीय भिक्षु

न तेन पण्डितो होति— यावता बहु भासति।
खेमी अवेरी अभयो— पण्डितो'ति पवुच्चति ॥३॥

(पालि)

२५८-ताम ल्हानान पाङबा लामा थेसे आदोबा मुला, खालाई सेम भु खाम्बा आऊयाबा म्हि लोङ्बा आरेवा मुला, थेदान घेसे पाङबा मुला। (तामाङ)

२५८–धेरै बोल्ने गर्दैमा पण्डित बनिन्न, जो क्षमाशील, अवैरी तथा भयरहित छ त्यसलाई पण्डित भन्दछन् । (नेपाली)

जेतवन (२५९) एकुद्दानत्थेर

न तावता धम्मधरो—यावता बहु भासति ।
यो च अप्पम्पि सुत्वान—धम्मं कायेन पस्सति ।
स वे धम्मधरो होति—यो धम्मं नप्पमज्जति ।।४।।

(पालि)

१५९–ताम ल्हानान पाङबा लामा धार्मात्ति आपाङबां मुला, क्याजागी जेकेन थेसँनुन धार्माला गेताङ लाबा म्हिदा धार्मात्ति पाङबा मुला, थेला धार्मां शिबा आताबा मुला । (तामाङ)

२५९–धेरै बोल्ने गर्दैमा धर्मधर कहलाइन्न, थोरै मात्र सुनेर पनि तदनुसार आचरण गर्ने नै धर्मधर कहलाइन्छ, उसको धर्ममा प्रमाद हुँदैन । (नेपाली)

जेतवन (२६०) लकुण्टक भद्दिय थेर

न तेन थेरो होति—येन'स्स पलितं सिरो ।
परिपक्को वयो तस्स—मोघजिण्णोति वुच्चति ॥५॥
(पालि)

२६०– क्रा सार्जी भिमा धार्मात्ति श्रापाङ्बामुला, थेला छे (आयु) जात्ती मुसाई, होह्लाङ नुन सोवा खेप्पा पाङ्बा मुला । (तामाङ)

२६०–केश फुल्दैमा स्थविर भनिन्न, उसको श्रायु परिपक्व होस्, व्यर्थ जीवन गुमाउने बूढा भनिन्छ ।
(नेपाली)

(२६१)

यम्हि सच्चञ्च धम्मो च—अहिंसा सञ्ञमो दमो ।
स वे वन्तमलो धीरो—थेरो इति पवुच्चति ॥६॥
(पालि)

१६१–खालाई सात्य धार्मा थावा तुप्पा आलाना सेम नाङसि थान खम्बा गुन मुला थेह्लाबादा साङ साङ तासी ढिनवा धार्मात्ति सङघेबा पाङबा मुला । (तामाङ)

२६१–जसमा सत्य, धर्म, अहिंसा, संयम र दमनादि गुण छ, त्यस्तालाई निर्मल भै सकेको धीर पुरुष तथा स्थविर भन्दछन् । (नेपाली)

जेतवन (२६२) केही भिक्षुहरू

न वाक्करणमत्तेन— वण्णपोक्खरताय वा ।
साधु रूपो नरो होति—इस्सुकि मच्छरी सठो ।।७।।

(पालि)

२६२–भोमलोङ (ईर्ष्या) धार्माती दोसी ताम फाल्जीं भिमा, या ली झ्याबा ताजी भिमा झ्याबा आ भिबा मुला । (तामाङ)

२६२–इर्ष्या र मात्सर्य युक्त शठ पुरुष, वक्ता हुँदैमा अथवा रूपवान् हुँदैमा असल भनिँदैन । (नेपाली)

(२६३)

यस्स चे'तं समुच्छिन्नं—मूलघच्चं समूहतं ।
स वन्तदोसो मेधावी— साधुरूपो'ति वुच्चति ॥८॥

(पालि)

२६३– खालाईसे चुह्लाङ्बा आङ्याबा बानी स्योईसि व्याङजी झिन्जी थेह्लाङ्बा पाल ला आखाम्बा धार्मात्ति पाङ्बा मुला । (तामाङ)

२६३–जसले यस्तो खराब स्वभावको जड उखेली सक्यो त्यस्ता निर्दोषी, मेधावी पुरुष नैं असल कहलाइन्छ । (नेपाली)

जेतवन (२६४) हत्थक भिक्षु

न मुण्डकेन समणो—अब्बतो अलिकम्भणं ।
इच्छा लोभसमापन्नो—समणो किं भविस्सति ॥९॥

(पालि)

२६४– क्रा भ्रेंजी भिमा धोमपा आरेबा थेन मातोबा ताम पाङ्बा सेम मुबा तोर ताबा फ्युक्पा थेन ढिक्प म्हि खाइमाई धार्मात्ति दो खाम्ला ? (तामाङ)

२६४–मुण्डन हुँदैमा, व्रत रहित तथा झूठो बोल्ने इच्छा र लाभको वशमा पर्ने व्यक्ति कहिले श्रमण हुन सक्ला ? (नेपाली)

(२६५)

यो च समेति पापानि—अणुं थूलानि सब्बसो ।
समित'त्ता हि पापानं[१]—समणो'ति पवुच्चति ॥१०॥
(पालि)

२६५– खालाइसे क्राजा ङाज्याङ धिक्पा (पाप) दा स्हिवा लासी फिन्बा मुला, थेदा धार्मात्ति पाङबा मुला । (तामाङ)

२६५–जसले सानो ठूलो जुनसुकै पापलाई शमन गरी सकेको छ, त्यस्तालाई श्रमण भन्दछन् । (नेपाली)

जेतवन (२६६) कुनै एक ब्राह्मण

न तेन भिक्खु सो होति—यावता भिक्खते परे ।
विस्सं धम्मं समादाय—भिक्खु होति न तावता ॥११॥
(पालि)

१. ब० पापानि ।

२६६-स्यान्दो म्हि थेन भिक्षा ह्विवारी निजि भिमा घेलोङ आदोवा मुला, आङ्यावा धार्मा किन्दे धोना घेलोङ आतावा मुला। (तामाङ)

२६६-अर्कासँग भिक्षा माग्न जाँदैमा भिक्षु हुँदैन, खराब धर्म ग्रहण गर्ने ज्यालसम्म भिक्षु हुँदैन। (नेपाली)

(२६७)

योध पुञ्ञञ्च पापञ्च—बाहेत्वा ब्रह्मचरिय वा।
सङ्खाय लोके चरति—स वे भिक्खू ति वुच्चति ॥१२॥
(पालि)

२६७- खालांइसे चुग्लारी धार्मा थेन धिक्पा बलासी घेलोङ तासी ज्ञान किन्छी ग्ला से खामला थेदा घेलोङ पाङबा मुला। (तामाङ)

२६७-जसले इहत्रमा पुण्य र पापलाई त्याग गरी ब्रह्मचारी भई ज्ञानलाई लिएर लोकमा विचरण गर्दछ त्यसलाई भिक्षु भन्दछन्। (नेपाली)

जेतवन (२६८) तीर्थिय

न मोनेन मुनी होति—मुल्हरूपो अविद्दसु ।
यो च तुलं'व पग्गय्ह—वर'मादाय पण्डितो ।।१३।।

(पालि)

(२६९)

पापानि परिवज्जेति—स मुनी तेन सो मुनी ।
यो मुनाति उभो लोके—मुनी तेन पवुच्चति ।।१४।।

(पालि)

२६८-२६९- थु श्रारेबा भोमलोङ ङयुङने (वर्त) चिजी भिमा घेसे आदोबा मुला, खालाइसे उमाल थोसी ग्ला ङिरि क्योईसि झ्याबा श्रान्छार ला थु किन्छी धिक्पा श्रालाबा थेह्लाङ बा म्हि घेसे पाङबा मुला ।

(तामाङ)

२६८-२६९-विद्याहीन मूर्ख, मौन व्रत धारण गर्दैमा ऋषि वन्दैन । जसले तराजु लिएर दुबै लोकलाई तौलेर उत्तम विचार तत्वलाई ग्रहण गरी पाप गर्दैन त्यस्ता पुरूष, मुनि कहलाइन्छ । (नेपाली)

जेतवन (२७०) आर्य नामक बालिसिक

न तेन अरियो होति—येन पाणानि हिंसति ।
अहिंसा सब्बपाणानं—अरियोति पवुच्चति ॥१५॥
(पालि)

२७०– थावा तुप्पा लाबा दा धामात्ति अभिबा मुला, म्होकोन प्रानीला भु आकिन्बादा जेन धामात्ति पाङ्वा मुला । (तामाङ)

२७०–प्राणीहिंसा गर्नेलाई आर्य भन्दैन, सबै प्राणीको हिंसा नगर्नेलाई मात्र आर्य भन्दछन् । (नेपाली)

जेतवन (२७१) धेरै शीलवान् भिक्षुहरू

न सीलब्बतमत्तेन—बाहुसच्चेन वा पुन ।
अथवा समाधि लाभेन—विविच्च[1] सयनेनवा ॥१६॥
(पालि)

1. ब० विवत्त ।

(२७२)

फुसामि नेक्खम्मसुखं— अपुथुज्जनसेवितं ।
भिक्खु विस्सास'मापादि— अप्पत्तो[1] आसवक्खयं ।।१७।।
(पालि)

२७१-२७२–ना घोम्बा ना ङ्युङ्ने चिभा भेहोर से जेन ङाज्याङ घेसे दोबा ना छाम चिवा ना खालाई ग्रारेबा (एकान्त) ग्लारी चिबासे ङाइ थे ग्रातोवा सुःखा याङबा हिन्ना, थेह्लाङबा सुखा सान्छाररि याङ ग्राखामवा मुला, घेलोङ हो, जुन धिन धोना आसला ग्ला म्हा ग्राखाम थे धुई धोना ह्लाङदा पात्तेब (विश्वास)थालाउ ।
(तामाङ)

२७१–२७२–न शील र व्रतको ग्राचरण मात्रले, न ठूलो पण्डित बन्नाले, न समाधि लाभ गर्नाले, न एकान्तवासी हुनाले मैले त्यो नैष्कर्म्य सुख प्राप्त गरेको

१. ब० सि० पपत्तो ।

हुँ, जुन सुख संसारी जीवले पाउन सक्तैन। भिक्षु हो, जहिलेसम्म आस्रव क्षय हुँदैन त्यस वेलासम्म आफ्नो उपर विश्वास न गर। (नेपाली)

न्याय वर्ग सिद्धियो।

२०–मग्गवग्गो

(मार्ग वर्ग) ग्याल्हाम धुगु

जेतवन (२७३) ५०० भिक्षुहरू

मग्गानट्ठङ्गिको सेट्ठो—सच्चानं चतुरो पदा ।
विरागो सेट्ठो धम्मानं—द्विपदानञ्च चक्खुमा ।।१।।
(पालि)

२७३– ग्याल्हाम माद्धेरि घुङला ग्याल्हाम (अष्टाङ्गिक मार्ग) ङाज्याङ सात्य माद्धेरि घुङल ब्लि (चतुरार्य सत्य) ङाज्याङ धार्मा माद्धेदि वैरघ ङाज्याङ थेन म्हि माद्धेरि साङगे (बुद्ध) ङज्याङ हिन्ना । (तामाङ)

२७३–मार्गमध्ये अष्टांगिक मार्ग श्रेष्ठ, सत्व मध्ये चतुरार्यसत्य श्रेष्ठ, धर्म मध्ये वैराग्य श्रेष्ठ र मनुष्य मध्ये शुद्ध दृष्टिवाला बुद्ध श्रेष्ठ । (नेपाली)

(२७४)

एसो'व मग्गो नत्थ'ञ्ञो—दस्सनस्स विसुद्धिया ।
एतम्हि तुम्हे पटिपज्जथ—मारस्से'तं पमोहनं ।।२।।

(पालि)

२७४– शिद्धान्त लासी थु याङ बारी घुङला ग्याल्हाम (अष्टाङ्गिक मार्ग) खलासी श्यान्दो ग्याल्हाम आरे, घेलोङ हो ! म्हाङ दा मुर्छा लाबा चुरिन ठीक लाउ । (तामाङ)

२७४–दृष्टिको विशुद्धि गर्नलाई अष्टांगिक मार्ग छोडी अरू मार्ग छैन, भिक्षु हो, मारलाई मुर्छित गर्ने यही मार्गमा आरूढ होऊ । (नेपाली)

(२७५)

एतम्हि तुम्हे पटिपन्ना—दुक्खस्सन्तं करिस्सथ ।
अक्खातो वे मया मग्गो—अञ्ञायसल्लसन्थनं ।।४।।

(पालि)

२७५– चु ग्याल्हामरि ठिक तासी जेकेन धुङाल छिन्ना लाखामला, थापा हातेर ह्लाङ ढान्छी ङाइ थेला थु (ज्ञान(पाङबा हिन्ना । (तामाङ)

२७५-यही मार्गमा आरूढ भएर मात्रै दुःखको अन्त गर्नु सक्छौ । शल्य समान सम्झेर मैले त्यसको उपदेश गरेको हुँ । (नेपाली)

(२७६)

तुम्हेहि किच्चं आतप्पं— अक्खातारो तथागता ।
पटिपन्ना पमोक्खन्ति—झायिनो मारबन्धना ।।४।।

(पालि)

२७६- गे एनी धुगु सेन लातोवा मुला, साङगे धुगुसे ग्याल्हाम ङोन्छी पिन्बा मुला; – थे ग्याल्हामला गेताङ लासी छाम ङोम चिसि म्हाङ (मान) ला या ग्यामसे थोन खामबा मुला । (तामाङ)

२७६-काम त तिमीहरूले नै गर्नु पर्दछ, तथागत-हरूले केवल मार्ग देखाई दिन्छन्; त्यस मार्गको आचरण गरी ध्यानभ्यासी भएर मारको बन्धनबाट मुक्त हुन्छ ।

(नेपाली)

जेतवन (२७७) ५०० भिक्षु

सब्बे सङ्खारा अनिच्चा'ति—यदा पञ्ञाय पस्सति ।

अथ निब्बिन्दति दुक्खे—एस मग्गो विसुद्धिया ॥५॥

(पालि)

२७७– म्होकोन गे ताङ म्हाबा हिन्ना भिसि थु सेसी धार्मा ताला थेह्लाङबा म्हिदा सान्छार ला लागिरि वैराघ ठुङला चु नुन लातोबा गेला ग्याल्हाम हिन्ना।

(तामाङ)

२७७–जब सबै संस्कार अनित्य हो भनी प्रज्ञा युक्त हुन्छ त्यस्ता पुरुषलाई संसारको उपर वैराग्य उठ्त छ, यही विशुद्धिको मार्ग हो। (नेपाली)

(२७८)

सब्बे सङ्खारा दुक्खाति—यदा पञ्ञाय पस्सति।
अथ निब्बिन्दति दुक्खे—एस मग्गो विसुद्धिया ॥६॥

(पालि)

२७८– म्होकोन गेताङ धुङाल ला गे हिन्ना, भिसि थु सेसी धार्मात्ति तामा हेन्छे, धुङाल याङबा सान्छार ला लागिरि वैराघ रेला चुनुन तादोबा गेला ग्याल्हाम हिन्ना। (तामाङ)

२७८–सबै संस्कार दुःखका कारण हुन् भनी प्रज्ञा युक्त भएपछि दुःखमय संसारका उपर वैराग्य उठ्‌त छ, यही विशुद्धिको मार्ग हो। (नेपाली)

(२७९)

सब्बे धम्मा अनत्ता'ति—यदा पञ्ञाय पस्सति।
अथ निब्बिन्दति दुक्खे—एस मग्गो विसुद्धिया ॥७॥
(पालि)

२७९– म्होकोन धार्मोला तत्व धुगु श्रात्मा श्रातेन्वा भिसि थु सेसी फिन्मा हेन्छे धुङाल ताबा सान्छार दा सेमरि वैराघ ठुङ्बा मुला, चुनुन तातोबा गेला ग्याल्हाम हिन्ना। (तामाङ)

२७९–सबै धर्म (तत्व) हरू अनात्म हुन् भनी प्रज्ञा ज्ञानले बोध भएपछि दुःखमय संसारका उपर मनमा वैराग्य उठ्‌तछ, यही विशुद्धिको मार्ग हो। (नेपाली)

जेतवन (२८०) ध्यानि तिस्सत्थेर

उट्ठान कालम्हि अनुट्ठहानो
युवा बली आलसियं उपेतो ।
संसन्नसङ्कप्पमनो[१] कुसीतो
पञ्ञाय मग्गं अलसो न विन्दति ॥८॥ (पालि)

२८०– बाङ खांबा ग्लेन तासी नुन म्लेसि गे लाबा धुइरि गे म्रालाबा थेह्लाङबासे तोर ताब गे आताना थु याङ म्राखाम्बा मुला । (तामाङ)

२८०–बलवान् युवक भएर पनि अल्सी भई उद्योग गर्ने समयमा उद्योगी हुँदैन । त्यस्ताले उच्च आकांक्षाले हीन भएर प्रज्ञा ज्ञान प्राप्त गर्न सक्तैन ।
(नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (२८१) शूकर प्रेत

वाचा'नुरक्खी मनसा सुसंवुतो
कायेन च अकुसलं न कयिरा ।

१. ब० सम्पन्न मनो ।

एते तयो कम्मपथे विसोधये
आराधये मग्गं इसिप्पवेदितं ।।९।। (पालि)

२८१– ताम थेन सेम नाङ थान्छी ल्हुइसे खाज्यु बाइ श्राझ्यावा धिक्पा आला, चु कार्मा सोमदा झ्यावा लाबा म्हि झ्यानाले साङगे ला धुङाल घुङला ग्याल्हामरि निखामला । (तामाङ)

२८१–वाक् र मनलाई संयम गरी शरीरले कुनै अकुशल पाप गर्दैन, यी तीन कर्मपथलाई शुद्ध गर्ने पुरुष बुद्ध भगवन्को अष्टांगिक मार्गमा जान सक्छ । (नेपाली)

जेतवन (२८२) पोट्ठिल थेर

योगा वे जायति भूरि—अयोगा भूरि सङ्ख्यो ।
एतं द्वेधापथं ञत्वा—भवाय विभवाय च ।
तथ'त्तानं निवेसेय्य—यथा भूरि पवड्ढति ।।१०।। (पालि)

२८२– छाम चिवा ध्यान) श्रालामा थु याङसी तुन म्हाबा ताबा मुला, तोर तावा थेन मार ताबा चु ग्याल्हाम ङि भिवा सेसी ह्लाङदा थे ग्याल्हामरि ल्हागाव लामा थु ल्हानान तासी निबा मुला । (तामाङ)

२८२-योगाभ्यास नगर्नाले प्रज्ञा ज्ञानको क्षय हुन्छ, उन्नति र अवनतिको यो दुई प्रकारको बाटो भन्ने जानेर आफुलाई त्यस मार्गमा लगाउनु जुन मार्गमा लाग्नाले प्रज्ञा ज्ञानको वृद्धि हुन्छ। (नेपाली)

जेतवन (२८३) कुनै एक वृद्ध भिक्षु

वनं छिन्दथ मा रुक्खं—वनतो जायती भयं।
छेत्वा वनञ्च[1] वनथञ्च—निब्बाना होथ भिक्खवो ॥११॥
(पालि)

२८३-घेलोङ हो ! ह्रि फ्यागो तारा दोङ था थागो ह्रि ग्यामसे लोङतोवा मुला, ह्रि थेन ल्हुङ (जङ्गल) थासी जेकेन साङघे खाम्वा मुला। (तामाङ)

२८३-भिक्षु हो, वनलाई सखाप पार तर वृक्ष न काट, वनबाट भय हुन्छ, वन र झाडीलाई काटेर मात्रै निर्वाण प्राप्ति गर्न सकिन्छ। (नेपाली)

---

१. ब० वनं।

(२८४)

यावं हि वनथो न छिज्जति¹

अणुमत्तो'पि नरस्स नारिसु ।

पटिबद्धमनो'व ताव सो

वच्छो खीरपको'व मातरि ॥१२॥ (पालि)

२८४– खाज्युबाइ धिन धोना म्हिला म्रोङ म्हि थेन सेम चिला थे धुइ धोना ङे थुङबा म्हेला कोला आमला माया से फे आखाम्बा ह्राङ थे म्हि नुन फे आखाम्बा मुला । (तामाङ)

२८४– जहिलेसम्म थोरै भए पनि पुरुषको स्त्री माथि कामना रहन्छ, त्यसबेलासम्म दूधखाने बाछो आमाको प्रेमले आवद्ध भए झैं त्यो पुरुष बन्धनबाट मुक्त हुन सक्तैन । (नेपाली)

जेतवन (२८५) सुवर्णकार थेर

उच्छिन्द सिनेहम'त्तनो

कुमुदं सारदिकं'व पाणिना ।

---

१. ब० भिज्जति ।

सन्तिमग्गमे'व ब्रूहय
निब्बानं सुगतेन देसितं ।।१३।। (पालि)

२८५– आसौजा कत्तिकला कामाल म्हेन्दो ह्लाङ ह्लाङला पिर्थि प्लोकगो, सु:खा याङवा साङगे से सुङवा ह्लाङ स्हिबा (शान्ति) आलोङबा ताउ । (तामाङ)

२८५– शरद ऋतुको कमलफूललाई झैं आफ्नो स्नेहलाई उखेल, सुगत तथागतले उपदेश गरेको शान्ति-मार्ग–निर्वाणको आश्रय लेऊ । (नेपाली)

जेतवन (२८६) महाधनी व्यापारी

इध वस्सं वसिस्सामि—इध हेमन्त गिम्हसु ।
इति बालो विचिन्तेति[1]—अन्तरायं न बुज्झति ।।१४।।
(पालि)

२८६– चुरि भार्खारि चिसे, चुरि खाङबा (हेमन्त) रि चिसे भिसि भोमलीङसे आन्छार लाबामुला, लिच्छा थेदा विचारी आङ्याबा तासी खाबा थाम्रायाङबा मुला । (तामाङ)

१. ब० विचिन्तेसि ।

२८६– यहाँ वर्षाकालमा बस्छु, यहाँ हेमन्त ऋतुमा बस्छु भनी मूर्खजनले विचार गर्दछ किन्तु उसलाई बीचमा बिघ्नबाधा आउने थाहा शुद्धि हुँदैन । (नेपाली)

जेतवन (२८७) कृशागौतमी थेरी

तं पुत्तपसुसम्मतं—व्यासत्तमनसं नरं ।
सुत्तं गामं महोघो व—मच्चु आदाय गच्छति ॥१५॥
(पालि)

२८७– ङ्‌ह्लावा नाम्साबा दा स्योङ से भोर्बा ह्लाङ क्या थेन जाहान धुगुदा सेम खला आखाम्बा म्हि जाम (काल) से भोर्बा मुला । (तामाङ)

२८७– निदाएको गाउँलाई बाढीले बगाए झैं पुत्र र प्राणीका ऊपर असक्त भइ रहने व्यक्तिलाई मृत्युले लैजान्छ । (नेपाली)

जेतवन (२८८) पटाचारा थेरी

न सन्ति पुत्ता ताणाय—न पिता न'पि बन्धवा ।
अन्तकेना'धिपन्नस्स– नत्थि ञातिसु तारणा ॥१६॥
(पालि)

२८८– क्रासेनु तिगाइ ला आखाम ना आबा से खाम्ला नाङ्ङकोरसे जाम खावा धुइरि खालाइसे तिगाइ ला आखम्बा मुला। (तामाङ)

२८८– छोराले रक्षा गर्न सक्तैन न बाबुले सक्छ न बन्धु जनले। मृत्यु आउने बेलामा बन्धुहरूमा रक्षा गर्न सक्ने योग्यता हुँदैन। (नेपाली)

(२८९)

एत मत्थवसंजत्वा— पण्डितो सील संवुतो।
निब्बानगमनं मग्गं— खिप्पमेव विसोधये ।।१७।।(पालि)

२८९– चुताम सेसि घेसे से शील मुबा तासी साङघेबारी भोर्बा ग्याल्हामदा योनान साग साग लाउ। (तामाङ)

२८९– यो कुरा जानेर पण्डितले शीलवान् भएर निर्वाणतिर लैजाने मार्गलाई छिटै सफागर। (नेपाली)

मार्ग वर्ग सिद्धियो

२१–पकिण्णकवग्गो

(प्रकीर्णवर्ग) खलातोबा

राजगृह (२९०) गंगारोहण

मत्ता सुखपरिच्चागा—पस्से चे विपुलं सुखं ।
चजे मत्ता सुखं धीरो—सम्पस्सं विपुलं सुखं ॥१॥
(पालि)

२९०– च्याङनान सु:खा खलासी ल्हानान सु:खा याङबा ताजी भिसाम ज्ञानी म्हिसे ल्हानान सु:खा याङबागे च्याङना सु:खा याङबा गे खलाबा मुला । (तामाङ)

२९०– थोरै सुख त्याग गरेर धेरै सुख पाइने सम्भावना भयो भने बुद्धिमानले धेरै सुखको कारण थोरै सुखलाई त्याग गर्दछ । (नेपाली)

जेतवन (२९१) कुनै एक पुरुष

पर दुक्खू'पदानेन—अत्तनो सुख मिच्छति ।
वेरसंसग्गसंसट्ठो—वेरा सो न परिमुच्चति ॥२॥ (पालि)

२९१– धुङल पिन्छी ह्लाङसे सु:खा याङबा सेम लाजी भिसाम थेह्लाङबा म्हि भोमोला जाल न्हाङरि वाङसि खाइमाइनु भोमो ग्यामसे फेबा (मुक्ति) ता आखाम्बा मुला। (तामाङ)

२९१– दु:ख दिएर आफुले सुख भोग्न इच्छा गर्दछ भने त्यस्तो व्यक्ति द्वेषको जंजालमा फँसेर कहिले पनि द्वेषबाट मुक्त हुन सक्तैन। (नेपाली)

जातियवन (२९२) भद्रीय भिक्षु

यं हि किच्चं तदपविद्धं—अकिच्चं पन कयिरति।
उन्नलानं पमत्तानं—तेसं वड्ढन्ति आसवा ॥३॥ (पालि)

२९२– लाला आखावा गे खासी लानुन तोब गे लासेला मुला, अभिमानी शितोबा धुगुला सेमरी आश भाटाब तावा मुला। (तामाङ)

२९२– न गर्नु पर्ने कर्तव्य छोडेर गर्नै पर्ने काम गरिनेछ; अभिमानी तथा प्रमादीहरूको (चित्तमल) आश्रव बढ्दछ। (नेपाली)

(२९३)

येसञ्च सुसमारद्धा—निच्चं कायगतासति ।
अकिच्चं ते न सेवन्ति—किच्चे सातच्चकारिनो ।
सतानं सम्पजानानं—अत्थं गच्छन्ति आसवा ॥४॥
(पालि)

२९३– ल्हुइला मुवा म्हासी निबा ढान्बा घोमरि ल्हागाव तासीन चिवा से, आतोवा गे श्रालावा मुला, तोबा गे रि जेकेन सेम लासी घोम (ध्यान) पिन्छी चिवा मुला, चुह्लाङ्बा ढानखाम्बा थेन छोर खाम्बा म्हिला आश ला ग्याल्हाम म्हाना ला खाम्बा मुला ।(तामाङ)

२९३– कायानुस्मृति (अर्थात् शरीरको क्षण भंगुरता दोषको स्मृति) ध्यानमा लागि रहनेले न चाहिने काम गर्दैन, चाहिने काम मात्रै ध्यान दिई रहन्छ, यस्ता स्मृतिवान् तथा होसियार व्यक्तिको आश्रव क्षय हुन्छ ।
(नेपाली)

जेतवन (२९४) लकुण्टक भद्दिय थेर

मातरं पितरं हन्त्वा—राजानो द्वे च खत्तिये ।
रट्ठं सा'नुचरं हन्त्वा—अनीघो याति ब्राह्मणो ॥५॥

(पालि)

२९४– आमला थुङ्वा फुईबा आबाला ङाज्याङ दोना लाबा सेम ग्ला ङिला ग्ये प्लोकपा विचार से गेला ग्याबा (नोकर) थेन ह्यु लसा ला बाङ (सक्ति) दा सातछी ज्ञानी म्हि धिक्रा आरेबा तासी ब्राबा मुला ।

(तामाङ)

२९४– माता (तृष्णा) पिता (अहंकार) दुई क्षत्रीय राजा (सास्वत र उच्छेद दृष्टि) र अनुचर सहित सारा राष्ट्र (विषयासक्तिहरू) लाई मारेर (ज्ञानी पुरुष) निष्पापी भएर हिड्दछ । (नेपाली)

(२९५)

मातरं पितरं हन्त्वा—राजानो द्वे च सोत्थिये ।
वेय्यग्घ पञ्चमं हन्त्वा—अनीघो याति ब्राह्मणो ॥६॥

(पालि)

२९५– आमला थुङ्बा फुईबा (तृष्णा) आबला ङाज्याङ दोना लावा सेम, ह्राङ्ला यारी लावा थेन टाँ प्लोकपा ह्राङ्बा खेम्वो (आर्य) ङि ह्रिला घोर्ङा च्यान सेसि खेम्वो धिक्पा आरेबा तासी व्रावा मुला।
(तामाङ)

२९५– माता (तृष्णा) पिता (अहंकार) सास्वत र उच्छेद दृष्टि रूपी दुई ब्राह्मण, पाँचै नीवरणरूपी व्याघ्रलाई मारेर ब्राह्मण निष्पापी भएर हिँड्दछ।
(नेपाली)

राजगृह वेणुवन (२९६) दारुसाकटिक पुत्र

सुप्पबुद्धं पबुज्झन्ति—सदा गोतमसावका।
येसं दिवा च रत्तो च—निच्चं बुद्धगतासति ॥७॥ (पालि)

२९६– धिन म्हुन साङ्गे ला थु गुररि ल्हागाब तासीन चिबा साङ्गे (गौतम बुद्ध) ला शिच्छे घुगु सात्तान छोर्सी चिवा तावा मुला। (तामाङ)

२९६– रातो दिन बुद्धको गुणानुस्मरणमा लागि

रहने गौतम बुद्धको शिष्यहरू सधैं जागृति अवस्थामा हुन्छन् । (नेपाली)

(२९७)

सुप्पबुद्धं पबुज्झन्ति – सदा गोतमसावका ।
येसं दिवा च रत्तो च—निच्चं धम्मगतासति ।।८।।

(पालि)

२९७– धिन म्हुन धार्मा ला गे ताङरि ल्हागाब तासीन चिबा चुह्लाङबा साङगेला शिच्छे धुगु सात्तान छोर्सी चिबा ताबा मुला । (तामाङ)

२९७– रातो दिन धर्मको गुणानुस्मरणमा लागि रहने यस्ता गौतम बुद्धका शिष्यहरू सधैं जागृत भै रहन्छन् । (नेपाली)

(२९८)

सुप्पबुद्धं पबुज्झन्ति सदा गोतमसावका ।
येसं दिवा च रत्तो च—निच्चं सङ्घगतासति ।।९।।

(पालि)

२९८– धिन म्हुन घेधुन (संघ) ला थु गुनुरि

ल्हागाब तासीन चिबा साङ्गेला शिच्छे धुगु सात्तान छोर्सी चिबा ताबा मुला । (तामाङ)

२९८– राता दिन संघको गुणानुस्मरणमा लागि रहने गौतम बुद्धका शिष्यहरू सधैं जागृत भै रहन्छन् । (नेपाली)

(२९९)

सुप्पबुद्धं पबुज्झन्ति—सदा गोतमसावका ।
येसं दिवा च रत्तो च—निच्चं कायगतासति ॥१०॥
(पालि)

२९९– धिन म्हुन म्हासी निबा ढान्बारी ल्हागाब तासीन चिबा साङ्गो ला शिच्छे धुगु सात्तान छोर्सी चिबा ताबा मुला । (तामाङ)

२९९– रात दिन कायानुस्मृतिमा लागि रहने गौतम बुद्धका शिष्यहरू सधैं जागृत भै रहन्छन् । (नेपाली)

(३००)

सुप्पबुद्धं पबुज्झन्ति—सदा गोतमसावका ।

येसं दिवा च रत्तो च—अहिंसाय रतो मनो ॥११॥

(पालि)

३००– थापा तुप्पा (अहिंसा) रि सेम आलाना सङगेला शिच्छे धुगु सात्तान छोर्सी चिबा ताबा मुला।

(तामाङ)

३००– हरवखत अहिंसामा मन लगाई रहने गौतम बुद्धका शिष्यहरू सधैं जागृत भै रहन्छन्। (नेपाली)

(३०१)

सुप्पबुद्धं पबुज्झन्ति—सदा गोतमसावका।
येसं दिवा च रत्तो च—भावनाय रतो मनो ॥१२॥

(पालि)

३०१– सात्तान घोमरि सेन ल्हागाब लासी चिबा साङगेला शिच्छे धुगु छोर्शी चिबा ताबा मुला। (तामाङ)

३०१– हरवखत ध्यानाभ्यासमा मन लगाई रहने गौतम बुद्धका शिष्यहरू सधैं जागृत भै रहने छन्।

(नेपाली)

वैशाली, महावन (३०२) वृजीपुत्रिक भिक्षु

दुप्पब्बज्जं दुरभिरमं— दुरावासा घरा दुखा।
दुक्खो'समान संवासो— दुक्खानुपतित'द्धगू।
तस्मा न च'द्धगु सिया—दुक्खानुपतितो सिया॥१३॥

(पालि)

३०२- नियम धोम्पा तिगाई ग्रालाना टापछ्यो लामा जिन्धकी निबारी घारो धुङ्गल ताबा मुला, सेम ग्रातङ्वा दिमरि चिमा धुङ्गल ताबा मुला, ह्राङ थेन आढिक्पा म्हि थेन चिबारी धुङ्गल ताबा मुला, थेह्राङ ताबासे ढान्तोवा ग्योल्हामरि ग्राम्राबा झ्याबा हिन्ना, धुङ्गल ला लिच्छा ल्हागाव आताबा झ्याबा ताबा मुला।

(तामाङ)

३०२– बिना नियम पूर्वक ग्रहण गरिएको प्रव्रज्या सहितको जीवन बिताउनु कठिन छ, निवास गर्न अयोग्य घरमा बस्नु दुःखद छ, आफ्नो अनुकूल न भएको मानिस संगमा बस्नु पनि दुःखद छ, त्यस कारण संस्कृतिको बाटोमा न लाग्नु बेस, दुःखको पछि न लाग्नु बेस छ।

(नेपाली)

जेतवन (३०३) चित्त गृहपति

सद्धो सीलेन सम्पन्नो यसो भोग समप्पितो ।
यं यं पदेसं भजति—तत्थ तत्थे'व पूजितो ।।१४।।(पालि)

३०३– सेमसेम्हान्वा शीलरि चिबा इज्जेत मुबा म्हि खालाङ दाम्मान निसइनु तेन्वा तावा मुला ।(तामाङ)

३०३- श्रद्धावान्, शीलवान् र यशका भागी व्यक्ति जहाँ गए पनि सन्मान सत्कारको पात्र बन्द छ । (नेपाली)

(३०४)

दुरेसन्तो पकासेन्ति[१]—हिमवन्तो'व पब्बतो ।
असन्तेत्थ न दिस्सन्ति—रत्ति[२] खित्ता यथा सरा ।।१५।।
(पालि)

३०४- घेलोङ धुगु थाह्लेङ चिसाइनु ग्लिङ (हिमाल) ह्लाङ ह्याल ह्याल म्राङबा तावा मुला, म्हुन्छे खजावा धाली मींया ह्लाङ म्लाङ फो मुबा धुगु आम्राङबा मुला । (तामाङ)

१. ब० पकासन्ति । २. ब० रत्तिं ।

३०४– साधुसन्तहरू टाढा बसे पनि हिमालय झैं चम्कन्छ, असत्पुरुषहरू रातको अन्धकारमा छोडेको वाण झैं देखिदैंन । (नेपाली)

जेतवन (३०५) एक्लै बस्ने स्थविर

एका'सनं एकसेय्यं—एको चर 'मतन्दितो ।
एको दमय'मत्तानं—वनन्ते रमतो[1] सिया ॥१६॥ (पालि)

३०५– ठि घिकरि चिवा थेन तिसा घिकरि म्हेर्बा ङ्बा आम्लेबा याकार थिक नुन आन्छार लासी सेम नाङ खाम्बा म्हि झ्याबा आनान्त से हि (जङ्गालरि) चिबा मुला । (तालाङ)

३०५– एउटै आशनमा बस्ने र एउटै शय्यामा सुत्ने, आलस्य रहित तथा एक्लै विचरण गरेर आत्म दमन गर्ने पुरुष आनन्द पूर्वक जङ्गलमा वास गर्दछ ।
(नेपाली)

प्रकीर्ण वर्ग सिद्धियो

१. ब० रमती ।

२२–निरयवग्गो

(नर्क वर्ग) नार्गा

जेतवन (३०६) सुन्दरी परिव्राजिका

अभूतवादी निरयं उपेति
यो चा'पि कत्वा न करोमी'ति चा'ह ।
एभो'पि ते पेच्च समा भवन्ति
मिहीनकम्मा मनुजा परत्थ ।।१।। (पालि)

३०६– आसत्ती धिक्पा नार्गारी निबा मुला, आइयाबा कार्मा लासी नुन आलानी भिबा नुन निबा मुला, चुङि नुन आइयाबा गे लाबा म्हि धुगु शिबा थेन थयो ताबा मुला । (तामाङ)

३०६– असत्यवादी नरकमा जान्छ, गरेर पनि गरेको छैन भन्ने पनि जान्छ, यी दुवै प्रकारमा नीच काम गर्ने मानिसहरू मृत्यु पछि समान हुन्छ । (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन   (३०७) दुश्चरित्रको फल भोग्ने

कासावकण्ठा बहवो—पापधम्मा असञ्ञता ।
पापा पापेहि कम्मेहि—निरयं ते उपपज्जरे ॥२॥ (पालि)

३०७– खारेरि साङगेला घोइला क्यान्छी गादे सेम नाङ श्राखाम्बा श्रातोबा कार्मा लाबा मुला, थेनी धुगु ह्राङ्ला कार्मासे लामा नार्गारी केवा मुला । (तामाङ)

३०७- गलामा काषाय वस्त्र धारण गर्ने कैयन् असंयमी छन्, पापी छन्, तिनीहरू आफ्नो पापकर्मले गर्दा नरकमा उत्पन्न हुन्छन् । (नेपाली)

वैशाली   (३०८) वग्गुमुदातीरवासी भिक्षु

सेय्यो अयोगुलो भुत्तो—तत्तो अग्गिसिखूपमो ।
यञ्चे भुञ्जेय्य दुस्सीलो—रट्ठपिण्डं असञ्ञतो ॥३॥
(पालि)

३०८–सेम नाङ श्राखाम्बा बेहोर आझ्यावा ताली ह्युलसा ला श्रान्ना चावा भिलाई मेंसे ह्राङ वाला लेप्पा फाइला काङगुर (डल्लो) चावा झ्यावा । (तामाङ)

३०८–असंयमी दुराचारी भै देशको अन्न खानु भन्दा आगो झैं रालो तातेको फलामको डल्लो खानु बेस। (नेपाली)

जेतवन (३०९) क्षेम भन्ने सेठको छोरा

चत्तारि ठानानि नरो पमत्तो
आपज्जति परदारूपसेवी।
अपुञ्ञलाभं न निकामसेय्यं
निन्दं ततीयं निरयं चतुत्थं ॥४॥ (पालि)

(३१०)

अपुञ्ञलाभो'च गती च पापिका
भीतस्स भीताय रती च थोकिका।
राजा च दण्डं गरुकं पणेति
तस्मा नरो परदारं न सेवे ॥५॥ (पालि)

३०९–३१०– केवा शिवा आझ्याबा पुन्ये गेताङ लाबा लाभ निन्दा ताम लाबा नार्गा चुत्ते घा ब्लि ताबा

मुला, न्ये अछयोबा से लामा लिच्छा आक्याबा ग्याल्हाम याङबा मुला, ङज्याङ–ङाज्याङ ढान्डा तासी, खाबा मुला, थेह्नाङ ताबासे म्हिसे स्यान्दो म्रीङ म्हि थोरी सेम थालाउ। (तामाङ)

३०९, ३१०– प्रमादी भै व्यभिचार गर्ने व्यक्तिलाई अपुण्य लाभ, सुखनीद न हुनु, निन्दा र नरक बास यति ४ गति हुन्छ। अपुण्य लाभले गर्दा भविष्यमा दुर्गति प्राप्ति हुन्छ, भयभीत हुन परेर रति सुख अल्प (थोरै) हुन्छ। ठूल्ठूलो दण्ड आई पर्छ त्यसकारण मानिसले परस्त्री गमग नगर्नु। (नेपाली)

जेतवन (३११) कटुभाषी भिक्षु

कुसो यथा दुग्गहितो—हत्थ'मेवा'नुकन्तति।
सामञ्ञं दुप्परामट्ठं—निरयायु'प[1] कड्ढति ॥६॥
(पालि)

---

१. सि० निरयाय।

३११– कुश चुङमा झ्यानाले आचुङसाम, यारी पोर ताबा मुला, घेलाङ (सन्यास) से धार्मा झ्याना लासी आविन्नी भिसाम नार्गारी नितोबा मुला। (तामाङ)

३११– कुश समात्दा राम्ररी न समात्नेलाई हातमा घाऊ हुन्छ। श्रमण धर्म (संन्यास) राम्ररी पालन गरेन भने नरक जानु पर्छ। (नेपाली)

(३१२)

यं किञ्चि सिथिलं कम्मं—संकिलिट्ठञ्च यं वतं[1]।
संकस्सरं ब्रह्मचरियं—न तं होति महप्फलं ॥७॥ (पालि)

३१२– कार्मा योनान ला आखाम्बा ङयुङने थेन ढिप (अशुद्ध) ताबा घेलोङ चु खाज्युबाइ ङाज्याङ रो (फल) आयाङबा मुला। (तामाङ)

३१२– शिथिल कर्म मलयुक्त व्रत र अशुद्ध ब्रह्मचर्य–यी कुनै पनि महाफलदायक हुँदैन। (नेपाली)

---

1. ब०, कतं।

(३१३)

कयिरा चे[१] कयिराथे'तं—दल्ह'मेतं परक्कमे ।
सिथिलोहि[२] परिब्बाजो[३]— भिय्यो आकिरतेरजं ।।८।।
(पालि)

३१३– टामछ्यो लासी गे लातोवा मुला भिसाम थेगे सेम लासी लाउ, सेम आलाना टापछ्यो लाबा ह्लाङ्ला सेम आसालमा घोसी धुलु थोन्बा मुला ।(तामाङ)

३१३– प्रव्रजित भएर गर्नु पर्ने काम छ भने गर, शिथिल स्वभाव हुने परिव्राजकले आफ्नो मनमा चित्त-मलरूपी धूलो कन् बढाउँछ । (नेपाली)

जेतवन (३१४) कुनै ईर्ष्या गर्ने स्त्री

अकतं दुक्कतं[४] सेय्यो—पच्छा तपति[५] दुक्कतं ।
कतञ्च सुकतं सेय्यो—यं कत्वा नानुतप्पति ।।९।। (पालि)

---

१. ब० 'कयिरञ्चे' । २. ब० सठिलो ।
३. ब० परिब्बजी । ४. ब० दुक्कटं ।
५. ब० तप्पति ।

३१४– आङ्याबा गे आलाबान ङ्याबा, आङ्याबा गे लामा लिच्छा आळयाबा ताबा मुला, ङ्याबा गे लामा जेन ङ्याबा ताबा मुला, खाज्युबाइ गे लामा लिच्छा आक्षोबा मुला। (तामाङ)

३१४– खराब काम नगर्नु नै बेस, खराब काम गर्दा पछुतो हुन्छ, राम्रो काम गर्नु नै बेस, जुन काम गर्नालि पछि ताप हुँदैन। (नेपाली)

जेतवन (३१५) घेरै भिक्षुहरू

नगरं यथा पच्चन्तं—गुत्तं सन्तर बाहिरं।
एवं गोपेथ अत्तानं—खणो वे मा उपच्चगा।
खणा'तीता हि सोचन्ति—निरयम्हि समप्पिता ॥१०॥
(पालि)

३१५– खालाइ साँद न्हाङरि थेन फिक्र्यापि ग्ला ङि ग्यामसे आन्होङबा ङ्याबा ताला थेह्लाङ नुन ह्लाङ्दा कयाबा धुइ तासाम होह्लाङ नुन था थ्याङगो, ङ्याबा धुइ निमा हेन्छे नार्गा बास तासी ढान्तोबा मुला।
(तामाङ)

३१५– जस्तो सीमान्त प्रदेश भित्र र बाहिर दुवै तर्फबाट सुरक्षित हुन्छ त्यस्तै आफुलाई सुरक्षित गर, अवसर खेर न फाल, अवसर बिते पछि नरक बास भै अपशोच गर्नु पर्ला। (नेपाली)

जेतवन (३१६) निग्रंन्थ (=जैन साधु)

अलज्जिताये लज्जन्ति—लज्जिताये न लज्जरे।
मिच्छादिट्ठिसमादाना— सत्ता गच्छन्ति दुग्गतिं ॥११॥
(पालि)

३१६– पेला आखाबा ग्लारी पेबा, पेतोबा ग्लारी आपेबा आतोबा गे लाबा चा आतोबा ग्लारी धोबा मुला। (तामाङ)

६१६– लाज मान्न नहुने ठाउँमा लाज मान्दछ, लाज मान्नु पर्ने ठाउँमा लाज नमानी मिथ्या दृष्टि ग्रहण गर्ने जीव दुर्गतिमा पुग्दछ। (नेपाली)

(३१७)

अभये च भयदस्सिनो—भये चा'भयदस्सिनो ।
मिच्छादिट्ठिसमादाना—सत्ता गच्छन्ति दुग्गतिं ।।१२।।
(पालि)

३१७– लोङः आतोबा ग्लारी लोङबा। लोङतोबा ग्लारी आलोङबा आरेबा ताम आझेबा गे लाबा म्हि आतोबा ग्लारी घोबा मुला। (तामाङ)

३१७– भय न लिनु पर्ने ठाउँमा भय लिई, भय लिनु पर्ने ठाउँमा भय नलिई मिथ्या दृष्टि ग्रहण गर्ने जीव दुर्गतिमा पुग्दछ। (नेपाली)

जेतवन (३१८) तीर्थिय श्रावक

अवज्जे वज्जमतिनो—वज्जे चा'वज्जदस्सिनो ।
मिच्छादिट्ठिसमादाना—सत्ता गच्छन्ति दुग्गतिं ।।१३।।
(पालि)

३१८– पाल आरेबा (निर्दोष) दा पाल लाबा पाल लातोबा दा पाल आरेबा आङबा म्हि आतोबा ग्लारी घोबा मुला। (तामाङ)

३१८– निर्दोषमा दोष् र दोषमा निर्दोष देखेर मिथ्या दृष्टि ग्रहण गर्ने जीव दुर्गतिमा पुग्दछ । (नेपाली)

(३१९)

वज्जञ्च वज्जतो ञत्वा—अवज्जञ्च अवज्जतो ।
सम्मादिट्ठिसमादाना—सत्ता गच्छन्ति सुग्गतिं ।।१४।।
(पालि)

३१९– पाल मुबा दा पोल, पाल ग्रारेपा च्यो च्यो ग्राङसी गे लाबा म्हिदा साङगेला ह्यु॰ल याङबा मुला । (तामाङ)

३१९– दोषलाई दोष र निर्दोषलाई निर्दोष नै देखेर सम्यक् दृष्टि ग्रहण गर्ने जीवलाई स्वर्ग प्राप्ति हुन्छ । (नेपाली)

नर्क वर्ग सिद्धियो

२३–नागवग्गो

(हात्ती वर्ग) हात्ती दुगु

जेतवन (३२०) आनन्द थेर

अहं नागो व सङ्गामे—चापातो पतितं सरं।
अतिवाक्यं तितिक्खिस्सं—दुस्सीलो हि बहुज्जनो ॥१॥
(पालि)

३२०– छत्पा (लडाई) रि रोप्पा म्या (वाण) हात्तीसे नावा ह्लाङ ङाइ नुन श्यान्दो से पाङाबा आङ्याबा ताम नासेला मुला। (तामाङ)

३२०– लडाईमा छोडेको वाण हात्तीले सहन गरे झैं मैले अर्काको कटुवाक्य सहन गरें, किनकि संसारमा दुःशील व्यक्ति नैं धेरैं छन्। (नेपाली)

(३२१)

दन्तं नयन्ति समितिं—दन्तं राजा'भिरूहति ।
दन्तो सेट्ठो मनुस्सेसु—यो'तिवाक्यं तितिक्खति ॥२॥
(पालि)

३२१– तालिम याङबा हात्ती वा छात्यारि भोर्बा मुला, चुह्लाङबा हात्तीरि ग्ले से क्रेबा मुला, म्हि माह्धेरि सेम नाङ खाम्बा म्हि ह्याबा ताबा मुला, खालाइ से आक्रयाबा ताबा मुला । (तामाङ)

३२१– तालीम पाएको हात्तीलाई संग्राममा लैजान्छ, त्यस्तो हात्तीमा राजाले चढ्छ, मनुष्यको बीच-मा आत्मदमन गरेको व्यक्ति श्रेठ हुन्छ जसले कटुवाक्यलाई सहन गर्दछ । (नेपाली)

(३२२)

वर'मस्सतरा दन्ता—आजानीय्या च सिन्धवा ।
कुञ्जरा च महानागा—अत्तदन्तो ततो वरं ॥३॥
(पालि)

३२२– खाच्चार सिन्धु ह्यूल ला झ्यावा ता थेन लु ङाज्याङ हात्ती घुगु कुशी थान्बा झ्याबा हिन्ना, थे भिलाई ह्लाङ दा कुशि थान्बा झ्याबा हिन्ना। (तामाङ)

३२२– खच्चर सिंधु देशको असल घोडा र महानाग हात्तीहरू दमन गर्नु उत्तम हो, त्यो भन्दा आफुलाई दमन गर्नु कनै उत्तम। (नेपाली)

जेतवन (३२३) अघि माहुते भएको भिक्षु

न हि एतेहि यानेहि—गच्छेय्य अगतं दिसं।
यथा'त्तना सुदन्तेन—दन्तो दन्तेन गच्छति ।।४।। (पालि)

३२३– ह्लाङसे सेम नाखाम्बा थेन नाङसी थान खाम्बा म्हि साङघेबारि निखाम्बा मुला, हात्ती थेन ता क्षेबा म्हि थेह्लाङबारी निआखाम्बा मुला। (तामाङ)

३२३– आफुलाई संयम र दमन गर्ने व्यक्ति निर्वाण तरफ जान सक्छ, हात्ती घोडा आदि चढी त्यस तरफ जान सकिदैन। (नेपाली)

जेतवन (३२४) एक ब्राह्मण पुत्र

धनपालको नाम कुञ्जरो
कटुकप्पभेदनो[1] दुन्निवारयो ।
बद्धो कवलं न भुञ्जति
सुमरति नागवनस्स कुञ्जरो ।।५।। (पालि)

३२४– धनपाल भिबा हात्ती फउज धुगु क्यार थेन मार ला खाम्बा हात्ती थेह्लाङबा बाङ खाबा हात्ती चुङसी थान्बा धुइरि चाबा स्हे आचाबा ह्लाङ ह्रि (जङ्गल) रि चिबा झ्याबा ढान्छी चिबा लाबा मुला ।
(तामाङ)

३२४– धनपाल भन्ने हात्ती सैन्यलाई छितर बितर गर्नु सक्ने त्यस्तो बलवान् हात्ती बन्धनमा पर्दा पनि खाने कुरो न खाई आफु बस्ने मनोहर जङ्गल मात्र सम्झेर बस्छ । (नेपाली)

१. ब० कटुक भेदनो ।

जेतवन (३२५) प्रसेनजित् कोशल राजा

मिद्धी यदा होति महग्गसो च
निद्दायिता सम्परिवत्तसायी
महावराहो'व निवापपुट्ठो
पुनप्पुनं गब्भ'मुपेति मन्दो ॥६॥ (पालि)

३२५– ल्हानान चावा स्हे चावा म्लेखु ङ्ह्लाबा खाबा म्हि ल्हानान चासी छोवा तिलि ह्लाङबा ह्रिन्ना, थेह्लाङबा भोमलोङ नुन खोपा (गर्भ) रि केबा मुला ।
(तामाङ)

३२५– धेरै आहार खाने अलसी निद्रालु मानिस धेरै खानाले मोटाएर राखेको सुंगुर जस्तै हो, त्यस्ता मूर्ख बराबर गर्भबासमा आउँछ ।

जेतवन (३२६) सानु श्रामणेर

इदं पुरे चित्त मचारि चारिकं[1]
येनि'च्छकं यत्थकामं यथासुखं ।

---

१. ब० सि चरितं ।

तदज्ज'हं निग्गहेस्सामि[1] योनिसो
हत्थिप्पभिन्नं विय अङ्कुसग्गहो ।।७।। (पालि)

३२६– चु सेम ङाच्छा ह्राङ ताङबा ग्लारी निबा मुबा, धारेम ङा चुदा माउतेसे हात्ती कुवा ह्राङ कुशि थान्छेला । (तामाङ)

३२६ - यो चित्त अघि आफ्नो इच्छा मुताविक जहाँ मन लाग्यो उहीं जान्थ्यो अब यसलाई मैले माहुतेले हात्तीलाई दमन गरे झैं दमन गर्नेछु । (नेपाली)

जेतवन (३२७) कोशल राजाको पावेय्यक हात्ती

अप्पमादरता होथ—सचित्तम'नुरक्खथ ।
दुग्गा उद्धरथ'त्तानं—पंके सत्तो'व[2] कुञ्जरो ।।८।।
(पालि)

१. निग्गहिस्सामि । २. ब० सन्तो ।

३२७– शि म्रातोबा तावारी सेम लाउ, ह्लाङ ला सेमदा च्याबा सम्बा लाउ ल्होद–ल्होदपा–(धाप) रि हात्ती ह्लाङदा माया, प्रेम भोमो माया क्वाल दा ल्होद–ल्होदपा (धाप) ग्यामसे तेगो । (तामाङ)

३२७– अप्रमादी हुनुमा मन लगाउ, आफ्नो चित्तको रखबारी गर, दलदलमा (धाप) परेको हात्तीले झैं आफूलाई राग, द्वेष र मोहको दलदलबाट निकाल । (नेपाली)

पारिलेय्यकवन (३२८) केही भिक्षुहरू

सचे लभेथ निपकं सहायं
सद्धिं चरं साधुविहारि धीरं ।
अभिभुय्य सब्बानि परिस्सयानि
चरेय्य तेन'त्तमनो सतीमा ॥९॥ (पालि)

३२८– चिप्पा बुद्धि शील मुबा ह्रो याङ साम म्होकोन गेताङ झ्याबा ताला, होस थान्छी ताङसी थे म्हिला भ्रेलघा (संगत) लाउ । (तामाङ)

३२८– पाको बुद्धि भएको शीलवान् साथी पाए सबै प्रकारको विघ्न–वाधा हट्छ अनि सचेत तथा प्रसन्न भई त्यस व्यक्तिको सतसंगत गर। (नेपाली)

(३२९)

नो चे लभेथ निपकं सहायं
सद्धिं चरं साधुविहारि धीरं।
राजा'व रट्ठं विजितं पहाय
एको चरे मातङ्ग'रञ्ञो'व नागो ॥१०॥
(पालि)

३२९– चिप्पा बुद्धी मुबा थेन बेहोर झ्यावा ह्रो याङ साम ग्लेसे ह्युलसा (देश) ढाबा खलाबा ह्राङ खलासी भोमलोङ हात्ती ब्राबा ह्राङ याकार घिक ब्राबा झ्याबा। (तामाङ)

३२९– पाको बुद्धि भएको तथा सच्चरित्रवान् साथी न पाए राजाले पराजित देश छोडे झैं छोडेर मातङ्ग हात्ती झैं एक्लै हिड्नु वेश छ। (नेपाली)

(३३०)

एकस्स चरितं सेय्यो—नत्थि बाले सहायता ।
एको चरे—न च पापानि कयिरा ।
अप्पोस्सुक्को—मातङ्ग'रञ्ञो व नागो ॥११॥ (पालि)

३३०– भोमलोङ धुगु थेन म्रेल्वा लाबा भिलाई धिक्पा (पाप) म्रालाना सेम नाङसी याकार घिक हात्ती म्राबा ह्लाङ म्राबा झ्याबा । (तामाङ)

३३०– मूर्खहरूको संगत गर्नु भन्दा, पाप नगरी संयमी भै मातङ्ग हात्ती झैं एक्लै बिचरण गर्नु बेस छ । (नेपाली)

हिमाल प्रदेश (३३१) मार

अत्थम्हि जातम्हि सुखा सहाया
तुट्ठी सुखा या इतरी'तरेन ।
पुञ्ञं सुखं जीवितसङ्ख्यम्हि
सब्बस्स दुक्खस्स सुखं पहानं ॥१२॥ (पालि)

३३१– गे लाबा धुईरि ङेङकोर ग्यामसे बाङ (मद्दत) याङबा सु:ख हिन्ना, थे याङसी थेरि शान्तोस ताजी भिसाम थेनुन सुःख हिन्ना, शिसि लिच्छा याङबा पुन्ये नुन सु:ख हिन्ना म्होकोन धुङाल म्हाबानुन सु:ख हिन्ना। (हामाङ)

३३१– काम पर्ने वेलामा मित्र द्वारा सहायता पाउनु सुख हो, जो मिल्यो त्यसमा सन्तुष्ट हुनु पनि सुखै हो, मृत्यु पछि पुण्य सुख हो, सबै दु:खको क्षय नै ठूलो सुख हो। (नेपाली)

(३३२)

सुखा मत्तेय्यता लोके—अथो पेत्तेय्यता सुखा।
सुखा सामञ्ञता लोके—अथो ब्रह्मञ्ञता सुखा ।।१३।।
(पालि)

३३२– सान्छार री आबा आमदा च्याबा साम्बा (सेबा) लाबा सु:ख हिन्ना थु (ज्ञान) याङबा किन्बा नुन सुःख हिन्ना धिकाा ग्रारेबा गलोङ क्रान सु:ख हिन्ना।
(तामाङ)

३३२- संसारमा आमा बाबुको सेवा गर्नु सुख हो, श्रमणभाव पनि सुख नै हो र पाप रहित भै ब्राह्मणभाव झन् सुख हो। (नेपाली)

(३३३)

सुखं याव जरा सीलं—सुखा सद्धा पतिट्ठिता।
सुखा पञ्ञाय[1] पटिलाभो—पापानं अकरणं सुखं।।१४।।
(पालि)

३३३- खेप्पा दोदे धोना धोम्पा किन्छी चिबा सु:ख हिन्ना, सेम न्हाङ हेन्छे तेन्वा सु:ख हिन्ना, थु याङसी सेबा सु:ख हिन्ना, धिक्पा आलाबा सु:ख हिन्ना। (तामाङ)

३३३- बुढेस काल सम्म शीलपालनगर्नु सुख हो। श्रद्धावान् हुनु सुख हो, प्रज्ञा ज्ञान लाभ गर्नु सुख हो; पाप नगर्नु सुख हो। (नेपाली)

हात्ती वर्ग सिद्धियो।

---

१. न० पञ्ञा।

२४-तराहावग्गो

(तृष्णा वर्ग) फुईबा तिर्साना

जेतवन (३३४) कपिल माछा

मनुजस्स पमत्तचारिनो
तण्हा वढ्ढति मालुवा विय ।
सो प्लवति[1] हुराहुरं
फलमि'च्छे'व वनस्मि वानरो ॥१॥ (पालि)

३३४– शितोबा म्हिला फुइबा, सेना-सेनान फित्ता ह्लाङ बढाब तावा मुला, दोङ्ला रो (फलफुल) ला आस लासीह्रिरि छयोङ्ली ब्राबा माकार ह्लाङ शितोबा म्हिसे साञ्छाररी दोसी-दोसें केबा मुला ।
(तामाङ)

६३४– प्रमादो व्यक्तिको तृष्णा मालुवा लता झैं बढ्छ, फल फूलको आशा गरी जङ्गलमा उफ्रेर हिंड्ने

1. ब० पलवेति ।

बाँदर झैं प्रमादी व्यक्तिले संसारमा बारम्बार जन्म लिन्छ। (नेपाली)

(३३५)

यं एसा सहती[1]जम्मी—तण्हा लोके विसत्तिका।
सोका तस्स पवड्ढन्ति—अभिवड्ढं'व[2] वीरणं ॥२॥
(पालि)

३३५– खालाइदा चु फुईबा तिर्साना से आखला थेला सेम न्हाङरि बार्खारी विरण भिबा छे (घास) ल्रेबा ह्लाङ धुङाल बाढाब ताबा मुला। (तामाङ)

३३५– जसलाई यो विषरूपी नीच तृष्णाले छोड्दैन, त्यसको चित्तमा वर्षामा वीरण भन्ने घाँस बढे झैं शोक बढ्दछ। (नेपाली)

(३३६)

यो चेतं सहते जम्मी– तण्हं लोके दुरच्चयं।
सोका तण्हा पपतन्ति—उदबिन्दू व पोक्खरा ॥३॥
(पालि)

१. ब० सहुते। २. ब० अभिउट्ठं।

३३६– तासाइनु खालाईसे त्याक्त खला तोबा म्हेदा खला जी मिसाम, थेला धुङाल कामाल लाबा ग्यामसे क्युई ताईबा ह्लाङ ताईत्रा मुला । (तामाङ)

३३६– किन्तु जसले यो दुष्त्याज्य नीचलाई वशमा राखदछ, त्यसको शोक कमलपातबाट टप्केको पानीको थोपा झैं गिर्दछ । (नेपाली)

(३३७)

तं वो वदामि भद्दं वो—यावन्ते'त्थ समागता ।
तण्हाय मूलं खणथ—उसीरत्थो'व वीरणं ।
मा वो नलं'व सोता'व—मारो भञ्जि पुनप्पुनं ॥४॥
(पालि)

३३७– थे ह्लाङ ताबासे चुरि पोप (जम्मा) ताबा यनीकादे म्होको तान पाङबा झ्याबा ला ला गिरि बिरण छे स्योईबारी म्हाईबा ह्लाङ यनी कादेसे फुईबा तिर्सना दा टाँ हेन्छे स्योइगो, यनी कादे दा खीन दा नामला धारा से कुबा ह्लाङ (मार) से कु ग्राखाम्या मुला । (तामाङ)

३३७– त्यसैले यहाँ जम्मा भएका तिमीहरू सबै लाई भन्दछु– तिमीहरूको कल्याणको लागि वीरण घाँस उखेल्न खोज्नेले झैं तिमिहरूले पनि तृष्णालाई जडै देखि उखेल, अनि तिमीहरूलाई बाँसलाई पानीको धाराले सताए झैं मारले दुःख दिन सक्तैन। (नेपाली)

जेतवन (३३८) गूथसूकर पोतक

यथा'पि मूले अनुपद्दवे दल्हे
छिन्नो'पि रुक्खो पुनरेव रूहति।
एवम्पि तण्हानुसये अनूहते
निब्बत्तति दुक्खमि'दं पुनप्पुनं।५।। (पालि)

३३८– टाँ ग्राप्लोकना थासी जे थान्वा दोङदोमी भुबा ह्लाङ फुइबा थेन छयोईरि मुवा ह्लाङ टा थासी म्रपोवपा दा चुधुङाल दोसी-दोसी खाबा मुला।
(तामाङ)

३३८– जरा न उखेली केवल काटेर मात्रै राखेको रूख फेरि फेरि उम्रे झैं तृष्णा र अनुशयको समूल नष्ट नगर्नेलाई यो दुःख बारम्बार आउँछ। (नेपाली)

(३३९)

यस्स छत्तिसति सोता—मनापस्सवना भुसा ।
वाहा[1] वहन्ति दुद्दिट्ठं—सङ्कप्पा रागनिस्सिता ।।६।।
(पालि)

३३९– खालाई त्पा बोगाल्छे च्यु धुध (छत्तिस) गोटा से च्याबा ङ्यान्बा म्राङबा धुगुरि ताङसी थेखा मींसुर (राग) थोन्बा सेलामा थेदा आळयाबा ग्याल्हामरि भोर्बा मुना । (तामाङ)

३३९– जसको छत्तीस श्रोत, संसारमा प्रिय पदार्थमा प्रवाहित भएर त्यसको रागपूर्ण संकल्पले उसलाई दुद्ष्टितिर बगाएर लंजान्छ । (नेपाली)

(३४०)

सवन्ति सब्बधी सोता—लता उब्भिज्ज[2] तिट्ठति ।
तञ्च दिस्वा लतं जातं—मूलं पञ्ञाय छिन्दथ ।।७।।
(पालि)

१. ब० मद्दा । २. ब० उप्पज्ज ।

३३०– चु फुईबा खालाङ दाम्मान वागाब्र ताबा मुला, लाङधु, लाहारा थिसी थोन्बा मुला, थे ह्राङ बान फुईबा खाबा लाहारा ग्राङसी छ्योइला थु खेसी थेला मुला टाँ थातोबा मुला। (तामाङ)

३४०– यो तृष्णारूपी स्रोत जतातर्तै बही रहेको छ, लता फुटेर निस्केको छ, त्यो फँलिदै आएको तृष्णा-रूपी लता देखेर प्रज्ञारूपी शस्त्रले त्यसको मूल समेत काट्नु पर्छ। (नेपाली)

(३४१)

सरितानि सिनेहितानि च
सोमनस्सानि भवन्ति[1] जन्तुनो।
ते सातसिता सुखेसिनो
ते वे जातिजरूपगा नरा ॥८॥ (पालि)

३४१– फुइबा म्हि धुगुदा घान्दी ला छुबा माया झ्याबा मान्बा मुला, सुःख ला गेलाबा म्हि धुगु फुईबा

1. ब० होन्ति।

तिर्सांना घान्दी ला क्युईरि दोसी दोसी केबा शिबा ग्लारी तिबामुला । (तामाङ)

३४१- तृष्णारूपी नदी मानिसहरूलाई खूब प्यारो तथा मनोहर लाग्दछ, सुखको कामना गर्ने मानिस-हरू तृष्णा नदीका प्रवाहमा परेर बारम्बार जन्म मरणको फन्दामा पर्दछन् । (नेपाली)

(३४२)

तसिणाय पुरक्खता पजा
परिसप्पन्ति ससोव बन्धितो ।
संयोजन सङ्गसत्ता[1]
दुक्ख मुपेन्ति पुनप्पुनं चिराय ॥९॥ (पालि)

३४२- चुङसी थान्बा ता क्युर्सि चिबा ह्लाङ फुईबा ला लिच्छा श्राखनाना सेमला वन्धरि चिवा म्हि धुगु दा सोते धोना घुचाल ताबा मुला । (तामाङ)

१. कहिं १ 'सत्तका'

३४२– बाँधी राखेको चौघोडा घुमी रहे झैं तृष्णाको पीछा न छोडी संयोजन (मनको बन्धन) मा रहेका मानिसहरूलाई दीर्घकालसम्म बराबर दुःख हुन्छ। (नेपाली)

(३४३)

तसिणाय पुरक्खता पजा
परिसप्पन्ति ससो व बन्धितो।
तस्मा तसिणं विनोदये
भिक्खु आकङ्खी[1] विरागमत्तनो ॥१०॥
(पालि)

३४३– फुईबाला लिच्छा वाङबा म्हि धुगु चुङसी थाबा ता ह्लाङ क्युर्सि–क्युर्सि चिबा मुला, घेलोङ धुगु हो! बैराग्य ग्याम ब्रासो फुईबा रोकाब लाबा सिम लाउ। (तामाङ)

१. ब० आकङ्क्न्तो।

३४३– तृष्णाको पीछा गर्ने प्राणीहरू बाँधी राखेका चोघोडा झैं घुमी घुमी रहन्छन्, अतएव भिक्षु हो, वैराग्य मार्गमा लागेर तृष्णा निरोधको आकांक्षा गर। (नेपाली)

वेणुवन (३४४) विभ्रान्तक भिक्षु

यो निब्बनथो वनाऽधिमुत्तो
वनमुत्तो वनमेऽव धावति।
तं पुग्गलमेऽव पस्सथ
मुत्तो बन्धनमेऽथ धावति ॥११॥ (पालि)

३४४– सान्छारला बन्धन या ग्यामसे फेसि हिरि निसी चिबा दोसी ह्रि खजासी दिमरिन खासी चिबा म्हिदा क्यागो, दोसी बन्धन रि खाचिबा मुला। (तामाङ)

३४४– संसारको बन्धनबाट छुटेर वनबास गएर फेरि जङ्गल छोडी घरैमा आई बस्ने मानिसलाई हेर, फेरि बन्धनैमा आई रहेको छ। (नेपाली)

(३४५)

न तं दल्हं[1] बन्धनमाहु धीरा
यदा यसं दारुजं बब्बजञ्च ।
सारत्तरत्ता मणिकुण्डलेसु
पुत्तेसु दारेसु च या अपेखा ॥१२॥ (पालि)

३४५– फाइला सिला थेन छोदाला बन्धनदा बुद्धि मान म्हिसे कोङबा आयाङबा मुला, न्होर(सम्पत्ति) म्रिङ क्हा कामे मुबा, माया पिर्थि नुन बन्धन पाङाबा मुला । (तामाङ)

३४५– फलामको, काठको र डोरीको बन्धनलाई बुद्धिमानले बलियो बन्धन भन्दैन । धन सम्पत्ति, स्त्री पुत्र पुत्रीहरूमा हुने अनुरागलाई नै दृढ बन्धन भन्दछन् । (नेपाली)

(३४६)

एतं दल्हं बन्धनमाहु धीरा
ओहारिनं सिथिलं दुप्पमुञ्चं ।

1. ब० दल्हं न तं ।

एतम्पि छेत्वान परिब्बजन्ति
अनपेक्खिनो कामसुखं पहाय ॥१३॥ (पालि)

३४६- चु बन्धन दा बुद्धी मान म्हि ध्रुगुसे घाङसाल भीखाम्बा आखाम्बा दा खलाबारी म्हईबा बन्धन पाङ्वा मुला। (तामाङ)

३४६- यही बन्धनलाई बुद्धिमान्हरूले अधो-गतिमा लैजाने शिथिल र दुस्त्याज्य बन्धन भन्दछन्; यस्तो बन्धनलाई पनि तोडी काम सुखको इच्छा नगरी प्रव्रजित हुन्छन्। (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (३४७) क्षेमा महारानी

ये रागरत्ता 'नुपतन्ति सोतं
सयं कतं मक्कटको'व जालं।
एतम्पि छेत्वान वजन्ति धीरा
अनपेक्खिनो सब्ब दुक्खं पहाय ॥१४॥(पालि)

३४७- मीं सुर (पिंथि) रहानान लाबा म्हि हाङसे शोबा जाल रि गोङ गोङ फासाब लाबा हाङ

चाङबु, घान्दी रि पाराव ताला, सेबा बुद्धी मुबा म्हि धुगु चुदा खलासी सेमरि म्हान्बा आलाना म्होकोन धुङाल टापछचो (क) श्रेबा ह्लाङ ताबा मुला । (तामाङ)

३४७– रागमा लालायित व्यक्ति, आफुले बनाएको जालमा माकुरो फसे झैं आफ्नै तृष्णारूपी नदीमा पर्छन्, बुद्धिमान्हरू यसलाई पनि तोडी, इच्छा रहित भै सबै दुःख छोडी प्रव्रजित हुन्छन् । (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (३४८) उग्ग सेठ

मुञ्च पुरे मुञ्च पच्छतो
मज्झे मुञ्च भवस्स पारगू ।
सब्बत्थ विमुत्तमानसो
न पुन जातजरं उपेहिसि ॥१५॥ (पालि)

३४८– ङाच्छाला धुङाल थेन लिच्छाला तिगा दाम्मान ला आस खलासी सान्छार ग्यामसे थोन्छी नितोजी, ग्ला बिल ग्यामसे ह्लाङला सेम साल तामा हेन्छे दोसी केबा शिबा ता आतोबा मुला । (तामाङ)

३४८– अगाडिको, बीचको र पछाडिको वस्तुको आशा छोडी संसारबाट पार भएर जाउ, चारैतिरबाट आफ्नो मन मुक्त भए पछि फेरि जन्ममरणमा आउनु पर्दैन।(नेपाली)

जेतवन (३४९) चुल्ल धनुग्गह पण्डित

वितक्कपमथितस्स जन्तुनो।
तिब्बरागस्स सुभा'नुपस्सिनो।
भिय्यो तण्हा पवड्ढति
एस खो दल्हं करोति बन्धनं ॥१६॥ (पालि)

३४९– तोबा आतोबा संखा सेमरि म्युङसी थान्छी ङ्याब आङबा म्हिला फुईबा क्रान वाढाब ताबा मुला, ह्राङला लागिरि थेसे कोङवा बन्धन स्होवा मुला।
(तामाङ)

३४९– नानाप्रकारको सन्देह राखेर मनमा तीव्र राग राखी राम्रै राम्रो मात्र देख्ने मानिसको तृष्णा झनै बढ्दछ, आफ्नो नीति उसले बन्धन मजबूत बनाउँछ। (नेपाली)

(३५०)

वितक्कू'पसमे च यो रत्तो
असुभं भावयति सदा सतो।
एस खो ब्यन्ति काहिनि
एस छेज्जति मारबन्धनं ॥१७॥ (पालि)

३५०– तावा (संकल्प) आना दा स्हिबा लाबारी सेम लासी छोर्सी आङ्याबा गेताङ दा ध्यान लासी च्याबा म्हिसे केबा शिवा ग्याम से थार्बा म्हाङ (मार) ला बन्धनदा खलाबा मुला। (तामाङ)

३५०– संकल्प विकल्पलाई शान्त गर्नमा मन लगाई, जाग्रत भै अशुभ भावनालाई ध्यान दृष्टिले हेर्ने व्यक्तिले जन्ममरणबाट मुक्त भै मार बन्धनलाई तोड्दछ। (नेपाली)

जेतवन (३५१) मार

निट्ठङ्गतो असन्तासी—वीततण्हो अनङ्गणो।
अच्छिन्दि भवसल्लानि—अन्तिमो'यं समुस्सयो ॥१८॥
(पालि)

३५१- घिक्पा पुन्ये लासीं फ्रिन्छी आलोङ्बा फुईबा आरेब दा सेम साल मुबा सान्छार ला पुजु फ्यासी फ्रिन्बा दा लिच्छा केबा पाङ्बा मुला । (तामाङ)

३५१- पाप पुण्य सब त्यगिसकेर निडर भएका, तृष्णा रहितलाई, चित्तमल नहुनेलाई र सांसारिक काँढा पन्छ्याई सकेको लाई अन्तिम देहधारी भन्दछन् ।

(नेपाली)

(३५२)

वीततण्हो अनादानो—निरुत्तिपद कोविदो ।
अक्खरानं संन्निपातं—जञ्ञा पुब्बपरानि च ।
स वे अन्तिम सारिरो—
महापञ्ञो महापुरिसो'ति वुच्चति ॥१९॥

(पालि)

३५२- फुईबा आरेबा सान्छार ला बन्धन ग्याम तोर थार्सी झिन्बा यार्बा तासी फ्रिन्बा शिद्धान्त थेन हिग्गे (अक्षर) दुगु ङाच्छा लिच्छा थानबारी सेबा चुह्लाङबा थु (ज्ञान) सेबा ह्लाङ्बा म्हि पाङबा मुला । (तामाङ)

३५२– तृष्णा रहित, सांसारिक बन्धनबाट मुक्त निरुक्तिपद कोविद र अक्षरहरूलाई अगाडि पछाडि राख्नमा सिपालु यस्ता महाप्राज्ञ अन्तिम देहधारी महापुरुष कहलाइन्छ। (नेपाली)

वाराणसी र गयाको बीच (३५३) उपक आजीवक

सब्बा'भिभू सब्बविदू'हमस्मि
सब्बेसु धम्मेसु अनूपलित्तो।
सब्बञ्जहो तण्हक्खये विमुत्तो
सयं अभिञ्ञाय कमुद्दिसेय्यं ॥२०॥ (पालि)

३५३ ङाई माया पिथि म्होकोतान ढासी क्षिन्जी धुङाल ला म्होकोन तोर ताबा सेसि झिन्जी फुईबा सेसि क्षिन्जी तोर लार्बा तासी क्षिन्जी ङाई ह्राङसे केवा शिमातोबा सेजि, थेह्रा ताबासे ङाई गुरू खाल्दा ङोन्छे ? (तामाङ)

३५३– मैले रागादि सबैलाई जिती सकें, दुःख निवृत्तिको सबै उपाय जानी सकें, सबै पदार्थमा प्रलिप्त

छु, सर्व त्यागी भै सकें, तृष्णा क्षय गरी सकें र बिमुक्ति पाई सकें। मैले स्वयं विमलज्ञानको बोध पाई सकें, अतएव मैले कसलाई गुरु देखाऊँ? (नेपाली)

जेतवन (३५४) शक्र देवराज

सब्बदानं धम्मदानं जीनाति
सब्बं रसं धम्मरसो जीनाति।
सब्बं रतिं धम्मरतिं जीनाति
तण्हक्खयो सब्बदुक्खं जीनाति ॥२१॥ (पालि)

३५४– म्होकोन ख्रिन्पा (दान) दा धार्मला ख्रिस्पा से ढावा मुला, म्होकोब खुकु (रस) दा धर्मला खुकुसे ढावा मुला, म्होकोन माया (रति) दा धार्मला मायामे ढावा मुला, फुईबा म्होजी भिसाम म्होकोन धुङाल दा ढावा मुला। (तामाङ)

३५४- सबै दानलाई धर्मदानले जित्छ, सबै रसलाई धर्मरसले जित्छ, सबै रतिलाई धर्म रतिले जित्छ, तृष्णा क्षय भयो भने सबै दुःखलाई जित्छ। (नेपाली)

जेतवन (३५५) अपुत्रक सेठ

हनन्ति भोगा दुम्मेधं—नो चे पारगवेसिनो ।
भोगतण्हाय दुम्मेधो—हन्ति अञ्ञे'व[1] अत्तनं ॥२२॥

(पालि)

३५५– सान्छार क्यामजाङ निवारी म्हाईबा भोमलोङ म्हाला, (नास) ताला श्यान्दोसे ह्लाङ्दा म्हाना लाबा ह्लाङ दोसी दोसी फुइबा तासी थे भोमलोङ (मूर्ख) से ह्लाङ्दा न्होङ्ना म्हाना लाबा मुला । (तामाङ)

३५५– संसार पारी जान न खोज्ने मूर्ख भोगले नासिन्छ, अर्कालै आफुलाई नष्ट गराए झैं बराबर भोगको तृष्णामा परेर त्यस मूर्खले आफ्नो विनाश गराउँछ । (नेपाली)

पण्डुकम्बल शिला (३५६) अंकुर देव पुत्र

तिणदोसानि खेत्तानि—रागदोसा अयं पजा ।
तस्मा हि वीतरागेसु—दिन्नं होति महप्फलं ॥२३॥

(पालि)

1. ब० च ।

३५६– बुला पाल (दोष) म्रा ह्रिन्ना, म्हिला पाल, (राग) मीं सुर ह्रिन्ना, थे ह्लाङ ताबा से बीर मींसुर दा क्रिन्पा रो (फल) ङाज्याङ ताबा मुला ।

(तामाङ)

३५६– खेतको दोष घाँस हो, मनुष्यको दोष राग हो, त्यसैले बीतरागलाई दिएको दानको फल ठूलो हुन्छ । (नेपाली)

(३५७)

तिणदोसानि खेत्तानि—दोसदोसा अयं पजा ।
तस्मा हि वीतदोसेसु— दिन्नं होति महप्फलं ॥२४॥

(पालि)

३५७– बुला पाल म्रा ह्रिन्ना, म्हिला पाल भोमो ह्रिन्ना, थेह्लाङ ताबासे भोमो म्रारेबा म्हिदा पिन्बा क्रिन्पा रो ङाज्याङ ताबा मुला । (तामाङ)

३५७– खेतको दोष घाँस हो, मनुष्यको दोष द्वेष हो, त्यसैले द्वेषरहित व्यक्तिलाई दिएको दानको फल ठूलो हुन्छ । (नेपाली)

(३५८)

तिणदोसानि खेत्तानि—मोहदोसा अयं पजा ।
तस्मा हि वीतमोहेसु—दिन्नं होति महप्फलं ।।२५।।
(पालि)

३५८– बुला पाल म्रा हिन्ना म्हिला पाल माया जाल हिन्ना थेह्लाङ ताबासे माया जाल आरेबा म्हिदा पिन्बा रो ङाज्याङ ताबा मुला । (तामाङ)

३५८– खेतको दोष घाँस हो, मनुष्यको दोष मोह हो, त्यसैले मोहरहित व्यक्तिलाई दिएको दानको फल ठूलो हुन्छ । (नेपाली)

(३५९)

तिणदोसानि खेत्तानि—इच्छादोसा अयं पजा ।
तस्मा हि विगतिच्छेसु दिन्नं होति महप्फलं ।।२६।।
(पालि)

३५९– बुला पाल ग्रा ह्रिन्ना म्हिला पाल सेमताङ्वा ह्रिन्ना, थेह्लाङ तावा से सेम ताङ्वा (इच्छा) ग्रारेवा म्हिदा पिन्बा फ्रिन्पा रो ङाज्याङ तावा मुला।

(तामाङ)

३८९– खेतको दोष घाँस हो. मनुष्यको दोष इच्छा हो, त्यसैले इच्छारहित व्यक्तिलाई दिएको दानको फल ठूलो हुन्छ। (नेपाली)

तृष्णा वर्ग सिद्धियो

२५–भिक्खुवग्गो

(भिक्षु वर्ग) घेलोङ

जेतवन (३६०) पाँच जना भिक्षु

चक्खुना संवरो साधु—साधु सोतेन संवरो ।
घाणेन संवरो साधु—साधु जिह्वाय संवरो ॥१॥ (पालि)

३६०– मांसे म्राङबा, थेबा न्हापेङ से ङयान्बा लेसे छोर्पा सेम नाङसी थान्बा ज्यापा । (तामाङ)

३६०– चक्षु, श्रोत, घ्राण र जिह्वा संयम गर्नु राम्रो । (नेपाली)

(३६१)

कायेन संवरो साधु—साधु वाचाय संवरो ।
मनसा संवरो साधु—साधु सब्बत्थ संवरो ।
सब्बत्थ संवुतो भिक्खु—सब्बदुक्खा पमुच्चति ॥२॥
(पालि)

३६१– ल्हुई थायाङवा काई थेन सेम नाङसी थान्बा ज्यापा, खालाङ दाम्मान सेम नाङसी थान्बा ज्यापा, म्होकोन ताम रि सेम नाङबा अान्छार लाबा घेलोङ मुतेबा धुङाल ग्यासे थार्बा (मुक्त) ताबा मुला ।
(तामाङ)

३६१– काय, वाक र मनलाई संयम राख्नु राम्रो, जहाँ पनि संयम गर्नु राम्रो, सबै कुरामा संयमको अभ्यास गर्ने भिक्षु सब तरहको दुःखबाट मुक्त हुन्छ ।
(नेपाली)

जेतवन (३६२) हंस घातक भिक्षु

हत्थ सञ्ञतो पाद सञ्ञतो
वाचाय सञ्ञतो सञ्ञतु'त्तमो ।
अज्झत्तरतो समाहितो
एको सन्तुसितो तमा'हु भिक्खू ।।३।। (पालि)

३६२– खलाईसे या काङ तामरि सेम नाङबा लाबा मुला, थेला खोपा (चित्त) साङगे (आध्यात्म) रि ध्यानाले ल्हागाव ताबा मुला, खालाई छाम (ध्यान) छोम

छयोबा तासी म्हि आरेवा (एकान्त) रि चिवा थिदा घेलोङ पाङबा मुला । (तामाङ)

३६२– जसले हात पाउ र बोली वचनमा संयम गरेको छ, जसको चित्त अध्यात्ममा राम्ररी लागेको छ; जो समाधि युक्त तथा सन्तुष्ट भै एकान्तमा बस्छ, उसैलाई भिक्षु भन्दछन् । (नेपाली)

जेतवन (३६३) कोकालिक

यो मुखसञ्ञतो भिक्खु—मत्तभाणी अनुद्धतो ।
अत्थं धम्मञ्च दीपेति—मधुरं तस्स भासितं ।।४।।(पालि)

३६३– खालाई घेलोङसे लि च्यासी अन्छार लासी ताम पाङबा मुला' उताउलो बेहोर आताना नाम थार थेन धार्मा ला ताम लाबा मुला, चुह्लाबा ला ल्हेङमो दा स्हिवा पाङबा मुला । (तामाङ)

३६३– जुन भिक्षुले मुखको संयम गरेर विचार गरेर कुरा गर्छ, चंचल स्वभाव न भै अर्थ र धर्मको प्रकाश गर्छ, यस्ताको भाषणलाई मधुर भाषण भन्दछन् । (नेपाली)

जेतवन (३६४) धम्माराम थेर

धम्मारामो धम्मरतो—धम्मं अनुविचिन्तयं ।
धम्मं अनुस्सरं भिक्खु—सद्धम्मा न परिहायति ॥५॥
(पालि)

३६४– धार्मारि ताङबा धार्मारि सेम लाबा धर्मा ला तोबा गे लासी थेला धोम्बरि चिवा घेलोङ सात्य धार्मा ग्यामसे खाई माई न्होङसीं आनीबा मुला ।
(तामाङ)

३६४– धर्ममा रमाउने, धर्ममा मन लगाउने, धर्मको चिन्तन गरी, धर्मको अनुष्मरण गरी वस्ने भिक्षु सद्धर्मबाट कहिले पनि पतन हुन पाउँदैन । (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (३६५) विपक्षी भिक्षु

सलाभं ना'तिमञ्ञेय्य— ना'ञ्ञेसं पिहयं चरे ।
अञ्ञेसं पिहयं भिक्खु—समाधिं ना'धि गच्छति ॥६॥
(पालि)

३६५– ह्लाङ्दा याङ्वा फाइदारि आज्यापा थाम्ह्ानो श्यान्दो ला फाइदा तावा ह्लाङ्बारी भोमो लापा घेलोङ्दा घोम (ध्यान) याङ आखाम्पा मुला ।(तामाङ)

३६५– आफुलाई प्राप्त हुने लाभलाई तुच्छ न सम्झनु, अर्कालाई प्राप्ति हुने लाभमा ईर्ष्या नगर्नु, अर्काको लाभमा ईर्ष्या गर्ने भिक्षुलाई समाधि प्राप्त हुन सक्दैन । (नेपाली)

(३६६)

अप्पलाभोपि चे भिक्खु—सलाभं 'नाति मञ्ञति ।
तं वे देवा पसंसन्ति—सुद्धाजीवं अतन्दितं ।।७।। (पालि)

३६६– चयाङ्नान तासाइनु ह्लाङ्दा याङ्सेला तावा ह्लाङ्वा आज्यापा आम्हन्वा दा चोक्खो ल्हुईदा न्ह्ाबा थेन भ्लेवा आरेवा घेलोङ दा साङ्गे से नुन ताम लापा मुला । (तामाङ)

३६६– थोरै भएपनि आफुलाई प्राप्त हुने लाभ-

लाई तुच्छ न ठान्नेलाई, शुद्ध जीविका गर्ने र आलस्य रहित हुने भिक्षुको प्रशंसा देवताले पनि गर्छ । (नेपाली)

जेतवन (३६७) पञ्चाग्रदायक ब्राह्मण

सब्बसो नामरूपस्मिं—यस्स नत्थि ममायितं ।
असता च न सोचति—स वे भिक्खू'ति वुच्चति ॥८॥
(पालि)

३६७- मीन चालाप तापा ग्लारी खालाइसे ङाज्याल (घमण्डि) आला, खालाईसे तिगाई आयाङसाई सेमरि धुङ आला, थेह्लाङबा दा घेलोङ पाङबा मुला । (तामाङ)

३६७- नाम-रूप जगतमा जसले ममता राख्दैन जसले केही नपाए पनि शोक गर्दैन त्यस्तालाई भिक्षु भन्दछ । (नेपाली)

जेतवन (३६८) धेरै भिक्षुहरू

मेत्ता विहारी यो भिक्खु—पसन्नो बुद्ध सासने ।
अधिगच्छे पदं सन्तं—संखारूपसमं सुखं ॥९॥ (पालि)

३६८– ज्याना तिङ नापा साङ्गे ला का सुङ (उपदेश) से ध्यानी तासी चिपा घेलोङसे म्होकोन तेन्पा रिम ठिमस्हिवा लामा मु:ख याङ्पा मुला ।(तामाङ)

३६८– मैत्री भावना लिएर बुद्धको उपदेशमा श्रद्धावान् भै बस्ने भिक्षुले सबै संस्कारलाइ शान्त गर्ने सुखमय शान्तिपद प्राप्ति गर्दछ । (नेपाली)

(३६९)

सिञ्च भिक्खु इमं नावं—सित्ता ते लहु'मेस्सति ।
छेत्वा रागञ्च दोसञ्च—ततो निब्बानमेहिसि ॥१०॥
(पालि)

३६९– घेलोङ हो ! ल्हुई ह्लाङ्पा धोगा (डुङा) ग्याम आतोबा ताम च्याबा क्युई ब्याङ्गो, क्युई आरेमा हेन्छे ह्याङबा तापा मुला, माया, प्रें, भोमोदा क्यार मार लासी योनान साङ्घेबा गेलाउ । (तामाङ)

३६९– भिक्षु हो ! शरीर रूपी डुंगाबाट मिथ्या-दृष्टिरूपी पानीलाई फ्याक । यो पानी नभए पछि हलुंगो हुन्छ राग द्वेषलाई छिन्न भिन्न पारेर चाँडै निर्वाण प्राप्त गर । (नेपाली)

(३७०)

पञ्च छिन्दे पञ्च जहे—पञ्चुत्तरिय भावये ।
पञ्च सङ्गातिगो भिक्खू—ओघतिण्णो'ति वुच्चति ।।११।।
(पालि)

३७०– घोर ङादा थासी, ङादा ह्लासी थोला ङादा च्यावा (अभ्यास) लाउ, थरिङा बन्धन ग्याम क्याम जाङ घोबा घेलोङदा तोर थोन्बा घेलोङ पाङबा मुला । (तामाङ)

३७०– पाँचलाई काटेर, पाँचलाई छोडी, माथिल्लो पाँचको अभ्यास गर, पाँच किसिमका बन्धन पार तर्ने भिक्षुलाई ओघतीर्ण भिक्षु भन्दछन् । (नेपाली)

(३७१)

झाय भिक्खू मा च पमादो
मा ते कामगुणे भमस्सु[1] चित्तं ।
मा लोहगुलं गिली पमत्तो
मा कन्दि दुक्खमिदन्ति डय्हमानो ॥१२॥

(पालि)

३७१– घेलोङ हो ! घोमरि वाङगो विहोस थाताउ ह्राङला खोपा दा आतोबा गेरि थापुइगो, शितोबा तासी फाईला रिल्दोला फाल्गी, फलाङ्गी था चाउ, धुङाल ताजी भिसी एनी कादे दा लिच्छा क्रा हातोगाई ।

(तामाङ)

३७१– भिक्षु हो ! ध्यानमा लाग, बेहोसी न होऊ, आफ्नो चित्तलाई कामको बशमा न पठाऊ, प्रमादी भै फलामको डल्ला न खाऊ, हाय दुःख भनेर तिमीहरूलाई पछि रुन न परोस् । (नेपाली)

---

१. सि० भवस्सु ।

(३७२)

नत्थिझानं अपञ्ञस्स—पञ्ञानत्थि अझायतो।
यम्हि झानञ्चपञ्ञञ्च—स वे निब्बाम सन्तिके ॥१३॥
(पालि)

३७२– थु आसेपा ला घोम आताबा मुला, घोम आरेबा ला थु आताबा मुला, घोम सेल थु खालाई थेन मुसाम थेनुन साङघेबा ला ङामरि घोबा मुला।(तामाङ)

३७२– प्रज्ञा नहुनेको ध्यान हुँदैन, ध्यान नहुनेको प्रज्ञा हुँदैन, ध्यान र प्रज्ञा दुवै जस्को छ उही निर्वाणको समीपमा पुग्न जान्छ। (नेपाली)

(३७३)

सुञ्ञागारं पविट्ठस्स—सन्तचित्तस्स भिक्खुनो।
अमानुसी'रती होति—सम्मा धम्मं विपस्सतो ॥१४॥
(पालि)

३७३– म्हि आरेपा गलारी चिबा स्हिवा सेम मुपा धार्मात्ती जगनाले ङोसेपा घेलोङदा सान्ङार रि आयाङबा सु:ख याङबा मुला। (तामाङ)

३७३– एकान्त बास गर्ने, शान्त चित्त हुने धर्मलाई राम्ररी चिन्ने भिक्षुलाई लोकोत्तर आनन्द प्राप्ति हुन्छ। (नेपाली)

(३७४)

यतो यतो सम्मसति—खन्धानं उदयब्बयं।
लभति पीति पामोज्जं- अमतं तं विजानतं ॥१५॥

(पालि)

३७४– पञ्चस्कन्ध थुङपा थेन स्हिक्पा ढान्ना लासी चिबा घेलोङ दा ज्ञानी दुगुखे माया लाबा थेन धुञ्चि (अमृत) ग्याल्हाम याङपा मुला। (तामाङ)

३७४– पञ्चस्कन्धको उत्पत्ति र विनाशको स्मरण गरी रहने भिक्षुलाई ज्ञानीहरूको प्रेम र अमृतपद प्राप्ति हुन्छ। (नेपाली)

(३७५)

तत्रा'यमा'दि भवति—इध पञ्ञस्स भिक्खुनो।
इन्द्रियगुत्ति सन्तुट्ठि—पातिमोक्खे च संवरो।

मित्ते भजस्सु कल्याणे—सुद्धाजीवे अतन्दिते ॥१६॥
(पालि)

३७५– ज्ञानी घेलोङ दुगुसे ङाच्छा सेम नाङसी थान्बा सन्तोष तापा प्राणी दुगुता थार्बा नियम पालन लापा दोसी घेलोङ से सुद्ध व्हुई थेन भ्लेबा आरेपा तोर लापा ङोङकोर दुगुला भ्रेल्बा लातोपा मुला। (तामाङ)

३७५– ज्ञानी भिक्षुहरूले सब भन्दा पहिले इन्द्रिय बसमा राख्नु, संतोष हुनु, प्रातिमोक्ष नियम पालन गर्नु, फेरि यस्ता भिक्षुले शुद्ध जीवी र आलस्य रहित कल्याण मित्रहरूको सत्संगत गर्नु पर्छ। (नेपाली)

(३७६)

पटिसन्थारवुत्त्य'स्स—आचार कुसलो सिया।
ततो पामोज्जबहुलो—दुक्खस्सन्तं करिस्सति[1] ॥१७॥
(पालि)

१. सि० करिस्ससि।

३७६– सेवा तेन्पा लापा वेहोर मुपा ज्यापा वेहोर पालब लापा चासे चुह्लाङ्पा आनान्दा ला धुङाल जिन्ना लापा मुला । (तामाङ)

३७६– सेवा सत्कार गर्ने स्वभाव भएको तथा राम्रो आचार–पालनमा निपुण भएको यस्तोले आनन्द सहित दुःखको अन्त गर्छ । (नेपाली)

जेतवन (३७७) ५०० भिक्षु

वस्सिका विय पुप्फानि—मद्दवानि पमुञ्चति ।
एवं रागञ्च दोसञ्च—विप्पमुञ्चेथ भिक्खवो ॥१८॥
(पालि)

३७७– घेलोङ हो ? जाई म्हेन्दो दोङ से साम्पा म्हेन्दो म्होकोन ताइबा ह्लाङ एनी कादे से माया पिर्थी बोमोदा ब्याङ तोला । (तामाङ)

३७७– भिक्षु हो ! जुहि फूलको बोटले वैलाएको फूल जम्मै खसाले झैं तिमीहरूले राग द्वेषलाई फ्याक्नु पर्छ । (नेपाली)

जेतवन (३७८) शान्तकाय स्थविर

सन्तकायो सन्तवचो—सन्तवा सुसमाहितो ।
वन्त लोकामिसो भिक्खू—उपसन्तो'ति वुच्चति ॥१९॥
(पालि)

३७८– ल्हुई (काय)ताम (वाक) खोपा (चित्त) स्हिवा (शान्त) ताबा थेन घोम रि सात्तान चिपा सान्छारला भोग-विलास दिम नाम खलासी चिपा घेलोङ दा उपशान्त स्थान भिवा स्हिवा घेलोङ पाङपा मुला ।
(तामाङ)

३७८– काय, वाक् चित्त शान्त हुने र ध्यानमा सदा नियुक्त हुने सांसारिक भोगविलासलाई त्याग गरी बस्ने भिक्षुलाई 'उपशान्त भिक्षु' भन्दछन् । (नेपाली)

जेतवन (३७९) नङ्गलकुलत्थेर

अत्तना चोदय'त्तानं—पटिमासे[1] अत्तम'त्तना ।
सो अत्तगुत्तो सतिमा—सुखं भिक्खुविहाहिसि ॥२०॥
(पालि)

---

१. सि० पाटिमासे'तं० ।

३७९– ह्लाङदा ह्लाङसेन थु (ज्ञान) पिन्बा ह्लाङदा ह्लाङसेन ङोसेपा सेमनाङ खाम्पा ढान्पा घेलोङ सुःखसे चि खाम्पा मुला । (तामाङ)

३७९– आफुलाई आफैले प्रेरणा दिने, आफुलाई आफैले परीक्षा गर्ने आत्म संयमी र स्मृतिवान् भिक्षु सुख पूर्वक बस्तछ । (नेपाली)

(३८०)

अत्ता हि अत्तनो नाथो—अत्ता हि अत्तनो गति ।
तस्मा सञ्ञमय'त्तानं—अस्सं भद्रं'व वाणिजो ॥२१॥

३८०– ह्लाङला ङोज्याङ म्हि ह्लाङनु ह्निा, ह्लाङला गेताङ ह्लाङनु ह्म्हिना, थेह्लाङ तापासे छोङ (व्यपार) लापा म्हिसे ताकुसि यान्पा ह्लाङले ह्लाङ दा ह्लाङसेन सेम नाङसी थान्तोपा मुला । (तामाङ)

३८०– आफ्नो स्वामी आफै हो, आफ्नो गति आफै हो, त्यसैले व्यापारीले राम्रो घोडालाई तालीममा राखे झैं आफुलाई आफैले संयममा राख्नु पर्छ । (नेपाली)

राजगृह वेणुवन (३८१) वक्कलि थेर

पामोज्ज बहुलो भिक्खू—पसन्नो बुद्धसासने ।
अधिगच्छे पदं सन्तं—सङ्खारूपसमं सुखं ।।२२।। (पालि)

३८१– साङगे ला कासुङ (उपदेश) रि तेन्पा थान्छी सात्तान ताङसी घेलोडसे म्होकोन तेन्पा दा च्योच्यो (बराबर) लासी सु:ख ला स्हिवा ग्याल्हाम (शान्ति) याङपा मुला । (तामाङ)

३८१– बुद्धको उपदेशमा श्रद्धाराखी सधैं प्रमुदित हुने भिक्षुले सबै संस्कारलाई शाम्यगरेर सुखमय शान्ति-पद प्राप्ति गर्छ । (नेपाली)

श्रावस्ती, पूर्वाराम (३८२) सुमन श्रामणेर

यो हवे दहरो भिक्खू—युञ्जति बुद्धसासने ।
सो इमं लोकं पभासेति—अब्भा मुत्तो'व चन्दिमा ।।२३
(पालि)

३८२– ल्योन घुइरि साङगे साङगे शासन चिपा घेलोङसे खासु, मुक्पा ग्याम फेसि (मुक्त) तासी लानी फेपा ह्लाङ फेबा तापा मुला । (तामाङ)

३८२– तरुण अवस्थामा बुद्धशासनमा संलग्न हुने भिक्षुले बादलबाट मुक्त भै प्रकाशित हुने चन्द्रमा झैं प्रकाशित हुन्छ । (नेपाली)

भिक्षु वर्ग सिद्धियो

२६-ब्राह्मणवग्गो

(ब्राह्मण वर्ग) साङ्गे, ब्राह्मण

जेतवन (३८३) धेरै श्रद्धा हुने ब्राह्मण

छिन्द सोतं परक्कम्म— कामे पनुद ब्राह्मण ।
सङ्खारानं खयं ञत्वा—अकतञ्ञू'सि ब्राह्मणो ॥१॥
(पालि)

३८३- ए ब्राह्मण फुईबा थुङपा खाबादा थागो, पौरख ङन्छी भोग विलास दिम नामला सेम खलागो, ए ब्राह्मण तेन्पा श्रातोपा म्होकोन स्हिक्पा (नास) तापा सेसी तिगाईरि सेम आधोना संघेबा ग्याल्हाम चुङपा लाउ । (तामाङ)

३८३- हे ब्राह्मण, तृष्णाको स्रोतलाई काट, पराक्रम देखाएर कामवासनालाई नाश गर, हे ब्राह्मण, सस्कार सबै क्षय गरेको जानेर अकृत (निर्वाण) साक्षात्कार गर । (नेपाली)

जेतवन (३८४) धेरै भिक्षुहरू

यदा द्वयेसु धम्मेसु —पारगू होति ब्राह्मणो ।
अथ'स्स सब्बे संयोगा—अत्थं गच्छन्ति जानतो ।।२।।
(पालि)

३८४– काज्युबाई धुईरि सेम, खोपा नाङ खाम्पा थेन घोम चु धार्मा ङिरि तोङ धोला थे धुईरि थे बेहोर म्होकोन बन्धन ग्यामसे म्हिक्पा तापा मुला । (तामाङ)

३८४ जुन वेला ब्राह्मण चित्त संयम र ध्यान दुई धर्ममा पारंगत हुन्छ, उस वेला त्यस ज्ञानीको सबै बन्धन नष्ट हुन्छ । (नेपाली)

जेनवन (३८५) मार

यस्स पारं अपारं वा —पारा'पारं न विज्जति ।
वीतद्दरं विसंयुत्तं—तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ।।३।। (पालि)

३८५– खालाई ला पार मीं प्हापेङ चु ईन्द्रिय डू उदेग (अपार) रूप ताम डूला विषय: थेन उदेग ङा ङाला बिपा श्रारे खालाई लोडबा श्रारे, आस आरेबा ताला थे दान ब्राह्मण घेलोङ ब्राह्मण भिसे । (तामाङ)

३८५– जसको पार (श्राँखा, कान आदि छ इन्द्रिय) अपार (रूप, शब्द श्रादि छ विषय) र पारापार (म, मेरो) भन्ने छैन, जो भय रहित भएर श्रनाशक्त हुन्छ उसैलाई म ब्राह्मण भन्दछु । (नेपाली)

जेतवन (३८६) एक ब्राह्मण

झायिं विरजमा' सीनं—कतकिच्चं अनासवं ।
उत्तमत्थं अनुप्पत्तं—तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ।।४।। (पालि)

३८६– खाज्युबाई घोम चिवा साक–साकपा म्हि श्रारेपा ग्लारी चिपा लातोपा गे लासी जिन्पा श्रास तिगाई श्रारेबा थेदान ङा ब्राह्मण भिसे । (तामाङ)

३८६– जो ध्यानी, निर्मल, एकान्तवासी कृत-कृत्य श्रास्रव मल रहित छ त्यसैलाई म ब्राह्मण भन्द छु ।
(नेपाली)

श्रावस्ती, पूर्वाराम (३८७) आनन्द थेर

दिवा तपति आदिच्चो—र्त्ति आभाति चन्दिमा।
सन्नद्धो खत्तियो तपति—झायी तपति ब्राह्मणो।
अथ सब्बमहोरत्ति—बुद्धो तपति तेजसा ।।५।। (पालि)

३८७– धिनीरि धिनी फेपा मुला, म्हुन रि लानी फेपा मुला, सैनिक तालीम लासी जिन्मा ह्लाङ मीन चालापतापा घोम चि तासी ब्राह्मण नुन मीन चालापतापा ह्याल ह्यालबा ताबा मुला, तासाईनु साङ्गे धिन म्हुम ह्लाङ लान होईसेर (टेज)से ह्याल तापा मुला। (तामाङ)

३८७– दिनमा सूर्य प्रकाशित हुन्छ, रातमा चन्द्रमा प्रकाशित हुन्छ, कवच लगाई सकेपछि क्षत्रीय प्रकाशवान् भए झैं ध्यानी भएर ब्राह्मण पनि प्रकाशवान् हुन्छ, तर बुद्ध आफ्नो तेजले रातो दिन प्रकाशमान् हुन्छ। (नेपाली)

जेतवन (३८८) एक प्रव्रजित ब्राह्मण

वाहितपापो'ति ब्राह्मणो
समचरियाय समणो'ति वुच्चति।

पब्बाजय'त्तनो मलं
तस्मा पब्बजितो'ति वुच्चति ॥६॥ (पालि)

३८८– खालाईसे धिक्पा धाकसी जिन्बा मुला भिसाम, थेदा ब्राह्मण थेन, खालाईसे ज्यापा गेताङ ताम लापा मुला, थेदा घेलोङ पाङपा मुला, ह्लाङला आझ्याबा कासार ब्याङपा दा टापछचो लापा घेलोङ पाङपा मुला ।
(तामाङ)

३८८– जसले पापलाई बगाई सकेको छ उसलाई ब्राह्मण र जसले राम्रो आचरण गर्ने छ उसलाई श्रमण भन्दछन्, आफ्नो मल दूर गर्नेलाई प्रव्रजित भन्दछन् ।
(नेपाली)

जेतवन (३८९) सारिपुत्र थेर

न ब्राह्मणस्स पहरेय्य—ना'स्स मुञ्चेथ ब्राह्मणो ।
धी ब्राह्मणस्स हन्तारं—ततो धी यस्स मुञ्चति ॥७॥
(पालि)

३८९– ब्राह्मण दा रोपना आखावा मुला, रोपचि बिसाम बोमो लाला आखावा मुला, ब्राह्मण दा रोप्पा

आखेल्बा (धिकार) मुला भोमो लाबा ब्राह्मण दानुन आखेल्बा मुला । (तामाङ)

३८९–ब्राह्मणलाई कुट्नु हुँदैन, कुट्नेको उपर ब्राह्मणले पनि कोप गर्नु हुँदैन, ब्राह्मणलाई कुट्नेलाई धिक्कार छ, कोप गर्ने ब्राह्मणलाई पनि धिक्कार छ । (नेपाली)

(३९०)

न ब्राह्मणस्से'तदकिञ्चि सेय्यो
यदा निसेधो मनसो पियेहि
यतो यतो हिंसमनो निवत्तति
ततो ततो सम्मतिमे'व दुक्खा ॥८॥ (पालि)

३९०– सेमसे माया लासी थान्पा स्हेग्याम सेमदा तेपा ह्राङपा ङाज्याङ ज्यापा ब्राह्मणदा श्यान्दो आरे हिंसा कार्मा, थापा तुप्पा ग्यामसे सेम फेजी भिसाम धुङाल स्हिवा तासी निपा मुला । (तामाङ)

३९०– मनले प्रेम गरी राखेको वस्तुबाट मनलाई हटाउनु जस्तो ठूलो कल्याण ब्राह्मणलाई अरू छैन,

हिंसा कर्मबाट मन हट्दै गयो भने दुःख शान्त भएर जान्छ । (नेपाली)

जेतवन (३९१) महाप्रजापति गौतमी

यस्स कायेन वाचाय—मनसा नत्थि दुक्कतं[1] ।
संवुतं तीहि ठानेहि—तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥९॥ (पालि)

३९१– ल्हुई, ताम, खोपा, ग्यामसे धिक्पा (पाप) आलापा चु सोम नुन सेम नाङसी थान्पा म्हिदा ब्राह्मण भिसे ! (तामाङ)

३९१– काय, वाक्, चित्त तीनैद्वारा पाप नगर्ने तीनैमा संयमी व्यक्तिलाई म ब्राह्मण भन्द छु । (नेपाली)

जेतवन (३९२) सारिपुत्र थेर

यम्हा धम्मं विजानेय्य—सम्मासम्बुद्ध देसितं ।
सक्कच्चं तं नमस्सेय्य—अग्गिहुत्तं'व ब्राह्मणो ॥१०॥
(पालि)

१. बद्य दुक्कटं ।

३९२– खालाईला ग्यामसे साङगेला धार्माला थु ताला थेदा ब्राह्मण से अग्नि होत्र दा फ्यालावा ह्लाङ ज्यापा सेमसे फ्यालातोवा मुला । (तामाङ)

३९२– जसको मार्फत सम्यग्सम्बुद्धको धर्मको ज्ञान हुन्छ, उसलाई ब्राह्मणले अग्नि होत्रलाई नमस्कार गरे झैं आदरपूर्वक नमस्कार गर्नु पर्छ । (नेपाली)

जेतवन (३९३) जटिल ब्राह्मण

न जटाहि न गोत्तेहि[1]—न जच्चा[2] होति ब्राह्मणो ।
यम्हि सच्चञ्च धम्मो च—सो सुची सो च ब्राह्मणो ॥११॥
(पालि)

३९३– क्रा (जट्टा) न्हासी न्हुई (गोत्र) मुसी, केसी जेकेन ब्राह्मण आतापा मुला, थेरी सत्य थेन धार्मा मुला, येनुन सुद्धो ब्राह्मण तापा मुला । (तामाङ)

---

१. लं० गोत्तेन । २. जच्चो ।

३९३– जटा भएर गोत्र भएर तथा जन्म भएर मात्रै ब्राह्मण हुँदैन, जसमा सत्य र धर्म छ, उही पवित्र, उही ब्राह्मण हुन्छ। (नेपाली)

वैशाली, कूटागारशाला (३९४) पाखण्डी ब्राह्मण

किं ते जटाहि दुम्मेध—किं ते अजिन साटिया।
अब्भन्तरं ते गहणं – बाहिरं परिमज्जसि ।।१२।। (पालि)

३९४– ए बुद्धि आरेपा क्रा न्हासी जेन तिगा तापा मुला ? ताङगार (मृग) ला ढि क्वानमा तिगा तापा मुला ? न्हाङरि एला कासार से प्लिङपा मुला भिसाम फिरक्याप जेन ख्र्सी तिगा ताला। (तामाङ)

३९४– हे दुर्बुद्धि जटा पालेर मात्रै के हुन्छ ? मृगचर्म लगाउँदैमा के हुन्छ ? भित्र तिम्रो हृदयमा कसरले भरिएको छ भने बाहिर मात्र धोएर के हुन्छ ? (नेपाली)

राजगृह, गृद्धकूट (३९५) कृषा गौतमी

पंसुकूलधरं जन्तुं किसं धमनिसन्थतं।
एकं वनस्मिं झायन्तं—तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ।।१३।।
(पालि)

३९५– धार्मीला ज्यापा कुल किन्छी म्हि श्रारेपा ह्लारि चिपा दा ब्राह्मण भिसे । (तामाङ)

३९५– पांशुकूल धारण गरी कृषक भै एकान्त जङ्गलमा बास गर्नेलाई म ब्राह्मण भन्द छु । (नेपाली)

जेतवन (३९६) एक ब्राह्मण

नचा' हं ब्राह्मणं ब्रूमि—योनिजं मत्तिसम्भवं ।
भोवादी नाम सो होति—सचे होति सकिञ्चनो ।
अकिञ्चनं अनादानं—तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ।।१४।। (पालि)

३९६– बामान स्याला खोपा (कोख) ग्याम से न्हाजी भिमा ब्राह्मण अभिपा मुला, थेदा भो, जेकेन भितोपा मुला, तिगा दा बिसाम, थेरि मीसुर, बोमो,

प्रेम (मोह) मुला, मीसुर, बोमो, प्रें, आरेपा दा जेनङा ब्राह्मण बिसे। (तामाङ)

३९६– ब्राह्मणीको कोखबाट जन्मदैमा ब्राह्मण भन्दन, उसलाई केवल 'भो' मात्र भन्नु पर्छ किनभने त्यसमा राग, द्वेष र मोह छ, राग-द्वेष-मोह नहुने लाई नै म ब्राह्मण भन्दछु। (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (३९७) उग्गसेन श्रेष्ठीपुत्र

सब्बसंयोजनं छेत्वा—यो वे नं परितस्सति।
सङ्गातितं विसञ्ञुत्तं—तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥१५॥
(पालि)

३९७– म्होकोन बन्धन थासी लोङपा आरेवा तासी मीसुर च्यापा आस आरेपा तासी जिन्पा दा ब्राह्मण भिसे। (तामाङ)

३९७– सबै बन्धनलाई काटेर त्राश रहित भै रागादि आशक्तिबाट रहित भैसकेको लाई म ब्राह्मण भन्द छु। (नेपाली)

जेतवन (३९८) दुईजना ब्राह्मण

छेत्वा नन्धि वरत्तं च—सन्दानं सह'नुक्कमं ।
उक्खित्त पलिघं बुद्धं—तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥१६॥
(पालि)

३९८– भोमोला छोदा भोगाल सोमसे ङि (६२) गोटा आतोपा ताम धुगुदा खलासी अज्ञानी कासार फेसी थु याङपा मुला । (तामाङ)

३९८– क्रोध, तृष्णारूपी डोरी, ६२ प्रकारको मिथ्यादृष्टि सहित अनुशयलाई तोडी, अविद्यादि क्लेश लाई निरोध गरी बोध प्राप्ति गर्नेलाई म ब्राह्मण भन्द छु।(नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (३९९) अक्कोसक भारद्वाज

अक्कोसं वधबन्धञ्च – अदुट्ठो यो तितिक्खति ।
खन्तिबलं बलाणीकं—तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥१७॥
(पालि)

३९९– भाङपा थेन बन्धन खालाई से ह्राङला खोपा सेम अन्होङ्नाले नाखामला, ग्ले ला सैनिक ला बाङ ह्राङ खालाई थेन स्हिवा बाङताला थेदा ब्राह्मण भिसे। (तामाङ)

३९९– गाली र वध बन्धनलाई जसले आफ्नो चित्त न बिगारी सहन गर्छ, राजपुरुषको सैन्यबल झैं जसको क्षान्ति बल छ, उसैलाई म ब्राह्मण भन्दछु।
(नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (४००) सारिपुत्त थेर

अक्कोधनं वतवन्तं—सीलवन्तं अनुस्सुतं।
दन्तं अन्तिमसारीरं—तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥१८॥
(पालि)

४००– भोमो आरेबा घोम्बा (शील) मुपा फुईबा थुङबा (तृष्णा) आरेपा सेमनाङसी थान्पा थेन लिच्छाला (अन्तिम) दा ब्राह्मण भिसे। (तामाङ)

४००– अक्रोध व्रतधारी, शीलवान्, तृष्णारहित संयमी तथा अन्तिम देहधारीलाई नै म ब्राह्मण भन्द छु। (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (४०१) उत्पलवर्णा थेरी

वारि पोक्खरपत्ते'व—आरग्गेरि'व सासपो।
यो न लिम्पति कामेसु—तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥१९॥ (पालि)

४०१– कामाल ला बारी क्युईला थोपो ह्लाङ दाबला झोरी रायोला गोर (गेडा) ह्लाङ भोग बिलासरि लुप्त आताबा म्हिदा ब्राह्महण भिसे। (तामाङ)

४०१– कमल पातमा पानीको थोपा झैं, सीयोको टुप्पाको रायोको गेडा झैं, काम भोगमा लिप्त नहुने व्यक्तिलाई म ब्राह्मण भन्दछु। (नेपाली)

जेतवन (४०२) एक ब्राह्मण

यो दुक्खस्स पजानाति—इधे'व खयम'त्तनो।
पन्नभारं विसंयुत्तं—तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥२०॥ (पालि)

४०२– खालाई से चुग्लारी धुङाल धिक्पा सेजी भिसाम थेसे पञ्चस्कन्धला दोई न्हासी क्निपा मुला, खलाईला सेमरि तिगाई आशआरे, थेह्लाङबा म्हिता ब्राह्मण भिसे । (तामाङ)

४०२– जसले यसै लोकमा दुःखको क्षय अनुभव गर्छ, जसले पञ्चस्कन्धरूपी भारी बिसाई सकेको छ, जसको मनमा आशक्ति छैन, त्यस्ता व्यक्तिलाई म ब्राह्मण भन्द छु । (नेपाली)

(४०३)

गम्भीर पञ्ञं मेधावि—मग्गामग्गस्स कोविदं ।
उत्तमत्थं अनुप्पत्तं—तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥२१॥ (पालि)

४०३– गान्बा थु सेसि वास्ना मुला झ्याबाथेन आक्याबा सेसि ग्याल्हाम याङसी क्निबा दा ङा ब्राह्मण भिसे । (तामाङ)

४०३– गम्भीर प्रज्ञा हुने, मेधावी, कुमार्ग र सुमार्ग जान्ने, उत्तमार्थ प्राप्त गरी सकेकालाई म ब्राह्मण भन्दछु । (नेपाली)

जेतवन (४०४) पब्भारवासी तिस्स थेर

असंसट्ठं गहट्ठेहि— अनागारेहि चूभयं ।
अनोकसारिं अप्पिच्छं— तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥२२॥
(पालि)

४०४- दिमनाम (गृहस्थि) थेन घेलोङ धुगु ङिरिन सेमक्याबा (लुप्त) आरेवा खालाङ एन आशथेन सेम आलाबादा ब्राह्मण भिसे । (तामाङ)

४०४- गृहस्थ र प्रव्रजितहरू दुवैमा लिप्त नहुने कहीं पनि आशा तथा इच्छा न राख्नेलाई म ब्राह्मण भन्द छु । (नेपाली)

जेतवन (४०५) एक भिक्षु

निधाय दण्डं भूतेसु— तसेसु थावरेसु च ।
यो न हन्ति न घातेति— तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥२३॥
(पालि)

४०५– नामेधुगु तिगाई भुमुबा (प्राणी) दा आरोप्पा तिगाईदा आसेत्पा, वा आसात्पा ह्लिङसा आलापा ज्ञानचिन्पा म्हिदा ब्राह्मण भिसे । (तामाङ)

४०५–चर अचर कुनै प्राणीमा प्रहार नगर्ने, कसैलाई न मार्ने र हिंसा गर्नमा प्रेरणा नदिने व्यक्तिलाई म ब्राह्मण भन्द छु । (नेपाली)

जेतवन (४०६) चारजना श्रामणेर

अविरुद्धं विरुद्धेसु—अत्तदण्डेसु निब्बुतिं ।
सादानेसु अनादानं...तम हं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥२४॥ (पालि)

४०६– आडीक्पा (विरोधी) धुगुला गुङरी चिसि विरोध आलापा तालीसेम नाङ आखम्वा धुगुला गुङरि सेम खाम्पा तासी चिपादा ब्राह्मण भिसे । (तामाङ)

४०६– विरोधीहरूको बीचमा बसी विरोध नगर्ने, दण्डधारीको बीचमा बसी अदण्डधारी हुने, आसक्तहरूका बीचमा बसी अनासक्त भै बस्नेलाई म ब्राह्मण भन्दछु । (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (४०७) महापन्थ थेर

यस्स रागो च दोसो च मानो मक्खो च पातितो ।
सासपोरि'व आर'ग्गा तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥२५॥
(पालि)

४०७– खालाईला माया, भोमो, मान थेन मींसुर भोमो दापला क्वोरी सार्सीउ ताईपा ह्लाङ ताईसि क्विन्जी थेदा – ब्राह्मण भिसे । (तामाङ)

४०७– जसको राग, द्वेष, मान र ईर्ष्या सियोको टुप्पोको सस्यूँ खसे कैं खसिसक्यो त्यसलाई म ब्राह्मण भन्द छु । (नेपाली)

राजगृह वेणुवन (४०८) एक स्थविर

अकक्कसं विञ्ञापनिं—गिरं सच्चं उदीरये ।
याय ना'भिसजे कञ्चि—तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥२६॥
(पालि)

४०८– खालाईसे खालाईदा स्हु आपीन्ना खालाई से ङाज्याङ (कडा) ताम (वोली) आपाङ, खालाईसे पाङसी सात्य ताम लाला थेदा ङा ब्राह्मण भिसे ।
(तामाङ)

४०८– जसले कसैलाई पनि पीडा दिंदैन, जसले कडा बोली बोल्दैन, जसले कारण बताई स्पष्टतया सत्य प्रकाश गर्छ, त्यसलाई म ब्राह्मण भन्द छु । (नेपाली)

जेतवन (४०९) एक स्थविर

यो'घ दीघं वा रस्सं वा—अणुं थूलं सुभा'सुभं ।
लोके अदिन्नं ना'दियति—तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ।।२७।।
(पालि)

४०९– खालाईसे ह्रेङपा या तुन्बा, पाबा, ङाज्याङ ङ्यावा या आङ्यावा तिगाईनु म्हिला श्यान्दो ला यो लासी आकिन्बा थेदा ङा ब्राह्मण भिसे । (तामाङ)

४०९– जसले लामो वा छोटो पातलो व मोटो राम्रो वा नराम्रो केही पनि अर्काको चोरी गरेर लिंदैन उसलाई म ब्राह्मण भन्द छु । (नेपाली)

जेतवन (४१०) सारिपुत्र थेर

आसा यस्स न विज्जन्ति—अस्मिं लोके परम्हि च ।
निरासयं विसंयुत्तं—तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥२८॥
(पालि)

४१०– खालाईला चुग्ला थेन तोङ खाज्युवाई आश आरे, थे आश आरेबा दिम नामला आश आरे, थे म्हिदा ङा ब्राह्मण भिसे । (तामाङ)

४१०– जसको इहलोक र परलोकमा कुनै आशा छैन, जो आशा रहित संयोग रहित व्यक्ति हो उसैलाई म ब्राह्मण भन्द छु । (नेपाली)

जेतवन (४११) महामोग्गल्लान थेर

यस्सा'लया न विज्जन्ति—अञ्ञाय अकथङ्कथी ।
अमतोगधं अनुप्पत्तं—तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥२९॥
(पालि)

४११– सेम नाङ खाम्पा तिगाई आतोपा सुःख ह्लाङ्पा अमृत याङसी क्न्बिा म्हिदा ङा ब्राह्मण भिसे ।
(तामाङ)

४११– आसक्ति नहुने, संशय रहित तथा सुख-स्वरूप अमृतपद प्राप्ति गरी सकेका व्यक्तिलाई म ब्राह्मण भन्द छु । (नेपाली)

श्रावस्ती, पूर्वाराम (४१२) रेवत थेर

योध पुञ्ञञ्च पापञ्च—उभो सङ्गं उपच्चगा ।
असोकं विरजं सुद्धं—तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३०॥
(पालि)

४१२– पुन्ये थेन धार्मा ग्यामसे थार्सी क्न्पिा कासार शोक सुर्ता आरेपा, साङ साङ्बा म्हिदा ङा ब्राह्मण भिसे । (तामाङ)

४१२– पुण्य र पापबाट मुक्त भै सकेका, क्लेश रहित, शोक रहित, निर्मल व्यक्तिलाई म ब्राह्मण भन्द छु । (नेपाली)

जेतवन (४१३) चन्दाभ थेर

चन्दं'व विमलं सुद्धं—विप्पसन्नम'नाविलं।
नन्दी भव परिक्खीणं—तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ।।३१।।
(पालि)

४१३– खालाईसे लानीसे ह्लाङ साङ साङपा झ्यापा तासी खाईमा खाईमाला जन्म जन्मातर ला फुईबा स्हिकसी (नष्ट) लासी क्छिन्पा मुला थे म्हिदा ब्राह्मण भिसे। (तामाङ)

४१३– जसले चन्द्रमा झैं निर्मल विशुद्ध तथा स्वच्छ भै जन्म जन्मान्तरको तृष्णालाई नष्ट पारी सकेको छ त्यस व्यक्तिलाई म ब्राह्मण भन्द छु। (नेपाली)

कुण्ड कोलिय (४१४) सीवलि थेर

यो इमं पलिपथं दुग्गं—संसारं मोहम'च्चगा।
तिण्णो पारगतो झायी—अनेजो अकथङ्कथी।
अनुपादाय निब्बुतो—तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ।।३२।।
(पालि)

४१४– खालाईसे चु ल्हुई केबा थेन शिवा सान्छार चक्र व्याङपा प्रें, पिर्थीं क्यालो ग्याल्हाम खलासी सान्छार ताराब तावा (पार) दोसी क्हिन्पा मुला, थे गोम चिपा सेम नाङसी थानखाम्पा मुला, खालाईसे के ग्रातोपा साङगेवा ग्याल्हाम याङसी झिन्पा मुला थेदा ङा ब्राह्मण भिसे । (तामाङ)

४१४– जसले यो दुर्गम जन्ममरणरूपी संसार चक्रमा फ्यांकने मोह स्वरूप उल्टो मार्गलाई त्याग गरी संसार पारी पुगी सकेको छ, जो ध्यानी, संयमी छ, जसले फेरि जन्मलिनु नपर्ने निर्वाणपद प्राप्त गरी सकेको छ त्यसलाई म ब्राह्मण भन्द छु । (नेपाली)

जेतवन (४१५) सुन्दर समुद्द थेर

योध कामे पहत्वान—अनागारो परिब्बजे ।
कामभव परिक्खीणं—तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३३॥
(पालि)

४१५– खालाईसे काम भोग गृहस्थिला सेम खलासी दिम नाम खलासी टापछ्यो लासी फ्रिन्पा मुला' थेला गेथेन दोसी केदोबा स्हिकपा तासी फ्रिन्बा मुला, थे दा ङा ब्राह्मण भिसे। (तामाङ)

४१५– जसले काम भोग छोडी घर छोडी प्रव्रजित भई सकेको छ, जसको काम र पुनर्जन्म नष्ट भै सकेको छ, उसलाई म ब्राह्मण भन्द छु। (नेपाली)

राजगृह वेणुवन (४१६) जोतिय थेर

यो'ध तण्हं पहत्वान — अनागारो परिब्बजे।
तण्हा–भव परिक्खीणं—तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३४॥
(पालि)

४१६– फुईबा थुङ्बा खलासी, दिम खलासी टाप छ्यो लासी गेलोङ दोबा फुईपा (तृष्णा) थेन दोसी केबा ह्यासी फ्रिन्पा दा ङा ब्राह्मण भिसे। (तामाङ)

४१६– तृष्णालाई छोडी घर छोडी प्रव्रजित हुने, तृष्णा र पुनर्जन्म क्षीण भै सकेको लाई म ब्राह्मण भन्द छु। (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (४१७) नट पुत्र

हित्वा मानुसकं योगं—दिब्बं योगं उपच्चगा ॥
सब्बयोग विसंयुत्तं—तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३५॥(पालि)

४१७– म्हि ल्हुईला भोग स्वोर्गं ह्लाङ्वा भोग मोकोन थरिला भोग विलास सेमरि म्हान्पा खलापा दा ङा ब्राह्मण भिसे। (तामाङ)

४१७– मानुषिक भोग, दिव्य मय भोग र सबै प्रकारको भोग विलास छोडने लाई म ब्राह्मण भन्द छु। (नेपाली)

(४१८)

हित्वा रतिञ्च अरतिञ्च—सीति भूतं निरूपधिं।
सब्बलोकाभिभुं वीरं—तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३६॥ (पालि)

४१८– सान्तोखी थेन आसान्तोखी दा खलासी स्हिवा कासार (क्लेश) आरेपा दा क्हिन्पा वीर म्हि तासी क्हिन्पा सान्छार ढासी क्हिन्पा दा ङा ब्राह्मण भिसे। (तामाङ)

४१८– सन्तोष र असन्तोषलाई छोडी, शान्त क्लेश रहित भै सकेको बीर पुरुष भै लोकलाई जित्ने लाई म ब्राह्मण भन्द छु । (नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (४१९) वंगीस थेर

चुतिं यो वेदि सत्तानं—उपपत्तिञ्च सब्बसो ।
असत्तं सुगतं बुद्धं—तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ।।३७।। (पालि)

४१९– भू मुपा (प्राणी) धुगुला ठुङपा थेन शिबा ला कारणसेबा तिगाइरि सेम आरेबा झ्यापा ग्याल्हाम याङसी क्हिन्पा म्हिदा ङा ब्राह्मण भिसे ।
(तामाङ)

४१९– प्राणीहरूको उत्पत्ति र मृत्युको कारण जान्ने, आशक्ति रहित सुगति प्राप्त भै बोध भैसकेको व्यक्तिलाई म ब्राह्मण भन्द छु । (नेपाली)

(४२०)

यस्स गतिं न जानन्ति—देवा गन्धब्बमानुसा ।
खीणासवं अरहन्तं—तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ।।३८।। (पालि)

४२०– खालाईला गति स्वोर्ग स्यापा म्हि ह्युला (गान्धार्ब) धुगु से सेम्राखाम्पा तापा मुला, थेदाङ ब्राह्मण भिसे। (तामाङ)

४२०– जसको गति देव, गन्धर्व तथा मनुष्यहरूले जान्न सक्दैन, उस्ता अर्हत्‌लाई म ब्राह्मण भन्द छु।

(नेपाली)

राजगृह, वेणुवन (४२१) धम्मदिन्ना थेरी

यस्स पुरे च पच्छा च—मज्झे च नत्थि किञ्चनं।
अकिञ्चनं अनादानं—तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥३९॥

(पालि)

४२१– खालाई ङाच्छा निसी क्हिन्पा, लिच्छा खापा धान्देतापाला तिगाई नुन सेम (इच्छा) आरेपा किन्पा पिन्पा आरेपा, ङा, ङाला भिपा आरेपा म्हिदा ङा ब्राह्मण भिसे। (तामाङ)

४२१– जसको भूत भविष्य तथा वर्तमान्‌को बारे केही पनि इच्छा छैन, परिग्रह रहित 'म, मेरो' भन्ने नहुने व्यक्तिलाई म ब्राह्मण भन्द छु। (नेपाली)

जेतवन (४२२) अंगुलिमाल थेर

उसभं पवरं वीरं—महेसिं विजिताविनं ।
अनेजं नहातकं बुद्धं— तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥४०॥
(पालि)

४२२– छुम्वा (गुप्ति) सेबा वीर ऋषि आडापा ग्राकोपा कासार ग्रारेपा थेन ङिन ग्रार्यसात्य ता ज्यानाले सेबा म्हिदा ङा ब्राह्मण भिसे । (तामाङ)

४२२– निर्भीक, श्रेष्ठ, बीर, महर्षि, ग्रपराजित, निश्चल, क्लेश रहित र चार आर्यसत्वलाई राम्रोसँग जान्ने व्यक्तिलाई म ब्राह्मण भन्द छु । (नेपाली)

जेतवन (४२३) देवहित ब्राह्मण

पुब्बेनिवासं यो वेदी—सग्गा'पायञ्च पस्सति ।
अथो जातिक्खयं पत्तो—अभिञ्ञावोसितो मुनि ।
सब्बवोसित वोसानं—तम'हं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥४१॥
(पालि)

४२३– ङाच्छाला केबा, सिबा, स्वोर्ग, नार्ग, म्राङ्पा ङाच्छाला केबा छार्सी फ्रिन्पा साङ्गे (बुद्ध) ला ग्याल्हाम याङ्सी झिन्बा म्हिदा ङा ब्राह्मण भिसे ।

(तामाङ)

४२३– पूर्व जन्म जान्ने, स्वर्ग नरक देखने, पूर्व जन्म क्षीण भै सकेको, अभिज्ञा लाभ गरी सकेको, सबै काम समाप्त गरी निर्वाण प्राप्त गरी सकेको व्यक्तिलाई म ब्राह्मण भन्द छु । (नेपाली)

ब्राह्मण वर्ग सिद्धियो

समाप्त

पुस्तक प्राप्त हुने स्थान :-

धर्मोदय सभा

बुद्ध विहार

भृकुटी मण्डप

काठमाण्डू (नेपाल)

फोन : २२७१७६